

БОНДАРЕНКО
Неллі Володимирівна

ТЕОРІЯ
МЕТОДИКА
ОСВІТНЯ ПРАКТИКА

Анотований
показчик друкованих праць
ДСТУ 8302:2015
References
APA style

Київ
Фенікс
2024

УДК 001:373+37.01: 811.161.2
ББК 74е(4Укр)л2я139.4
Б81

Упорядник Косянчук С. В., кандидат педагогічних наук, методист Київської гімназії східних мов № 1.

Б81 **Бондаренко** Неллі Володимирівна. Теорія, методика, освітня практика. Анотований покажчик друкованих праць : бібліографічно-реферативне видання [ДСТУ 8302:2015; References; APA style] / [упоряд. С. В. Косянчук]. Київ: Фенікс, 2024. 164 с.

ISBN 978-966-136-954-1

УДК 001:373+37.01: 811.161.2
ББК 74е(4Укр)л2я139.4

Анотований покажчик друкованих праць «Бондаренко Неллі Володимирівна. Теорія, методика, освітня практика» є бібліографічно-реферативним виданням. Зміст викладено за роками. Описи у межах років укладено за алфавітом. Застосовано ДСТУ 8302:2015. Бібліографічна інформація подається також за іншими стилями – References і APA style. Анотації містять найважливішу інформацію, яка дає повне уявлення про зміст публікацій Неллі Бондаренко.

Книгу, видану коштом авторів, адресовано широким колам освітян і громадськості: учителям-предметникам і методистам; авторам програм і підручників; науковцям; здобувачам наукових ступенів; слухачам курсів підвищення кваліфікації системи ОІППО; викладачам і студентам закладів професійної і вищої освіти; управлінцям; усім небайдужим до проблем сучасної освіти.

ISBN 978-966-136-954-1

© Бондаренко Н. В., 2024.
© Косянчук С. В., 2024.
© Фенікс, 2024.

ЗМІСТ

Від упорядника	4	2010.....	65
1994	6	2011.....	71
1995	8	2012.....	75
1996	10	2013	78
1998	14	2014	83
2000	18	2015	85
2001	21	2016	87
2002	22	2017	95
2003	27	2018	99
2004	30	2019	103
2005	33	2020	114
2006	42	2021	124
2007	48	2022	133
2008.....	54	2023	140
2009.....	59	Додаток	151

ВІД УПОРЯДНИКА

Допоміжний апарат анотованого покажчика друкованих праць «Бондаренко Неллі Володимирівна. Теорія, методика, освітня практика» представлено схемою групування матеріалу (зміст), статтею від упорядника і додатком «Перелік назв друкованих праць Неллі Бондаренко (за видами друкованої продукції)».

Цей покажчик є бібліографічно-реферативним виданням і достатньо повно відображає науково-дослідницьку діяльність кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника, провідного наукового співробітника відділу навчання української мови і літератури Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Анотації до основних джерел містять найважливішу інформацію, яка дає повне уявлення про зміст публікацій. Загальний науковий і методичний дробок дослідниці складає понад 300 праць.

Зміст видання упорядковано за роками, нумерація джерел наскрізна, бібліографічні описи праць у межах років укладено за алфавітом. Упорядником дотримано вимог ДСТУ 8302:2015. Водночас бібліографічна інформація кожного джерела подається за такими стилями як References (транслітерований список літератури в романському алфавіті) й APA style (поширене в суспільних науках подання бібліографічних описів академічних праць), що полегшить авторам програм і підручників, науковцям, здобувачам наукових ступенів, слухачам курсів підвищення кваліфікації системи ОППО, викладачам і студентам закладів професійної і вищої освіти, управлінцям, усім небайдужим до проблем сучасної освіти покликатися на публікації, автором яких є Неллі Бондаренко.

Хронологічне упорядкування джерел дає змогу простежити наукові інтереси й дослідницькі пріоритети. В арсеналі Неллі Бондаренко – програми і концепції, підручники й посібники, книги і частини монографій, виданих за кордоном, наукові статті із найзапитаніших тем, зокрема з проблем:

- українознавства;
- утвердження державної мови й ідентичності української нації в умовах екзистенційних викликів і глобалізації світу;
- національно-патріотичного виховання;
- освітології й культурології;
- ціннісності української освіти;
- її інтелектуалізації;
- осучаснення змісту освіти й педагогічних технологій;
- української лінгводидактики тощо.

На окрему увагу заслуговує згаданий додаток, що містить перелік назв друкованих праць Неллі Бондаренко, упорядкованих за видами друкованої продукції. У межах видів подаються назви праць за алфавітом. Наприкінці кожної назви у квадратних дужках зазначається номер джерела. Візьмемо для прикладу у додатку рубрику «Статті у

наукових виданнях України і збірниках наукових праць» (с. 159 анотованого покажчика) назву статті за № 25. Назва – Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї. Після цієї назви у квадратних дужках курсивом подається її місце у покажчику – [202]. Порядковий номер [202] знаходимо на с. 135, за яким міститься вичерпна інформація про цю статтю:

[202] Бондаренко Н. В. Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї. *Проблеми ціннісної суб'єктності України: місія науки і освіти*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2022. С. 178–188. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Tsinnisna samoaktualizatsiia uchnivstva yak resurs urealnenia ukrainskoi natsionalnoi idei [Valuable self-actualization of apprenticeship as a resource for the implementation of the Ukrainian national idea]. *Problemy tsvivilizatsiinoi subiektnosti Ukrainy: misiia nauky i osvity*. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 178–188. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї. *Проблеми ціннісної суб'єктності України: місія науки і освіти*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 178–188. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333/>.

Автор розкриває сутність феномена «цінності», їх інструментальний потенціал, вплив на проектування й життєздійснення особистості. Ієрархізовано екзистенційні цінності, що викристалізувалися упродовж російсько-української війни. Акцентовано ціннісне центрування України на свободі, за яку століттями й у сьогоденні віддають життя українці. З'ясовано підстави чільного місця свободи в структурі ідентичності й загальноаксіологічному освітньому дискурсі. Актуалізовано ідеї українських інтелектуалів щодо тожсамості й національної ідеї. Розкрито визначальні параметри цінності як такої та її взаємозв'язок з аксіологією, ціннісними орієнтаціями, національною ідентичністю, національною ідеєю та самоактуалізацією здобувачів освіти.

Зверніть увагу, стаття є у вільному доступі в Електронній бібліотеці Національної академії педагогічних наук України – після бібліографічного опису подано URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333/>.

Серед бібліографічних описів 222 праць, що увійшли до покажчика, статистичний розподіл за деякими видами друкованої продукції такий:

- частин монографій, виданих в інших країнах, – 6;
- книг, частин книг – 9;
- підручників і посібників – 13;
- навчальних програм – 11;
- концепцій – 6;
- методичних рекомендацій і матеріалів аналітично-методичного спрямування – 11;
- статей у наукових фахових виданнях України – 87.

[1] Бондаренко Н. В. Важлива грань полікультурного виховання. До концепції мовної освіти національних спільнот. *Відродження*. 1994. №3. С. 8–11.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1994). Vazhlyva hran polikulturnoho vykhovannia. Do kontseptsii movnoi osvity natsionalnykh spilnot [An important facet of multicultural education. To the concept of language education of national communities]. *Vidrodzhennia*, (3), 8–11. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1994). Важлива грань полікультурного виховання. До концепції мовної освіти національних спільнот. *Відродження*, (3), 8–11.

Порушено проблему мовної освіти національних спільнот у контексті здобуття Україною незалежності. Ідеться про глибокі концептуальні зміни усієї системи оволодіння мовами відповідно до нових геополітичних і мовних реалій, перспектив суспільного розвитку. Особливу увагу приділено визначенню мети, завдань, змісту і структури курсу державної мови у школах із мовами викладання національних спільнот, де вона раніше не вивчалася. Відкидаючи недолугу «ідею» полегшеного курсу української мови для цих шкіл, автор наполягає на повноцінному курсі, його українознавчому контексті й необхідності вивчення предметів українознавчого циклу державною мовою з глибоким зануренням в історію, культуру, традиції, свята, ментальність, спосіб життя українців. Розкрито сутність основних положень пропонованої системи: полікультурний підхід, культуровідповідність, життєва адекватність освіти, обов'язкове вивчення державної мови і предметів українознавчого циклу; диференційований підхід до навчання решти мов.

Виокремлено завдання мовної освіти представників національних спільнот: розвиток інтелекту, формування громадянськості, патріотизму, усвідомлення належності до українського народу, причетності до його духовних і культурних надбань, інтеграція в українську культуру, розвиток мовленнєвих здібностей.

Основним критерієм визначення змісту мовної освіти й технології навчання мов убачається життєва потреба людини в знанні й застосуванні конкретних мов як засобу розв'язання життєвих проблем.

Визначено вимоги до технологічної сторони освітнього процесу – навчальної діяльності, форм, методів і засобів її організації.

[2] Бондаренко Н. В. Державна мова у школах національних спільнот: про методологічні підходи до створення курсу з цього предмета. *Відродження*. 1994. №9. С. 4–6.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1994). Derzhavna mova u shkolakh natsionalnykh spilnot: pro metodolohichni pidkhody do stvorennia kursu z tsoho predmeta [State language in schools of

national communities: about methodological approaches to creating a course on this subject]. *Vidrodzhennia*, (9), 4–6. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1994). Державна мова у школах національних спільнот: про методологічні підходи до створення курсу з цього предмета. *Відродження*, (9), 4–6.

Публікація зумовлена державотворчими процесами в Україні після розпаду срср; вимогою вільного володіння українською мовою усіма без винятку громадянами України; потребою у створенні шкільного курсу державної мови. Як неунікнено-позитивний факт, відзначено впровадження з 1990/ 1991 навчального року предмета «Українська мова» у школах з румунською, угорською, польською мовами навчання. Однак створення програм і підручників, за браком цілісної концепції мовної освіти й чіткої координації, кадрової незабезпеченості шкіл набуло хаотичного характеру. З погляду ретроспекції й перспективи аналізуються мовна ситуація в Україні, що зазнала кардинальних змін, роль і місце української мови в розбудові її як незалежної держави. Констатовано невідповідність методології часів срср вимогам сьогодення і прийдешнього. Актуалізовано проблему розроблення нової філософії освіти загалом і вивчення державної мови зокрема. Визначено підходи до посилення мотивації, формулювання мети оволодіння українською мовою, завдань, розроблення змісту мовної освіти, де мають бути відображені досвід творчої діяльності, традиції й соціально-культурні цінності народу-носія. Застережено від зловживання принципом врахування рідної мови і вказано на імовірні наслідки. Окремо розглянуто роль теорії у навчанні мови й запропоновано оптимальне поєднання якісно різних процесів – засвоєння мовної теорії й оволодіння мовленням. Мовні факти й навчальний матеріал мають групуватися комплексно залежно від смислів і ситуацій, які вони обслуговують. Великого значення надано увідповідненню системи навчання мов сучасним організаційним формам, методам і засобам навчання, природі й об'єктивним закономірностям процесу пізнання. Виокремлено три складники курсу української мови як державної: початковий, середній і завершальний, визначено їх основні завдання й висвітлено специфіку.

[3] Бондаренко Н. В. Педагогічні технології. *Гуманітарні технології: Конспект лекцій* / [за ред. Різуна В. В.]. Київ: Видавничий дім «KM Academia», 1994. С. 30–57.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1994). Pedagogichni tekhnologii [Pedagogical technologies]. *Humanitarni tekhnologii: Konspekt lektsii* / [za red. Rizuna V. V.]. Kyiv: Vydavnychiy dim «KM Academia», 30–57. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1994). Педагогічні технології. *Гуманітарні технології: Конспект лекцій* / [за ред. Різуна В. В.]. Київ: Видавничий дім «KM Academia», 30–57.

Книга є першим виданням в Україні, присвяченим становленню й розвитку нового в науці номінованого авторами поняття «гуманітарні техноло-

гії». У розділі «Педагогічні технології» з'ясовано сутність технології у педагогічній царині. Розкрито прогресивні сторони технологізації освітньої галузі як природного алгоритму, що раціоналізує діяльність суб'єктів навчання й виховання, сприяє піднесенню ефективності освітнього процесу. Акцентовано на тому, що технологізація означає відмову від довільності й перехід до строго наукової вмотивованості кожного його елемента, етапу, максимально ефективну націленість на оптимальний результат. Вона має бути настільки неунікненою, щоб її неможливо було ігнорувати. Автор дає ретроспективний аналіз технологізації освітнього процесу, логістику виявлення реальних можливостей і сфери адекватного застосування. Відстежено еволюцію поняття «педагогічна технологія» й означеного ним напряму – від використання технічних засобів навчання (ТЗН) до чіткого планування й побудови освітнього процесу, його індивідуалізації за рахунок упровадження найсучаснішої комп'ютерної техніки у комплексі з іншими ТЗН. Спрогнозовано подальший розвиток освітньої системи на основі прогресування педагогічних технологій.

1995

[4] Бондаренко Н. В. Концепція шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні. *Педагогіка і психологія*. 1995. №3(8). С. 12–22.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1995). Kontseptsia shkilnoi movnoi osvity natsionalnykh spilnot v Ukraini [The concept of school language education of national communities in Ukraine]. *Pedahohika i psykhohihiia*, 8(3), 12–22. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1995). Концепція шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні. *Педагогіка і психологія*, 8(3), 12–22.

В авторській Концепції, схваленій Президією Академії педагогічних наук України, уперше запропоновано термінологічне поєднання «національні спільноти України». Не поділяючи позиції тих, хто пропонував полегшений курс державної мови для представників етнічних меншин, автор обстоює необхідність досконалого володіння нею нарівні з носіями. Визначено основні засади і шляхи перебудови мовної освіти в незалежній Україні після розпаду срср. Розкрито сутність закладеного в документі нетрадиційного підходу до мовної освіти. Він полягає у наданні учням можливості, занурившись у багатогранну дійсність, обмірковувати й розв'язувати життєво важливі проблеми засобами виучуваної мови. Ключовими є принципи життєвої адекватності мовної освіти, задоволення потреб і культурних запитів особистості, обов'язкове вивчення української мови як державної і предметів українознавчого циклу. Визначено пріоритети мовної освіти. Сформульовано її мету, предмет і завдання. Обґрунтовано зміст мовної освіти на концептуально нових засадах. Розкрито механізм проектування нової педагогічної технології, а також специфіку

навчання рідної, державної та іноземних мов, до яких віднесено і російську.

[5] Бондаренко Н. В. Мова і розмова. Програма і матеріали до уроків української (державної) мови для шкіл національних меншин. 2 клас. *Відродження*. 1995. №4. С. 25–29; №5–6. С. 32–35; № 8. С. 31–34.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1995). Mova i rozмова. Prohrama i materialy do urokiv ukrainskoi (derzhavnoi) movy dla shkil natsionalnykh menshyn. 2 klas [Language and conversation. Program and materials for lessons of the Ukrainian (state) language for schools of national minorities. Grade 2]. *Vidrodzhennia*, (4), 25–29; (5–6), 32–35; (8), 31–34. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1995). Мова і розмова. Програма і матеріали до уроків української (державної) мови для шкіл національних меншин. 2 клас. *Відродження*, (4), 25–29; (5–6), 32–35; (8), 31–34.

Опубліковані для апробації трьома порціями матеріали після успішного її проходження увійдуть до книги Н. В. Бондаренко «Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи» (Київ: Освіта, 1996. 304 с.). Згідно з календарним плануванням це матеріал для навчання грамоти другокласників за темами: «Нам потрібно знати українську мову», «Будьмо знайомі», «Андрійкова родина». Особливістю опублікованих навчальних матеріалів є наявність нот і текстів українських пісень – невід’ємного складника культури українців. Матеріали ефективно використовують у школах з українською мовою навчання.

[6] Бондаренко Н. В. Про «Концепцію мовної освіти національних спільнот в Україні». *Початкова школа*. 1995. № 10–11. С. 24–27.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1995). Pro «Kontseptsiuu movnoi osvity natsionalnykh spilnot v Ukraini» [About the «Concept of language education of national communities in Ukraine»]. *Pochatkova shkola*, (10–11), 24–27. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1995). Про «Концепцію мовної освіти національних спільнот в Україні». *Початкова школа*, (10–11), 24–27.

Відзначено складність, специфічність і багатогранність проблеми мовної освіти національних спільнот в Україні, розв’язанню якої сприятиме розроблена Концепція. Обґрунтовано її актуальність. Розкрито основні підходи до реформування мовної освіти – особистісний і культурологічний. Схарактеризовано засадничі положення пропонованої системи навчання мов, зокрема культуровідповідність, життєва адекватність, обов’язкове

вивчення державної мови і предметів українознавчого циклу. Визначено принципи перебудови мовної освіти, розкрито їх сутність. Сформульовано мету й завдання мовної освіти. Зосереджено увагу на новому змісті освіти, де визначальною має стати не логіка академічної науки, а його особистісна значущість для людини, її реальна потреба в знанні тих чи тих мов, культур, забезпечення спроможності розв'язувати життєво важливі проблеми засобами вивчуваної мови. Роз'яснено нові підходи до побудови гармонійних взаємин педагога й учнів, до оцінювання, увідповіднення освітнього простору новим реаліям. Висновуючи, автор відзначає універсальність концептуалізованих засад, які матимуть специфічну реалізацію у навчанні рідної, державної та іноземних мов з огляду на особливості конкретної мови, умови оволодіння нею.

1996

[7] Бондаренко Н. В. Державна мова у контексті мовної освіти. Дивослово. 1996. № 4. С. 30–33.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1996). Derzhavna mova u konteksti movnoi osvity [State language in the context of language education]. *Dyvoslovo*, (4), 30–33. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1996). Державна мова у контексті мовної освіти. *Дивослово*, (4), 30–33.

Порушено проблеми, зумовлені державотворчими процесами в Україні після розпаду срср. Сфокусовано увагу на чільному статусі державної мови, розширенні сфер її функціонування, особливій ролі в соціалізації особистості. Проаналізовано мовну ситуацію в Україні, визначено перспективи відродження української мови, що є важливою передумовою створення нового шкільного курсу з цього предмета у школах, де вона раніше не вивчалася. Наголошено на пріоритетності розроблення науково вивіреної системи вивчення української мови як державної, основні засади якої пропонує схвалена Президією Академії педагогічних наук України «Концепція шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні» (Вісник АПН України: Педагогіка і психологія. 1995. № 3). Попри специфіку, вона визначає загальні підходи до реформування системи навчання мов. Обґрунтовано своєчасність Концепції, визначено мету й завдання мовної освіти. Прикметно, що в публікації розлого й докладно розкрито взаємозалежність і взаємозумовленість таких понять як мова ↔ нація ↔ культура і водночас їх органічну цілісність; аргументовано необхідність вивчення мови як культурознавчої дисципліни. Схарактеризовано основні підходи до мовної освіти. Докладно розкрито принципи, на яких ґрунтується нова мовна освіта. Сформульовано вимоги до визначення мети, змісту шкільного курсу, його уконтекстнення в культуру українського народу. Застережено від надуживання врахуванням рідної мови учнів при визначенні змісту, структури й технології опанування державної. Відзначено універсальність запропонованого концептуального

бачення мовної освіти, яке, однак, матиме специфіку реалізації щодо конкретних мов.

[8] Бондаренко Н. В. *Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи.* Київ: Освіта, 1996. 304 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1996). *Mova i rozмова. Prohramy ta materialy do urokiv ukrainskoi movy dlia shkil z rumunskoiu, uhorskoiu, polskoiu ta inshymy movamy navchannia. 2–4 klasy* [Language and conversation. Programs and materials for Ukrainian language lessons for schools with Romanian, Hungarian, Polish and other languages of instruction. 2-4 Grades]. Kyiv: Osvita, 304. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1996). *Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи.* Київ: Освіта, 304.

Програма й матеріали реалізують нетрадиційний підхід до навчання мов, закладений у авторській «Концепції мовної освіти національних спільнот в Україні». Він дає змогу синтезувати усне мовлення й послівне, а не поскладове, навчання грамоти і паралельно розвивати уміння у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, говорінні, читанні й письмі. Завдяки цьому ліквідується штучний розрив між навчанням мови й мовлення – усного і писемного. Ще у 60–70 роках минулого століття науково доведено шкідливість усного курсу (тим більше в умовах небезакцентного володіння українською мовою вчителями й записування учнями нечітко почутих слів знаками рідної, зокрема угорської, мови). Залучено дані досліджень, згідно з якими у пам'яті учнів зберігається 20% почутого, 30% – побаченого і 50% матеріалу, який вони одночасно почули й побачили / прочитали. Саме з'ясування значення слова у поєднанні з його акустичним і графічним образом (Meaning → Sound → Sight) закордонні науковці вважають запорукою тривкого засвоєння слова. Згідно з програмою основою оволодіння українською мовою слугують життєво важливі цікаві й близькі дитячому досвіду теми, які водночас відбивають зміст майбутньої діяльності дітей. Кожна тема розкриває певну грань світу, в якому живе і діє учень. Паралельно в річищі тем уводяться звуки і букви, засвоєння яких необхідне для здійснення усіх видів мовленнєвої діяльності. Віднесеність вивчення букв до конкретних тем визначається їх частотністю в об'єднаній нею лексиці. Так, значна кількість слів зі звуками [м], [т], [с], [с'], [д], [д'], [к], [к'] у лексичному наповненні теми «Андрійкова родина» зумовила доцільність паралельного / одночасного засвоєння відповідних звуків і букв. Послідовність їх вивчення визначається у розділах: I. Аудіювання. II. Говоріння. III. Читання. IV. Письмо. Кожна тема включає також: 1) лексичний матеріал;

2) граматичний практикоорієнтований матеріал; 3) зміст навчання грамоти. До кожної теми подано: 1) тексти; 2) імовірні життєві ситуації; 3) зразки висловлювань; 4) вправи на вимову; 5) матеріал для читання і письма; 6) вірші; 7) тексти пісень. Добираючи вірші, автор враховувала природність засвоєння активної лексики у найуживаніших граматичних конструкціях і настанову Костянтина Ушинського: «Завчені й пояснені належним чином п'ятнадцять нескладних віршів дадуть дітям до дванадцятиріччя досить пристойне вміння правильно писати». Наприкінці книги розміщене календарне планування. Матеріали з високою ефективністю використовують учителі шкіл з українською мовою навчання. Оновлення тематики текстів, у відповіднення її життєвим потребам сучасних учнів може бути корисним у справі реформування Української нової школи.

[9] Бондаренко Н. В. Невикористані резерви навчання грамоти. *Педагогіка і психологія*. 1996. №3(12). С.62–69.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1996). Nevykorystani rezervy navchannia hramoty [Unused reserves of literacy education]. *Pedahohika i psykholohiia*, 12(3), 62–69. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1996). Невикористані резерви навчання грамоти. *Педагогіка і психологія*, 12(3), 62–69.

Розкрито невикористані резерви навчання грамоти й нові підходи до опанування читання і письма на основі методу цілих слів. Саме цього потребує фонетична природа української мови. Автор обґрунтовує переваги нової технології навчання послівного читання на противагу побуквенному й поскладовому. Їх шкідливість доведена експериментально ще в 60–70 роках минулого століття, як і неефективність і шкідливість усного курсу. Автор акцентує увагу на тому, що вміння добре говорити, читати і писати – це здатність синтезувати мову, а не розчленовувати її. Наведено аргументи на користь синтезу слухової та зорової пам'яті в опануванні осмисленого читання і письма. Це досягається завдяки такому алгоритму: *Meaning* → *Sound* → *Sight* – з'ясування значення слова у поєднанні з його акустичним і графічним образами.

Розкрито сутність розробленої автором технології послівного, пореченневого читання і письма. Згідно з нею діти з перших уроків починають читати спочатку одно-, потім дво-, три-, чотири-, п'яти-, шести-, семибуквені слова. Наприклад, вивчивши лише дві букви, діти вже прочитають слово «мама», а три – і «тато». Так у міру ознайомлення з буквами розширюється поле читання.

Обґрунтовано доцільність універсалізації змісту навчання української грамоти для всіх етнічних спільнот України. Ідея застосовна для шкіл з українською мовою навчання.

[10] Бондаренко Н. В. Перші підсумки. Про роботу спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з методики викладання мови. *Відродження*. 1996. №1. С. 74–76.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1996). Pershi pidsumky. Pro robotu spetsializovanoi vchenoi rady iz zakhystu kandydatskykh dysertatsii z metodyky vykladannia movy [First results. About the work of the specialized academic council for the defense of candidate theses on language teaching methods]. *Vidrodzhennia*, (1), 74–76. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1996). Перші підсумки. Про роботу спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з методики викладання мови. *Відродження*, (1), 74–76.

Підбито підсумки перших двох років роботи спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з методики викладання мови й літератури в Інституті педагогіки Академії педагогічних наук України. Як учений секретар спеціалізованої вченої ради, Неллі Бондаренко представляє персональний склад, кількісні показники (захищено 25 кандидатських дисертацій з найважливіших проблем мовно-літературної освіти), аналізує проблематику дисертаційних досліджень. Докладно розглянуто зміст кількох дисертацій. Спрогнозовано позитивний вплив закладених у них ідей на розвиток теорії і практики навчання мов і літератур.

[11] Бондаренко Н. В. Про викладання державної мови у 1996/1997 навчальному році. *Початкова школа*. 1996. № 8. С. 4–7.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1996). Pro vykladannia derzhavnoi movy u 1996/1997 navchalnomu rotsi [About teaching the state language in the 1996/1997 academic year]. *Pochatkova shkola*, (8), 4–7. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1996). Про викладання державної мови у 1996/1997 навчальному році. *Початкова школа*, (8), 4–7.

Матеріал розміщено в рубриці «До серпневих конференцій учителів» і присвячено докладному аналізу програми Неллі Бондаренко «Мова і розмова» (Київ: Освіта, 1996), за якою в 1996/1997 навчальному році здійснювалося викладання української мови у 2, 3, 4 класах шкіл з навчанням румунською, угорською, польською й іншими мовами. Пріоритетизовано вимогу вільного володіння державною мовою всіма громадянами України незалежно від національної належності, яке має забезпечити будь-яка школа. Обґрунтовано ключову роль початкового етапу й засвоєння грамоти для подальшого опанування мови. Визначено основні передумови роботи за новою програмою. Розкрито мету, завдання, зміст і структуру програми. Роз'яснено докорінну відмінність навчання грамоти за програмою «Мова і розмова» від традиційної. Вона полягає у навчанні дітей смислового й осмисленого послівного й пореченнєвого читання і письма на противагу поскладовому, гальмівному для розвитку дитини. Надано конкретні рекомендації щодо роботи за програмою «Мова і розмова» по класах. Уміщено таблицю співвіднесеності екстралінгвістичних тем і виучуваних у їх контексті звуків і букв. Належну увагу приділено

побудові гармонійних взаємин педагога й учнів, оцінюванню, увідповідненню освітнього простору новим реаліям.

[12] Бондаренко Н. В., Кулінич В. О. Державна мова – за новими програмами. *Дивослово*. 1996. №8. С. 54–59.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kulynych, V. O. Derzhavna mova – za novymy prohramamy [State language – according to new programs]. *Dyvoslovo*, (8), 54–59. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Кулінич, В. О. Державна мова – за новими програмами. *Дивослово*, (8), 54–59.

Матеріал уміщено в рубриці «До серпневих конференцій». Розкрито умови ефективної роботи вчителів за новими програмами «Мова і розмова» (Київ: Освіта, 1996). Різномасштабно схарактеризовано нові програми, які визначають зміст, структуру й технологію навчання державної мови у 2–4 класах шкіл національних спільнот України. Зазначено відповідність програм основним ідеям і положенням «Концепції шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні» (схваленої Президією Академії педагогічних наук України), на реалізацію якої їх було укладено. Сформульовано мету й завдання початкового курсу української мови, розкрито провідні ідеї і структуру змісту, де основні компоненти розподілено за роками навчання. Окреслено культурний контекст оволодіння українською мовою. Визначено форми, методи і засоби навчання, критерії оцінювання досягнень учнів. Констатовано забезпеченість програм практичним матеріалом до уроків із кожної теми.

Наголошено на фундаментальному значенні опанування грамоти для формування повноцінних мовленнєвих здібностей дитини. Визначено структуру курсу української мови в 2 класі. Це букварний і післябукварний періоди. Розкрито особливості опанування грамоти за інноваційною системою. Сфокусовано увагу на упротилеженні традиційного курсу й нового, який усуває розрив між навчанням мови і мовлення завдяки послівному читанню й розвиткові чотирьох видів мовленнєвої діяльності у контексті життєво важливих дитячому досвідові тем. Розміщено таблицю співвіднесеності екстралінгвістичних тем і виучуваних звуків і букв. Віднесеність їх до конкретної теми визначалася з урахуванням частотності в об'єднаній темою лексиці. Висвітлено основний зміст діяльності третьої і четвертокласників щодо оволодіння мовою. Порушено питання докорінної перебудови методичної свідомості вчителя, надано відповідні рекомендації.

1998

[13] Бондаренко Н. В. Курс української мови як державної кризи призму українознавства. *Дивослово*. 1998. № 2. С. 24–26.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1998). Kurs ukraïnskoi movy yak derzhavnoi kriz pryзму ukraïnoznavstva [The course of the Ukrainian

language as a state language through the prism of Ukrainian studies]. *Dyvoslovo*, (2), 24–26. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1998). Курс української мови як державної кризи призму українознавства. *Дивослово*, (2), 24–26. *Відзначено важливість повсюдного утвердження в Україні державної мови, її панівну роль у соціалізації громадян різних національностей, стимулюванні їх інтелектуального внеску в науковий потенціал, культуру українського народу. Названо імена всесвітньо відомих представників української політичної, наукової, мистецької еліти, які не мали кровної спорідненості з українською нацією. Наголошено, що реалізувати свої геніальні здібності й інтелектуальний потенціал вони змогли завдяки досконалому володінню українською мовою. Уреальнити доленосне призначення української мови – бути основним комунікаційним, інформаційним, державо- і культуротворчим засобом на всіх теренах України – має школа. Саме через мову вона покликана здійснити найважливіше суспільне замовлення – виховати патріота, для якого Україна була б не «хліб і кусень сала», а тим, чим є Франція для француза, Італія для італійця, США для американця – власною душею, початком і кінцем власної долі (А. Мокренко). Окреслено два діаметрально протилежні погляди на проблему спроможності представників національних спільнот опанувати державну мову й рівень володіння нею. Перший – державницький – обстоює необхідність вільного володіння українською мовою нарівні з носіями. Інший містить приховану дискримінацію представників меншин, що матиме наслідком нереалізованість їх конституційних прав через незнання державної мови. Тому особливу увагу приділено мотивації її опанування. Обґрунтовано природність і оптимальність вивчення мови на основі українознавства. Автор наполягає на тому, що обсяг відповідних відомостей не може бути меншим, ніж для шкіл з українською мовою навчання. Визначено зміст українознавчого контексту вивчення української мови за етапами: початковим, основним, завершальним (старша ланка). Наприкінці сформульовано ключові вимоги до курсу української мови як державної.*

[14] Бондаренко Н. В. *Мальва: Післябукварна читанка*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1998. 216 с.: іл.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1998). *Malva: Pisljabukvarna chytanka* [Malva: A post-primary reader]. Kyiv; Irpin: VTF «Perun», 216, il. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1998). *Мальва: Післябукварна читанка*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 216, іл.

Читанку з уперше запропонованою назвою післябукварна укладено відповідно до програми «Мова і розмова» (Київ: Освіта, 1996). Вона призначена для формування у молодших школярів умінь і навичок читання після опанування ними грамоти за «Букварем». Діти вчать читати на матеріалі невеликих доступних відповідних віковій прозових і віршованих

них текстів, народних прислів'їв і приказок, пісеньок, веснянок, загадок, скоромовок, усмішок тощо. Тексти дібрано так, щоб задовольнити пізнавальний інтерес дитини, розвивати її інтелектуальну, ціннісну й емоційну сфери, виховувати совісність, чесність, людяність, емпатію, вдячність, патріотичні почуття. Змістова тематика охоплює основні життєві сфери, де кожна тема розкриває певну сторону навколишнього світу, в якому живе і діє учень. Це не означає, однак, тематичної замкненості, – адже вдома говорять не лише про дім і родину: «Україна – рідний край». «Вивчаймо українську мову». «Привітаймося. Будьмо знайомі». «Що потрібно для навчання». «Андрійкова родина». «Осінь знайде всім роботу». «Зварю тобі борщику...». «Наша Дарочка – господарочка». «У міста і села йде зима весела». «Водичко, водичко, умий моє личко». «Сонце стукає в віконце». «Раз я взувся в чобітки, одягнувся в кожушинку...». «Надійшла весна прекрасна». «Принесли нам кошеня...». «Літо-літечко». Як видно, тематику читанки становлять римовані рядочки з уміщених у ній віршів. У кожному розділі – цікаві пізнавальні прозові й віршовані тексти розвивального й виховного змісту. Читанка містить добірні вірші класиків і талановитих поетів пізнішої доби. Для смислової роботи з текстами пропонується 2-3 запитання за змістом, які вбирають його «сміслові вершки». Завдання до текстів мотивують пізнанняву складову, активізують ціннісноорієнтаційну і мисленнево-мовленневу діяльність молодших школярів, актуалізують дитячий досвід, спонукають формувати й висловлювати власне бачення й думку щодо порушеної проблеми. Методичний апарат читанки становлять також завдання на прочитання і з'ясування смислу прислів'їв, приказок, розігрування діалогів, на кмітливість, зокрема в рубриках «Додай словечко», «Вгадай словечко», «Разом прочитаємо – разом відгадаємо», інших. В ігровій формі діти ознайомлюються з таким літературним поняттям як акровірш і з задоволенням розгадують і заучують загадки-акровірші. Належну увагу приділено словниковій роботі. Тексти, вірші, прислів'я, загадки і скоромовки, а також заримовані тлумачення слів дібрано з урахуванням життєвої запитаності використаної в них лексики, її віднесеності до активного словника. Внизу сторінок уміщено виноски із тлумаченням незнайомих дітям слів. Природному збагаченню учнівського словника сприяють чотиривірші й невеликі поетичні рядочки для заучування напам'ять. Значну увагу приділено прочитанню змісту, вираженого візуальними засобами. Кожна сторінка читанки «Мальва» яскраво проілюстрована талановитими художниками.

[15] Бондаренко Н. В. Невикористані резерви навчання грамоти. Українська мова і література в школі. 1998. № 1. С. 91–95.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1998). Nevykorystani rezervy navchannia hramoty [Unused reserves of literacy education]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (1), 91–95. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1998). Невикористані резерви навчання грамоти. *Українська мова і література в школі*, (1), 91–95.

Порушено актуальну поза часом проблему опанування дітьми грамоти – читання і письма. Розробляючи курс державної мови для шкіл національних спільнот «Мова і розмова» [Бондаренко Н. В. Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи. Київ: Освіта, 1996. 304 с.], автор мала на меті створити принципово нову модель навчання грамоти, перейнявши вартісний досвід вітчизняної і світової науки і практики. Зроблено ретроспективний аналіз навчання грамоти, ґрунтованої на поскладовому читанні, яке попри понад столітнє домінування в методиці не дає бажаних результатів. Це стосується невміння читати учнів як основної, так і старшої ланки, особливо п'ятикласників. Привернуто увагу до методу цілих слів, який виник на початку 20-х років минулого століття в Сполучених Штатах Америки. Він давав змогу починати читати відразу зі слова як одиниці читання. Цьому не завадило навіть властиве англійській мові різне прочитання тієї самої літери залежно від її позиції у слові. Той факт, що українське письмо ґрунтується переважно на фонетичному принципі й характеризується відповідністю між звуком і буквою, створює сприятливі умови для вивчення української грамоти за методом цілих слів. Автори книги «How to teach your baby to read» Гленн і Джанет Доман на основі власної багаторічної практики доводять цілковиту реальність опанування дітьми послівного читання починаючи з молодшого шкільного віку. Повертаючись до наших реалій, зазначимо, що програма «Мова і розмова» орієнтує вчителя на формування в учнів динамічного стереотипу послівного читання і письма (цілими словами). На відміну від побуквеного й поскладового, таке читання уможливорює синтезування усного мовлення і навчання письма, забезпечуючи паралельний розвиток умінь молодших школярів у всіх видах мовленнєвої діяльності – слуханні, говорінні, читанні й письмі. Вимога комунікаційності зумовила доцільність і оптимальність тематико-ситуаційного підходу до формування змісту мовної освіти. Сутність інноваційної методики в тому, що вивчення звуків і букв відбувається не ізольовано, а в контексті життєво важливих близьких дитячому досвіді тем.

Вагому роль у навчанні грамоти відіграє читанка. Яскраво проілюстрована післябукварна читанка «Мальва» (Київ: Перун, 1998) завдяки цікавим пізнавальним розвивальним текстам значно розширить можливості вчителя щодо формування в учнів навичок читання і потреби читати. Це продемонстровано на прикладі твору Дмитра Чередниченка «Яка стежка найкраща» і роботи з ним за запитаннями і мовленнєвими моделями, які вичерпують основні змістові віхи тексту. Можливості для мотивованого невимушеного збагачення словника надають вміщені в читанці вірші, а також загадки і скоромовки для вивчення напам'ять. Їх тексти наведено в матеріалі.

[16] Бондаренко Н. В. Нотатки з міжнародного семінару. Концептуальні засади мовної освіти національних меншин (текст виступу). Українська мова і література в школі. 1998. № 1. С. 63–65.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (1998). Notatky z mizhnarodnoho seminaru. Kontseptualni zasady movnoi osvity natsionalnykh menshyn (tekst vystupu) [Notes from the international seminar. Conceptual principles of language education of national minorities (text of speech)]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (1), 63–65. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (1998). Нотатки з міжнародного семінару. Концептуальні засади мовної освіти національних меншин (текст виступу). *Українська мова і література в школі*, (1), 63–65.

Підбито підсумки міжнародного семінару «Дунай – шлях до усвідомлення європейської культурної ідентичності». Названо організаторів: Департамент Ради Європи з питань освіти, культури і спорту, Міністерство освіти України, Академія педагогічних наук, Український інноваційний центр гуманітарної освіти АПН України й Міжнародний фонд «Відродження». Захід проходить на базі Ізмаїльського державного педагогічного інституту. Констатовано: у семінарі взяли участь 44 науковці з 10 країн Європи – України, Болгарії, Угорщини, Австрії, Швеції, Німеччини, Норвегії, Португалії, рф. Провідною ідеєю семінару стала інтеркультурна освіта, формування нової системи духовних цінностей на стику різних культур. Учасників семінару було ознайомлено з політикою Ради Європи щодо розвитку освіти національних меншин. У доповідях українських і закордонних науковців порушувалися такі проблеми: еволюція масової свідомості громадян України та її вплив на вибір магістрального шляху розвитку держави; врегулювання міжетнічних відносин як державне завдання; концептуальні засади мовної освіти національних меншин; суб'єктна ідентичність у міжкультурному просторі; інтеркультурна освіта, інші. Порушені у доповідях проблеми обговорено під час багатогодинних дискусій конструктивного характеру. Учасники обмінялись і збагатилися корисним досвідом розв'язання актуальних проблем у різних країнах Європи. З інтересом слухали і зацікавлено обговорювали й доповідь Неллі Бондаренко, текст якої опубліковано у продовження інформації про міжнародний семінар. Науковці й практики відвідали уроки й позаурочні заходи, на яких мали змогу пересвідчитися у належному рівні навчально-виховної роботи, високому професіоналізмі вчителів. Для учасників семінару було організовано культурну програму – ознайомлення з визначними культурними пам'ятками Ізмаїла, відвідування міста Кілії та подорож до Вилково-го по Дунаю.

2000

[17] Бондаренко Н. В. Календарне планування. 2 клас. *Українська мова і література в школі*. 2000. №4. С. 51–52.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2000). Kalendarne planuvannia. 2 klas [Calendar planning. 2nd Grades]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 51–52. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2000). Календарне планування. 2 клас. *Українська мова і література в школі*, (4), 51–52.

Подано орієнтовне календарне планування уроків української мови для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів із навчання мовами національних спільнот у курсі «Мова і розмова» (I і II чверті) за темами: «Україна – рідний край». «Нам потрібно знати українську мову». «Привітаймося. Будьмо знайомі». «Що потрібно для навчання». «Андрійкова родина». «Осінь знайде всім роботу». «Зварю тобі борщику...». «Наша Дарочка – господарочка». «У міста і села йде зима весела». Календарне планування має табличний формат і структуроване за чотирма графами: 1) Тиждень. 2) № уроку. 3) Тематичні цикли (соціокультурна тематика). Мовні підтеми уроків. 4) Лексичний матеріал, співвіднесений із екстралінгвістичною темою.

[18] Бондаренко Н. В. Навчання грамоти в курсі «Мова і розмова». *Українська мова і література в школі*. 2000. №2. С. 49–52; №3. С. 41–44; №5. С. 37–39; №6. С. 48–52.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2000). Navchannia hramoty v kursy «Mova i rozмова» [Teaching literacy in the course «Language and Conversation»]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (2), 49–52; (3), 41–44; (5), 37–39; (6), 48–52. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2000). Навчання грамоти в курсі «Мова і розмова». *Українська мова і література в школі*, (2), 49–52; (3), 41–44; (5), 37–39; (6), 48–52.

Викладено й проаналізовано основні концептуальні положення й методологічні засади курсу навчання української мови у 2–4 класах, оприятнені у книзі Н. В. Бондаренко «Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи» (Київ: Освіта, 1996. 304 с.).

Визначено загальнодидактичні й спеціальні вимоги до уроків навчання грамоти. Особливу увагу приділено здатності педагога формулювати триєдину мету уроку. Акцентовано виняткову важливість громадянського виховання представників національних спільнот, їх ціннісного становлення, а також розумового розвитку. Акцентовано увагу на істотній зміні порядку організації уроку і співвідношення його структурних компонентів у курсі «Мова і розмова», де пріоритетизуються культурний контекст опанування мови, діяльнісна спрямованість, підпорядкованість формуванню особистості, її мовленнєвих здібностей та інтенцій. Виокремлено два типи уроків букварного періоду: 1) ознайомлення з новим звуком і новою буквою; 2) закріплення здобутих знань, умінь і навичок, набутих на попередньому уроці під час ознайомлення з новими звуком і буквою. Схарактеризовано особливості структури кожного. З'ясовано специфіку уроків закріплення знань, умінь і навичок, а також підсумкових. Розглянуто загальну методичну логістику й маршрутизацію роботи за чотирнадцятьма темами курсу «Мова і розмова». Подано докладні розробки двох уроків із теми «Україна – рідний

край». «Нам потрібно знати українську мову». Звук [а], букви А, а. Звук [о], букви О, о. Вони реалізують концептуальні положення програми Н. В. Бондаренко [Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи. Київ: Освіта, 1996. 304 с.]

Зроблено застереження щодо відповідності розкладу й належного місця в ньому української мови біоритмам дитини, чий пік розумової активності й працездатності припадає на початок дня, і щодо реагування її на навчальні навантаження, що слід враховувати у моделюванні уроків.

[19] Бондаренко Н. В. Світлиця: читанка для 3 кл. Київ-Ірпінь: Перун, 2000. 192 с.: іл.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2000). *Svitlytsia: chytanka dlia 3 kl.* [Svitlytsia: reader for 3rd grade.]. Kyiv-Irpin: Perun, 192, il. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2000). *Світлиця: читанка для 3 кл.* Київ-Ірпінь: Перун, 192, іл.

«Світлиця» є логічним продовженням післябукварної читанки «Мальва» (Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1998). Її укладено за програмою «Мова і розмова» (Київ: Освіта, 1996). Призначення читанки – сформувати у молодших школярів уміння й навички читання. Змістове наповнення «Світлиці» об'єднане тематичними блоками, які відображають різні сфери їх життєдіяльності: «Виростає, дитино, й пам'ятай: Батьківщина – то найкращий край». «Українка я маленька». «В Галі родичів багато». «У Галюсі є матуся». «У Галюсі є татусь». «А у мами є матуся – то Галюсіна бабуся». «Як бабусенька заслабне – поможи, онучку славний!» «А у тата є татусь, для Галюсі він дідусь». «Як добре мати старшеньку сестричку». «А у мене братик є». «У Лесика сьогодні день народження». «Це твоя домівочка». «Чом у нас найкраще все вродило». «Ой, снігу, снігу білого насипала зима». «Я ладнаю годівнички для горобчика й синички». «Вже прилинула весна – люба, мила, голосна». «Знову літечко прийшло». Тематику цієї, як і попередньої читанки, становлять римовані рядочки з уміщених у ній віршів. Деякі формулювання містять легкозасвоювані етичні тлумачення ключових слів. До кожного тематичного блоку входять твори класиків, інших відомих авторів. Заглиблення у зміст текстів, їх смисловий аналіз мотивують пізнавати світ, реалізують високий розвивальний і ціннісно-виховний потенціал, сприяють соціалізації маленьких українців, формуванню кращих людських якостей і ціннісних орієнтацій загалом. Можливості для лексичної роботи і збагачення учнівського словника забезпечують виноска з тлумаченням незнайомих слів, вдало дібрані вірші для заучування напам'ять, що містять найактуальнішу і найзапитанішу лексику, рамкові словнички емоційно забарвлених слів із лагідними звертаннями до найрідніших людей. Відповідне формулювання запитань і завдань активізує мисленнево-мовленнєву діяльність молодших школярів, спонукає формувати й висловлювати власну думку, пов'язу-

вати новоздобуті знання з набутим досвідом, розвиває пам'ять, увагу, увагу, емоційний інтелект. Ефективність і ефектність роботи з читанкою посилюють майстерно виконані яскраві ілюстрації на кожній сторінці.

2001

[20] Біляєв О. М., Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Зміни в змісті і структурі програм з української мови для 5–11 класів шкіл з російською мовою навчання. *Дивослово*. 2001. №9. С. 4–8.

REFERENCES Biliaiev, O. M., Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2001). Zminy v zmisty i strukturі prohram z ukrainskoi movy dlia 5–11 klasiv shkil z rosiiskoiu movoiu navchannia [Changes in the content and structure of Ukrainian language programs for grades 5–11 in Russian-language schools]. *Dyvoslovo*, (9), 4–8. [in Ukrainian]

APA STYLE Біляєв, О. М., Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2001). Зміни в змісті і структурі програм з української мови для 5–11 класів шкіл з російською мовою навчання. *Дивослово*, (9), 4–8.

Статтю опубліковано в рубриці «Офіційні матеріали». Представлено у відповідь новим реаліям удосконалену редакцію чинних програм. Внесено зміни до їх методології, змісту й структури за такими напрямками: 1) збагачення світоглядно-ціннісної та мотиваційної основи вивчення української мови; 2) переструктурування навчального матеріалу; 3) посилення комунікаційної спрямованості курсу; 4) посилення уваги до мови як чинника збереження і творення національної культури народу, його ментальності; 5) покращення дидактичної оснащеності програм. Оновлено мету й завдання курсу. Схарактеризовано змістові лінії, за якими переструктуровано програму. Конкретизовано зміни до програм, тем і перерозподіл годин за класами й темами з відповідним обґрунтуванням. Розроблено вимоги до результатів навчальної діяльності учнів за 12-бальною системою, які подано в додатку до програми під назвою «Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів 5–11 класів шкіл з російською мовою навчання».

[21] Біляєв О. М., Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. *Українська мова [програма для 5–11 кл.]. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів : 5–11 кл.* Київ: Шкільний світ, 2001. 80 с.

REFERENCES Biliaiev, O. M., Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2001). *Ukrainska mova [prohrama dlia 5–11 kl.]. Prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : 5–11 kl.* [Ukrainian language [program for Grades 5–11]. Programs for general educational institutions: 5–11 Grades]. Kyiv: Shkilnyi svit, 80. [in Ukrainian]

APA STYLE Біляєв, О. М., Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2001). *Українська мова [програма для 5–11 кл.]. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів : 5–11 кл.* Київ: Шкільний світ, 80.

У пояснювальній записці визначено мету й завдання курсу української мови у школах з російською мовою навчання. Відзначено тричастинну побудову програми: 1) відомості про мову й норми літературної мови; 2) зв'язне мовлення з переліком видів робіт і орієнтовних тем учнівських висловлювань; 3) вимоги до знань, умінь і навичок учнів. Зміст навчання мови структуровано за трьома змістовими лініями – лінгвістичною, комунікативною і українознавчою. Розкрито змістове наповнення кожної. Надано рекомендації щодо вивчення складних тем курсу. Визначено знання для обов'язкового засвоєння і вміння, яких мають набути учні у результаті вивчення предмета. Наприкінці програми подано розроблені її авторами «Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів 5–11 класів шкіл з російською мовою навчання» за новою 12-бальною системою.

[22] Бондаренко Н. В. Уроки навчання грамоти за програмою «Мова і розмова». *Українська мова і література в школі*. 2001. №1. С. 61–63; №2. С. 55–58; №3. С. 66–69; №5. С. 37–39; №6. С. 38–40.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2001). Uroky navchannia hramoty za prohramoiu «Mova i rozmova» [Literacy lessons under the «Language and Conversation» program]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (1), 61–63; (2), 55–58; (3), 66–69; (5), 37–39; (6), 38–40. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2001). Уроки навчання грамоти за програмою «Мова і розмова». *Українська мова і література в школі*, (1), 61–63; (2), 55–58; (3), 66–69; (5), 37–39; (6), 38–40.

У продовження публікації в журналі «Українська мова і література в школі» (2000, №6) подано докладні розробки уроків із тем «Україна – рідний край». «Нам потрібно знати українську мову». Звук [у], букви У, у. «Привітаймося. Будьмо знайомі». Звуки [н], [н'], букви Н, н. Звуки [в] [в], букви В, в. Звук [ч], букви Ч, ч. Звук [е], букви Е, е. Звук [и], буква и. «Заміна іменників займенниками він, вона, воно (практично)». «Що потрібно для навчання». Звуки [л], [л'], букви Л, л. Публікації реалізують концептуальні положення програми Бондаренко Н. В. [Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи. Київ: Освіта, 1996. 304 с.]. Визначено знання, які мають засвоїти другокласники, і вміння, яких вони мають набути по закінченні вивчення розділу.

2002

[23] Біляєв О. М., Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів 5–11 класів шкіл з російською, болгарською, кримськотатарською мовами навчання. *Дивослово*. 2002. №1. С. 60–65.

REFERENCES Biliaiev, O. M., Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2002). Kryterii otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen z ukrainskoi movy uchniv 5–11 klasiv shkil z rosiiskoiu, bolharskoiu, krymsko-tatarskoiu movamy navchannia [Criteria for evaluating educational achievements in the Ukrainian language of students in grades 5–11 of schools with Russian, Bulgarian, and Crimean Tatar languages of instruction]. *Dyvoslovo*, (1), 60–65. [in Ukrainian]

APA STYLE Біляєв, О. М., Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2002). Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів 5–11 класів шкіл з російською, болгарською, кримсько-татарською мовами навчання. *Дивослово*, (1), 60–65.

Критерії опубліковано в рубриці «Офіційно». Їх розроблено у зв'язку зі зміною філософії оцінювання, її переорієнтації з фіксування невдач на досягнення учнів і запровадженням 12-бальної шкали оцінювання з метою гуманізації, особистісної зорієнтованості освітнього процесу, піднесення його якості й об'єктивності. Критерії опрацьовано з урахуванням традицій вітчизняної науки і практики й закордонного досвіду.

[24] Бондаренко Н. В. Лист. Адреса. Урок розвитку мовлення в 5 класі. *Дивослово*. 2002. №6. С. 28–30.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2002). Lyst. Adresa. Urok rozvytku movlennia v 5 klasi [Speech development lesson in the 5th Grade]. *Dyvoslovo*, (6), 28–30. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2002). Лист. Адреса. Урок розвитку мовлення в 5 класі. *Дивослово*, (6), 28–30.

Розробку уроку опубліковано в наскрізній апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника». Її матеріали ефективно використовують педагоги-предметники шкіл з українською мовою навчання. Після успішної апробації разом з іншими уроками цієї рубрики вони увійдуть до серії підручників з 5 по 9 клас авторів Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк (Київ: Освіта. 2005–2009) і 10–11 класів за одноосібного авторства Неллі Бондаренко (Київ: Грамота. 2010–2011). Мета уроку – вчити уміння листуватися, відокремлювати головне від другорядного, викладати думки зрозуміло, чітко, стисло, коректно, розвивати й застосовувати текстотворчі вміння, виховувати уважне чуйне ставлення до людей. На основі зіставлення зразкового і невдалого текстів п'ятикласники усвідомлюють, як потрібно і як не слід писати листи; за таблицю ознайомлюються з будовою листа і мовленнєвими кліше до кожної його частини, з основними правилами листування, поведження з чужими листами, читати які неприпустимо; з історією виникнення й еволюції конверта; вчать правильно оформляти пряму й зворотну адресу.

[25] Бондаренко Н. В. Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово*. 2002. №5. С. 28–31.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2002). Navchannia dialohichnoho movlennia [Learning dialogic speech]. *Dyvoslovo*, (5), 28–31. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2002). Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово*, (5), 28–31.

У статті розкрито проблему розвитку діалогічного мовлення учнів, що ґрунтується на формуванні й розвитку специфічних умінь життєво найзапитанішого діалогічного мовлення. Їх виокремлено наскрізним блоком «Діалог» у програмі 2005 року (Чернівці: Букрек). У форматі підручничкового параграфу подано мовленнєву теорію, різноманітні цікаві п'ятикласникам види завдань із використанням тексту-зразка на розгортання діалогу за певними параметрами, різні перетворення діалогічного тексту, розігрування ситуацій, складання діалогів за описом ситуації тощо.

[26] Бондаренко Н. В. Погляд крізь роки. Інституту педагогіки АПН України – 75. *Дивослово*. 2002. №5. С. 66–67.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2002). Pohliad kriz roky. Instytutu pedahohiky APN Ukrainy – 75 [A look through the years (Institute of Pedagogy of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine – 75)]. *Dyvoslovo*, (5), 66–67. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2002). Погляд крізь роки. Інституту педагогіки АПН України – 75. *Дивослово*, (5), 66–67.

Ретроспективно оглянуто основні історичні віхи діяльності Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України за три чверті століття його функціонування як провідної наукової установи держави й осередку розвитку педагогічної науки. Представлено інформацію про структуру Інституту, назви наукових підрозділів; визначено основні завдання на всіх етапах становлення й функціонування. Констатовано відображення доробку науковців у фундаментальних працях з теорії, історії педагогіки, сотнях підручників і посібників, за якими здобували освіту покоління українців.

Схарактеризовано внесок у науку таких усесвітньо відомих вчених як Григорій Костюк, Василь Онищук, Василь Сухомлинський, Сава Чавдаров, інших. Конкретизовано поточну діяльність науковців Інституту після здобуття Україною незалежності у зв'язку з докорінним реформуванням освіти. Визначено стратегічні завдання.

[27] Бондаренко Н. В. Уроки навчання грамоти за програмою «Мова і розмова». *Українська мова і література в школі*. 2002. №1. С. 46–49; №2. С. 54–56; №3. С. 39–40; №4. С. 51–52; №6. С. 42–43.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2002). Uroky navchannia hramoty za prohramoiu «Mova i rozmova» [Literacy lessons under the «Language and Conversation» program]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (1), 46–49; (2), 54–56; (3), 39–40; (4), 51–52; (6), 42–43. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2002). Уроки навчання грамоти за програмою «Мова і розмова». *Українська мова і література в школі*, (1), 46–49; (2), 54–56; (3), 39–40; (4), 51–52; (6), 42–43.

У продовження попередніх публікацій Неллі Бондаренко (Українська мова і література в школі. 2000. №6; 2001. №1–6) подано розробки уроків із теми «Андрійкова родина». Звуки [м], [м'], букви М, м. Звуки [т], [т'], букви Т, т. Звуки [р], [р'], букви Р, р. Звуки [д], [д'], букви Д, д. Звуки [б], [б'], букви Б, б. Звуки [с], [с'], букви С, с. Звуки [к], [к'], букви К, к.

[28] Бондаренко Н. В. Уроки розвитку зв'язного мовлення в 5 класі. Докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета. *Дивослово*. 2002. №11. С. 55–59.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2002). Uroky rozvytku zviaznoho movlennia v 5 klasi. Dokladnyi perekaz tekstu rozpovidnoho kharakteru z elementamy opysu predmeta [Lessons in the development of coherent speech in the 5th grade. A detailed retelling of a narrative text with elements of a subject description]. *Dyvoslovo*, (11), 55–59. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2002). Уроки розвитку зв'язного мовлення в 5 класі. Докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета. *Дивослово*, (11), 55–59.

В апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» опубліковано систему роботи над описом як типом мовлення – від докладного переказу тексту розповідного характеру з елементами опису через написання твору-опису предмета за власними спостереженнями в художньому стилі до твору-опису за картиною із роботою щодо удосконалення написаного включно. Зразками слугують тексти «Яблука на стовпцях» Олеся Гончара, «Синьоокий серпень» Миколи Магери, «Про що розповідають богданівські яблука» Неллі Бондаренко. Викладено вимоги до взірцевого опису, визначено його структуру. Надано допоміжні робочі матеріали у вигляді таблиці з лексичним наповненням граф. Запропоновано тематику творів-описів предмета.

[29] Бондаренко Н. В., Ярмолук А. В. Концепція вивчення української мови в 5–12 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання. *Українська мова і література в школі*. 2002. №5. С. 43–50.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2002). Kontseptsiiia vyvchennia ukrainskoi movy v 5–12 klasakh zahalnoosvitnoi shkoly z rosiiskoiu movoiu navchannia [The concept of studying the Ukrainian language in Grades 5–12 of a comprehensive school with Russian as the language of instruction]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 43–50. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолук, А. В. (2002). Концепція вивчення української мови в 5–12 класах загальноосвітньої

школи з російською мовою навчання. *Українська мова і література в школі*, (5), 43–50.

Концепція вивчення української мови в 5–12 класах розвиває ідеї, закладені в авторській Концепції шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні, й увідповіднює її поточній політичній і мовній ситуації.

[30] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання. *Дивослово*. 2002. №4. С. 66–71.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2002). *Kontseptsiia pidruchnyka ukrainskoi movy dlia shkil z rosiiskoiu movoiu navchannia* [The concept of the Ukrainian language textbook for schools with the Russian language of instruction]. *Dyvoslovo*, (4), 66–71. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2002). Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання. *Дивослово*, (4), 66–71.

Концепція становить інтерес як з погляду загальної теорії підручничотворення, так і реформування мовної освіти. Констатовано невідповідність підручників періоду срср новим реаліям незалежної України. Аргументовано нагальну потребу в підручниках із такими якісними характеристиками як об'ємність змістово-структурної архітектоніки, складна багатовимірність, розвивальний потенціал, система норм і цінностей, життєво-практична значущість розв'язуваних проблем і завдань. Обґрунтовано систему поглядів на сучасний підручник, найсуттєвіших ідей і положень, що існують гіпотетично, враховують потреби сьогодення і прийдешнього. Зміст і структура підручника мають ґрунтуватися на особистісному, діяльнісному, комунікаційному, культурологічному, емоційно-смісловому підходах, принципах розвивального й виховуючого навчання. Схарактеризовано принципи, які мають бути реалізовані в підручнику: інтегроване (комплексне) опанування мови; принципи мовленнєво-мисленнєвої активності; індивідуалізації; функціональності; модельованого оволодіння мовою; ситуаційності; новизни. Наголошується, що зміст підручника має формувати оптимістичний світогляд, систему загальнолюдських і національних цінностей, обізнаність з українською історією, культурою, менталітетом, способом життя українців. Концепцію структуровано за такими розділами: Вступ. I. Методологічні засади. II. Вимоги до змісту і структури підручників української мови. 1. Подання в підручнику мовного матеріалу. 2. Реалізація комунікаційного компонента в підручнику. 3. Тематико-змістовий аспект. 4. Структурні характеристики підручника. 5. Наочно-ілюстративний матеріал. Оформлення й обсяг підручника.

[31] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Рекомендації щодо викладання української мови у новому навчальному році. *Українська мова і література в школі*. 2002. №5. С. 4–10.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2002). Rekomendatsii shchodo vykladannia ukrainskoi movy u novomu navchalnomu rotsi [Recommendations for teaching the Ukrainian language in the new academic year]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 4–10. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2002). Рекомендації щодо викладання української мови у новому навчальному році. *Українська мова і література в школі*, (5), 4–10.

Надано докладні рекомендації щодо навчання української мови у 2002/2003 навчальному році.

2003

[32] Бондаренко Н. В. *Добросвіт: Читанка для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з мовами навчання національних меншин*. Київ; Ірпінь. ПТФ «Перун», 2003. 184 с.: іл.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2003). *Dobrosvit: Chytanka dlia 4 klasu zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv z movamy navchannia natsionalnykh menshyn* [Dobrosvit: A reader for the 4th Grade of general educational institutions with languages of instruction of national minorities]. Kyiv; Irpin: PTF «Perun», 184, il. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2003). *Добросвіт: Читанка для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з мовами навчання національних меншин*. Київ; Ірпінь: ПТФ «Перун», 184, іл.

Читанку із красномовною назвою «Добросвіт», що відбиває її сутність, укладено відповідно до програми «Мова і розмова» (Київ: Освіта, 1996). Вона є логічним продовженням двох попередніх читанок Неллі Бондаренко – «Мальва» й «Світлиця» і призначена для розвитку читацької грамотності молодших школярів. Матеріал структуровано за розділами: «...Так починається Україна», «Є в кожній людині рідне древо», «Професій в світі є чимало...», «Ти добро лиш твори повсюди...», «Люби і плекай кожну квіточку в полі, і кожне деревце, і пташку в гаю», «Пори року». У читанці вміщено прозові й віршовані твори класиків, відомих українських і закордонних письменників. Під час усеаспектної роботи з текстами молодші школярики з'ясують, чи варто полишати рідну землю в пошуках щастя, усвідомлять, яка земля людині найдорожча і де найкраще місце на землі; дізнаються нове про українську мову й символіку, про звичаї давніх слов'ян, про Русь; зрозуміють, чому Володимира Великого назвали Хрестителем, а київського князя Ярослава – Мудрим; чому давні українські міста названо саме так, а не інакше; збагатяться знаннями про запорозьких козаків, народних героїв; про рід, родину, рідню, про родовідну пам'ять, про те, як комп'ютер допомагає розшукати родичів по всьому світу; дізнаються про походження українських прізвищ; на прикладі поведінки дітей іще тієї війни усвідомлять моральність вибору, якщо йдеться про людське життя; разом із маленькими героями казки Андер-

сена поміркують над одвічною проблемою соціальної нерівності й ролі походження в досягненні життєвого успіху; зрозуміють місію людини на землі й вчитимуться визначати головне в житті; переконаються в різноманітті професій, корисності й престижності будь-якої з них. Опрацьовуючи однойменний розділ, молодші школярики вчитимуться науки добротолюбства, справжньої дружби, плекатимуть у собі найкращі людські чесноти – чесність, працелюбність, совісність, справедливість, повагу до людини, до її праці, шляхетне почуття вдячності, бережливе ставлення до природи і всього живого. Разом із маленькою героїнею п'ятичастинної казки Валерія Шевчука, що пройшла крізь усі випробування, учні переконаються в нікчемності багатства, інших підступних спокус, зрозуміють сутність і значущість справжніх цінностей. А твір «Необачний Горобець» Пилипа Бабанського в алегоричній формі переконає в необхідності усвідомлення українцями власної ідентичності, утвердить цінність життя саме в Україні й нікчемність позиції перекотиполя – «Рідна земля там, де живеться краще». Її неприйнятність актуалізувалася саме зараз, коли Україна веде героїчну боротьбу за свободу – найвищу цінність українства і його невід'ємне право жити на рідній землі. Наприкінці читанки у цікавій популярній доступній дітям формі викладено відомості про життєвий шлях і творчі здобутки семи знакових мистців.

[33] Бондаренко Н. В. Лексикологія. 5 клас. Дивослово. 2003. №9. С. 51–55.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2003). Leksykolohiia. 5 klas. [Lexicology. 5th Grade]. *Dyvoslovo*, (9), 51–55. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2003). Лексикологія. 5 клас. *Дивослово*, (9), 51–55.

В апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» у форматі параграфів подано розробки трьох уроків із розділу «Лексикологія», які згодом увійдуть у підручник для 5 класу авторів Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк (Київ: Освіта, 2005). Перший урок присвячено словниковому складу української мови, походженню слів (власне українські й слова іншомовного походження). Другий – застарілим словам (архаїзмам) і новим словам (неологізмам). Третій – загальноповживаній лексиці, діалектним і професійним словам. Реалізація текстоцентричного підходу відображена в системі роботи з цікавими текстами – «Мистецтво гончарів», «Про запорожців», «Яким буде ХХІ століття», «Ким бути і ким не бути», «Як будують кораблі», де природно й невимушено-описово розкривається значення застарілих і нових слів, професійної та іншої лексики. Передбачено роботу з таблицею «Власне українська лексика», рубриками «Міркуймо», «Розрізняйте», «Словничок», парну і групову співпрацю, різноманітні види завдань і вправ, тести.

[34] Бондаренко Н. В. Уроки зв'язного мовлення в 5 класі. Дивослово. 2003. №3. С. 42–43.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2003). Uroky zviaznoho movlennia v 5 klasi [Lessons of coherent speech in the 5th Grade]. *Dyvoslovo*, (3), 42–43. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2003). Уроки зв'язного мовлення в 5 класі. *Дивослово*, (3), 42–43.

В апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» у форматі підручничкового параграфа подано розробку уроку розвитку мовлення на тему «Оповідання про випадок із життя». За основу взято текст Василя Сухомлинського «Чому не спиться Пилипкові?», що розкриває соціокультурну тему «Чужим добром не забагатієш». Окремим блоком представлено роботу над виправленням імовірних помилок у творі-оповіданні.

[35] Бондаренко Н. В. Уроки розвитку зв'язного мовлення в 5 класі. Докладний переказ-опис тварини. *Дивослово*. 2003. №1. С. 43–46.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2003). Uroky rozvytku zviaznoho movlennia v 5 klasi. Dokladnyi perekaz-opys tvaryny [Lessons in the development of coherent speech in the 5th Grade. A detailed description of the animal]. *Dyvoslovo*, (1), 43–46. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2003). Уроки розвитку зв'язного мовлення в 5 класі. Докладний переказ-опис тварини. *Дивослово*, (1), 43–46.

В апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» у форматі підручничкового параграфа подано докладну розробку уроку, присвяченого роботі над описом тварини. На основі зіставлення довідничкового й літературного текстів з описом лебедя п'ятикласники усвідомлюють відмінності між науковим і художнім описами тварини та їх особливості, а на матеріалі ще одного тексту – зі специфікою ділового опису конкретної тварини в оголошенні. Підготовка до докладного переказу-опису тварини демонструється на прикладі тексту Євгена Гуцала про лисеня з розлогим методичним апаратом.

[36] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання. *Педагогічна газета*. 2003. №12(133). Ч. I.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2003). Kontsepsiia pidruchnyka ukrainskoi movy dla shkil z rosiiskoiu movoiu navchannia [The concept of the Ukrainian language textbook for schools with the Russian language of instruction]. *Pedahohichna hazeta*, 12(133). [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2003). Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання. *Педагогічна газета*, 12(133).

Продубльовано текст Концепції підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання, опублікованої в № 4 журналу «Дивослово» за 2002 рік і опис якої подано у джерелі під номером 30.

[37] Бондаренко Н. В. Будова слова. Словотвір. Орфографія (чергування голосних і приголосних звуків у коренях слів). *Дивослово*. 2004. №4. С. 42–44.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2004). Budova slova. Slovotvir. Orfohrafiiia (cherhuvannia holosnykh i pryholosnykh zvukiv u koreniakh sliv) [Word structure. Word work Orthography (alternation of vowel and consonant sounds in the roots of words)]. *Dyvoslovo*, (4), 42–44. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2004). Будова слова. Словотвір. Орфографія (чергування голосних і приголосних звуків у коренях слів). *Дивослово*, (4), 42–44.

В апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» у форматі підруничкового параграфа подано матеріал для засвоєння учнями мовної теорії й відпрацювання практичних мовленнєвих умінь з будови слова й словотвору. Матеріалом слугують тексти «Краса лебедина» й «До побачення, ластівочки» про порятунок тварин і птахів, де йдеться і про дитячу ініціативу добротворення.

[38] Бондаренко Н. В. Робота над заміткою дискусійного характеру в газету. *Українська мова і література в школі*. 2004. №6. С. 6–7.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2004). Robota nad zamitkoiu dyskusiinoho kharakteru v hazetu [Work on a discussion note in the newspaper]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (6), 6–7. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2004). Робота над заміткою дискусійного характеру в газету. *Українська мова і література в школі*, (6), 6–7.

Подано проілюстровану прикладами методику роботи над дописом дискусійного характеру в газету (6 клас). Він починається тезою, яку необхідно довести або спростувати за допомогою доказів, підсумувавши логічним висновком. Роботу доцільно починати з вибору актуальної цікавої учням проблеми й актуалізації здобутих раніше знань. Необхідно вчити їх формулювати основні погляди на дебатовану проблему, відзначати розходження, систематизувати аргументи «за» і «проти», спростовувати протилежні й хибні твердження. Новим для учнів буде доведення від протилежного.

Докладно описано основні етапи роботи: аналіз тексту міркування і відповіді учнів на запитання за змістом; знаходження в ньому тези, прямих доказів і доказів від протилежного; ознайомлення з текстом допису дискусійного характеру в газету й особливостями жанру; аналіз його змісту і форми; самостійне написання учнями допису.

[39] Бондаренко Н. В. Система роботи над описом зовнішності людини в 7 класі. *Українська мова і література в школі*. 2004. №3. С. 11–13.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2004). Systema roboty nad opysom zovnishnosti liudyny v 7 klasi [The system of work on the description of a persons appearance in the 7th Grade]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (3), 11–13. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2004). Система роботи над описом зовнішності людини в 7 класі. *Українська мова і література в школі*, (3), 11–13.

Подано систему роботи над описом зовнішності людини – одного з найскладніших видів цього типу мовлення. Вказано на помилки у творчих роботах учнів, проаналізовано їх причини. Розкрито особливості ділового, наукового і художнього описів. Вміщено урок, присвячений написанню докладного переказу розповідного тексту з елементами опису зовнішності людини, а також різноманітні види завдань, вправ, словничок портретної лексики, зразки текстів з методичним апаратом, приклади учнівських письмових висловлень для зіставлення у річичі підготовчої роботи до написання твору-опису зовнішності людини.

[40] Бондаренко Н. В. Уроки розвитку мовлення (5 клас). *Дивослово*. 2004. №1. С. 35–38.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2004). Uroky rozvytku movlennia (5 klas) [Speech development lessons (Grade 5)]. *Dyvoslovo*, (1), 35–38. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2004). Уроки розвитку мовлення (5 клас). Докладний переказ тексту-роздуму. *Дивослово*, (1), 35–38.

В апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» у форматі підручничового параграфа подано розробку уроку «Особливості побудови роздуму. Докладний переказ тексту роздуму». Матеріалом слугують тексти «Ярослав Мудрий» («За що київського князя Ярослава названо Мудрим»); «Головне в житті» і «Школа» Василя Сухомлинського, «Чому я займаюся ранковою зарядкою». Запропоновано розлогу тематику для написання творів-роздумів. Окремим блоком подано зміст роботи над імовірними помилками у творах цього типу мовлення.

[41] Бондаренко Н. В. Фразеологія (5 клас). *Дивослово*. 2004. №9. С. 45–48.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2004). Frazeolohiia (5 klas) [Phraseology. 5th Grade]. *Dyvoslovo*, (9), 45–48. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2004). Фразеологія (5 клас). *Дивослово*, (9), 45–48.

В апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» у форматі підручничового параграфа подано розробку досить складної для учнів за неправильного підходу до її подання теми «Фразеологізми, їх лексичне значення. Використання фразеологізмів у мовленні». Її доцільно подати на двох уроках, мета яких – практично ознайомити учнів з поняттями «фра-

зеологізм», «фразеологічний зворот»; формувати вміння розрізняти звичайне і стійке сполучення слів, визначати лексичне значення стійкого; витлумачувати фразеологізми; ознайомити учнів із синонімією та антонімією найпрозоріших фразеологізмів, навчити використовувати їх у мовленні.

[42] Бондаренко Н. В. Читання як проблема методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. №12. С. 19–25.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2004). Chytannia yak problema metodyky navchannia ukrainskoi movy [Reading as a problem of Ukrainian language learning methodology]. *Dyvoslovo*, (12), 19–25. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2004). Читання як проблема методики навчання української мови. *Дивослово*, (12), 19–25.

Актуалізовано проблему недостатнього володіння учнями читанням як видом мовленнєвої діяльності, спричинене ігноруванням методикою цього важливого аспекту опанування мови, якого ніхто не вчить. Поставлено за мету привернути увагу лінгводидактики до читання як важливого складника мовної освіти; підвищити рівень обізнаності вчителів із цієї багатоаспектної проблеми, надати їм практичну допомогу. З'ясовано причини невміння значної частини учнів осмислено читати. Наголошено на занедбаності читання як виду мовленнєвої діяльності за традиційного панування в школі лише двох – письма й говоріння (другого – меншою мірою за браком змістової основи, предмета розмови). Однією з причин ненавмисного ігнорування методикою читання є наївне віднесення його до прерогативи початкової школи. Докладно обґрунтовано нагальність розв'язання проблеми. Виокремлено вміння, ключові для техніки читання (їх шість) і розуміння прочитаного (таких дванадцять). З-поміж цих умінь виділено ті, що підлягають контролю згідно з новими Критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів, розробленими з урахуванням вимог до всіх аспектів мовленнєвої діяльності включно з читанням. Розкрито підстави розмежування видів читання, зокрема таких методично найдоцільніших для опанування учнями як переглядове, ознайомлювальне, вивчальне, пошукове. Докладно схарактеризовано кожен із видів читання, супроводжений методичними коментарями щодо його формування. Крім теоретичних міркувань, запропоновано тексти й систему завдань до них і до текстів загалом на передтекстовому, тестовому й післятекстовому етапах, що має стати органічним складником опанування української мови. Таку систему надалі буде реалізовано в лінійці підручників української мови авторів Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк. Підручничкові матеріали публікуються в апробаційній рубриці «Сторінки майбутнього підручника» журналу «Дивослово». Ключову увагу зосереджено на зразках і методичних рекомендаціях щодо формулювання завдань, спрямованих на розвиток загальнонавчальних умінь, необхідних для опанування будь-якого шкільного предмета. Представлено систему засвоєння учнями технологій читання за кожним із його видів – вивчальне-

ним (14 сформульованих завдань і вправ), ознайомлювальним (8), переглядовим (5) і пошуковим (5). Виокремлено комплекс вправ для читання вголос (4) і мовчки (3). Пропоновані тексти і види завдань слугуватимуть зразком для авторів підручників. Ключовою у розв'язанні проблеми опанування учнями читання за новою системою є наявність у кожному класі починаючи з п'ятого спеціальних уроків, присвячених вмінню читати і поглибленому ознайомленню учнів з вимогами до читання й основними його видами. Вміщено докладну розробку першого, мотиваційного, із серії таких уроків – «Чи вміємо ми читати?» – на матеріалі докладного розбору тексту «Загадки блискавки» з підручника Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 5 класу (Київ: Освіта, 2005). Надано також фрагмент уроку з мовної теми – «Написання слів іншомовного походження», що передбачає опрацювання тексту «Робота в космосі».

[43] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання. *Педагогічна газета*. 2003. 2004. №1(114). Ч. II.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2004). *Kontseptsiia pidruchnyka ukrainskoi movy dlia shkil z rosiiskoiu movoiu navchannia* [The concept of the Ukrainian language textbook for schools with the Russian language of instruction]. *Pedahohichna hazeta*, 1(114). [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2004). Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання. *Педагогічна газета*, 1(114).

Продовження й закінчення «Концепції підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання», опублікованої у Педагогічній газеті. 2003. №12(113).

2005

[44] Бондаренко Н. В. Вивчення прислівника в 7 класі. *Дивослово*. 2005. №1. С. 2–6.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2005). *Vyvchennia pryslivnyka v 7 klasi* [Adverb study in the 7th Grade]. *Dyvoslovo*, (1), 2–6. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2005). Вивчення прислівника в 7 класі. *Дивослово*, (1), 2–6.

Подано методичне обґрунтування вивчення розділу «Прислівник» у 7 класі. З'ясовано причини утруднень в його опануванні учнями (нерозрізнення прислівників і омонімічних слів, складність правопису тощо). Доведено оптимальність вивчення прислівника на основі тексту, приклад роботи з яким наведено у статті. Запропоновано різноплановий навчальний матеріал для практичного використання під час вивчення прислівника у 7 класі закладів загальної середньої освіти.

[45] Бондаренко Н. В. Проблеми словникової роботи на уроках української мови та шляхи їх розв'язання. *Українська мова і література в школі*. 2005. №7. С. 5–11.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2005). Problemy slovnykovoï roboty na urokakh ukraïnskoï movy ta shliakhy yikh rozv'iazannia [Problems of vocabulary work in Ukrainian language lessons and ways to solve them]. *Ukraïnska mova i literatura v shkoli*, (7), 5–11. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2005). Проблеми словникової роботи на уроках української мови та шляхи їх розв'язання. *Українська мова і література в школі*, (7), 5–11.

Обґрунтовано актуальність проблеми. Проаналізовано стан словникової роботи в школі упродовж кількох десятиліть і до сучасності; з'ясовано причини її недостатньої ефективності. Розроблено методичну тактику і стратегію словникової роботи, ґрунтованої на дослідженні лексичного запасу учнів, їх здатності збагачувати й використовувати його у мовленні. Визначено й схарактеризовано типи лексичних помилок в усному і писемному мовленні учнів. З'ясовано причини бідності учнівського словника, несформованості лексичних умінь і навичок, наявності помилок. Виокремлено й описано три рівні, на яких розв'язуються завдання збагачення словника, – сприймання, відтворення й продукування мовлення. Визначено зміст словникової роботи. Сформульовано її мету, яка полягає в досягненні таких якісних характеристик мовлення як змістовність, багатство, точність, виразність, доречність, правильність, ефективність (результативність). Визначено ряд методичних умов успішної словникової роботи, принципи, форми, методи і засоби її ефективного здійснення. Привернуто увагу до проблем шкільної лексикографії, накреслено шляхи їх розв'язання.

[46] Бондаренко Н. В. Робота з фразеологічним словником на уроках української мови в 5 класі. *Українська мова і література в школі*. 2005. №8. С. 2–8.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2005). Robota z frazeolohichnym slovnykom na urokakh ukraïnskoï movy v 5 klasi [Working with a phraseological dictionary in Ukrainian language lessons in the 5th Grade]. *Ukraïnska mova i literatura v shkoli*, (8), 2–8. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2005). Робота з фразеологічним словником на уроках української мови в 5 класі. *Українська мова і література в школі*, (8), 2–8.

Виокремлено проблему словниково-фразеологічної роботи на уроках української мови. Визначено необхідні учням уміння роботи зі словником і використання фразеологізмів у мовленні. Показано, як дохідливо пояснити п'ятикласникам різницю між звичайним і стійким сполученнями слів. Розкрито явища фразеологічної синонімії, антонімії й особливості

методичної логістики їх засвоєння. Висвітлено ефективні форми, методи й засоби роботи з фразеологічним словником і використання відповідного матеріалу під час опрацювання мовної теорії. Вміщено різноманітний пізнавальний матеріал і надано методичні поради вчителям щодо ефективної організації роботи зі словниковим матеріалом і формування відповідних умінь.

[47] Бондаренко Н. В., Біляєв О. М., Паламар Л. М., Кононенко В. Л. Українська мова [програма для 5–12 кл.]. *Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: 5–12 кл.* Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2005. 152 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Biliaiev, O. M., Palamar, L. M. & Kononenko, V. L. (2005). *Ukrainska mova [prohrama dlia 5–12 kl.] [Ukrainian language [program for Grades 5–12]]. Prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: 5–12 kl.* Chernivtsi: Vydavnychy dim «Bukrek», 152. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Біляєв, О. М., Паламар, Л. М. & Кононенко В. Л. (2005). Українська мова [програма для 5–12 кл.]. *Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: 5–12 кл.* Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 152.

Програма реалізує інноваційні підходи до мовної освіти, закладені у двох концепціях Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк – вивчення української мови (*Українська мова і література в школі. 2002. №5*) і концепції підручника української мови (*Дивослово. 2002. №4*). Визначено основні принципи, мету, завдання курсу. Головною визнано життєву адекватність освіти, її уконтекстення в щоденну реальність; практичну спрямованість. Виокремлено структурні особливості програми. На відміну від традиційної, вона має інший формат і складається з двох граф. У першій – «Зміст навчального матеріалу» – докладно виписано зміст навчання, деталізовано знання, які необхідно засвоїти учням, а в другій – «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» – градуєвано вміння, яких вони мають набути. Зміст навчання структуровано за чотирма змістовими лініями – мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною. Розкрито призначення кожної, мовленнєву деталізовано за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). Реалізований у програмі текстоцентричний підхід до вивчення мови полягає у засвоєнні її на матеріалі якісних смислоносних сюжетних текстів різноманітної тематики. Згідно з програмою вивчення кожної теми як синергії мовної теорії й екстралінвістичного змісту включає кілька етапів: 1) мотивація; 2) слухання, читання тексту; робота над змістом, що уможливорює природне (а не нав'язане ззовні) формування ціннісних орієнтацій і особистісних якостей учнів; 3) виокремлення й дослідження мовної форми на основі спостережень над матеріалом, формування мовних і мовленнєвих умінь і навичок; 4) опрацювання й практичне закріплення теорії; 5) підбиття підсумків уроку, домашнє завдання і коментар учителя

щодо його виконання. Наприкінці програми вміщено Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови.

[48] Бондаренко Н. В., Біляєв О. М., Паламар Л. М., Кононенко В. Л. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: Українська мова. 5 клас 12-річної школи. *Дивослово*. 2005. № 7. С. 28–41.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Biliaiev, O. M., Palamar, L. M. & Kononenko, V. L. (2005). Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z navchanniam rosiiskoiu movoiu: Ukrainska mova. 5 klas 12-richnoi shkoly [Program for general educational institutions with teaching in Russian: Ukrainian language. 5th Grade of a 12-year school]. *Dyvoslovo*, (7), 28–41. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Біляєв, О. М., Паламар, Л. М. & Кононенко, В. Л. (2005). Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: Українська мова. 5 клас 12-річної школи. *Дивослово*, (7), 28–41.

Зі структури програми 2005 року, що вийшла окремим виданням (Чернівці: Букрек, 2005), виокремлено 5 клас. Докладно розписано зміст навчання за чотирма змістовими лініями – мовленнєвою, мовною, соціокультурною і діяльнісною, що корелюється з державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

[49] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Невід'ємний складник системної перебудови мовної освіти. *Дивослово*. 2005. № 8. С. 26–28.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2005). Nevidiemnyi skladnyk systemnoi perebudovy movnoi osvity [An integral component of the system restructuring of language education]. *Dyvoslovo*, (8), 26–28. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2005). Невід'ємний складник системної перебудови мовної освіти. *Дивослово*, (8), 26–28.

Матеріал розміщено в рубриці «12-річна школа. 5 клас». Акцентовано науковість системного підходу до перебудови курсу української мови. Зазначено, що зміст і структура підручника Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 5 класу (Київ: Освіта, 2005) ґрунтуються на особистісному, компетентнісному, діяльнісно-комунікаційному, культурологічному, емоційно-смысловому підходах, принципах розвивального й виховуючого навчання. Відзначено докорінну відмінність нового підручника, який, на противагу започаткованим ще з часів срср, – об'ємний, багатовимірний і недеklarативно розвивальний. Його невід'ємним складником є відображена крізь призму мови система норм і цінностей, життява цінність і запитаність вирішуваних проблем і завдань, що забезпечує природну мотивацію учіння. Особливу увагу приділено активізації пізнавальної, розумової і мовленнєвої діяльності, виробленню

вмінь працювати з інформацією, самостійно здобувати знання, формувати власну думку щодо порушеної проблеми й знаходити шляхи її розв'язання. У підручнику передбачено таку організацію освітнього процесу, за якої учень постійно перебуває в процесі практичного користування мовою, спілкування нею на основі мовленнєво-мисленнєвої активності. Втілений таким чином однойменний принцип визначає такі аспекти навчання як мовленнєвий характер вправ, пізнавальна й комунікаційна цінність матеріалу, практична спрямованість уроку тощо. Крім принципу мовленнєво-мисленнєвої активності, текстоцентрична система реалізує принцип інтегрованого (комплексного) опанування мови, що передбачає розвиток умінь учнів у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності – аудіюванні, говорінні, читанні й письмі; а також принципи ситуаційності, функціональності, диференціації тощо. Схарактеризовано структуру підручника, що визначається закладеними у Державному стандарті й програмі змістовими лініями. Стрижневим компонентом кожного параграфа є текст, де сходяться всі лінії й довкола якого вибудовується робота із засвоєння мовної теорії й формування предметної і всіх ключових компетентностей. Виокремлено сім етапів вивчення мовної теми й засвоєння вираженого в тексті ціннісного соціокультурного змісту.

[50] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Новий підручник як невід'ємна складова системної перебудови мовної освіти. *Українська мова і література в школі*. 2005. №2. С. 2–5.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2005). Novyi pidruchnyk yak nevidiemna skladova systemnoi perebudovy movnoi osvity [The new textbook as an integral component of the system restructuring of language education]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (2), 2–5. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2005). Новий підручник як невід'ємна складова системної перебудови мовної освіти. *Українська мова і література в школі*, (2), 2–5.

Акцентовано науковість системного підходу до перебудови курсу української мови, ґрунтованого на таких етапах: I. Створення Державного стандарту середньої освіти (галузь «Мови і літератури»). II. Розробка Концепції вивчення української мови в 5–12 класах загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (*Українська мова і література в школі*. 2002. №5). III. Укладання програм для 5–12 класів з урахуванням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. IV. Розробка Концепції підручника української мови для 5–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (*Дивослово*. 2002. №4). Наголошено на докорінній відмінності нового підручника Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. «Українська мова» для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською та польською мовами (Київ: Освіта, 2005) від досі чинних, започаткованих ще за часів срср, які, за визначенням Анатолія Фурмана, мають «обмежений пізнавально-регу-

ляційний простір», адже «змістово-структурна архітектоніка їх навчальних розділів одноплосинна й знаходиться між двома вимірами – знання і вміння» (Фурман А. Розвивальний підручник: підходи до розуміння і створення. Рідна школа. 1995. №6). Розкрито методологічні й лінгводидактичні засади, проаналізовано зміст і структуру нового підручника, де змінено мовно-мовленнєві пріоритети і знайдено природне місце для мовної теорії; висвітлено його істотні характеристики й ресурси, зокрема щодо уприроднення мотивації, розширення пізнавального простору завдяки опануванню мови на основі текстів різноманітної тематики, збалансованого розвитку умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності тощо. Наведено приклад роботи з текстом «Робота в космосі» під час опрацювання мовної теми «Написання слів іншомовного походження».

[51] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Новий підручник як складник системної перебудови мовної освіти. Педагогічна газета. 2005. №8(133).

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2005). Novyi pidruchnyk yak skladnyk systemnoi perebudovy movnoi osvity [The new textbook as a component of the system restructuring of language education]. *Pedahohichna hazeta*, 8(133). [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2005). Новий підручник як складник системної перебудови мовної освіти. Педагогічна газета, 8(133).

Перебудову шкільного курсу української мови узалежнено від Помаранчевої Революції як каталізатора незворотних демократичних перетворень у державі. Презентовано підручник «Українська мова» для 5 класу Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк, який посів перше місце у Всеукраїнському конкурсі і щойно побачив світ у столичному видавництві «Освіта». Проаналізовано зміст і структуру підручника, ґрунтованого на особистістному, діяльнісно-комунікаційному, культурологічному, емоційно-смысловому підходах, принципах розвивального і виховуючого навчання. Наголошено на таких істотних характеристиках нового підручника як наявність виразних ознак конкретної педагогічної технології, що визначає сценарій навчальної діяльності; активізація пізнавальної, розумової і мовленнєвої діяльності учнів; опанування мови на текстоцентричній основі з використанням текстів різноманітної тематики з різних галузей знань; збалансоване взаємозв'язане опанування всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності, функціональне вивчення мовної теорії та порційне її подання й засвоєння. Схарактеризовано дидактичні функції тексту, розкрито методику опанування всіх аспектів мови на текстоцентричній основі. Відзначено відкритість структури підручника, що уможливорює реалізацію творчих підходів кожного вчителя задля оптимального досягнення освітніх цілей.

[52] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю для шкіл з російською мо-

вою навчання. Українська мова. 5 клас. *Дивослово*. 2005. №8. С. 10–15.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2005). Oriientovne kalendarsne planuvannia urokiv ta tematychnoho kontroliu dlia shkil z rosiiskoiu movoiu navchannia. *Ukrainska mova. 5 klas* [Approximate calendar planning of lessons and thematic control for schools with the Russian language of instruction. Ukrainian language. 5th Grade]. *Dyvoslovo*, (8), 10–15. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2005). Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю для шкіл з російською мовою навчання. *Українська мова. 5 клас. Дивослово*, (8), 10–15.

Розміщене в рубриці «12-річна школа. 5 клас» орієнтовне календарне планування укладене за новими програмами на основі Державного стандарту з урахуванням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. Навчальний матеріал сплановано за новим підручником «Українська мова» для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською та польською мовами авторів Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк (Київ: Освіта, 2005). Планування структуроване за трьома змістовими лініями – мовною, мовленнєвою (де визначено зміст роботи за кожним із чотирьох видів мовленнєвої діяльності у розділах «Аудіювання», «Говоріння», «Читання», «Письмо») і соціокультурною, тематика якої повністю відповідає назвам підручникових текстів, уміщених на початку кожного параграфа / уроку. В окремих графах передбачено форми контролю й виокремлено знання, вміння й навички, що перевіряються. Матеріал високоефективно використовується у закладах загальної середньої освіти незалежно від мови навчання.

[53] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Орієнтовне календарне планування уроків і контролю за рівнем навчальних досягнень з української мови учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (I семестр). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 6.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2005). Oriientovne kalendarsne planuvannia urokiv i kontroliu za rivnem navchalnykh dosiahnen z ukrainskoi movy uchniv 5 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z rosiiskoiu movoiu navchannia (I semestr) [Approximate calendar planning of lessons and monitoring according to the level of educational achievements in the Ukrainian language of students of 5th Grade of comprehensive educational institutions with Russian as the language of instruction (I semester)]. *Ukrainska mova y literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh*, (6). [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2005). Орієнтовне календарне планування уроків і контролю за рівнем навчаль-

них досягнень з української мови учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (I семестр). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*, (6).

Орієнтовне календарне планування відповідає Державному стандарту, сутнісно новим програмам і враховує Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти. Навчальний матеріал на I семестр сплановано за новим підручником «Українська мова» для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською та польською мовами авторів Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк (Київ: Освіта, 2005). Планування структуроване за трьома змістовими лініями – мовною, мовленнєвою (де визначено зміст роботи за всіма видами мовленнєвої діяльності – аудіюванням, говорінням, читанням і письмом у однойменних розділах) і соціокультурною, різноманітна тематика якої відповідає назвам підручникових текстів, уміщених на початку кожного параграфа / уроку. В окремих графах передбачено форми контролю й виокремлено знання, вміння й навички, що перевіряються. Використання матеріалів у закладах загальної середньої освіти засвідчило високу результативність безвідносно до мови навчання.

[54] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Орієнтовне календарне планування уроків і тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень з української мови учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (II семестр). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 7–8.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2005). Oriientovne kalendarne planuvannia urokiv i kontroliu za rivnem navchalnykh dosiahnen z ukrainskoi movy uchniv 5 klasiv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv z rosiiskoiu movoiu navchannia (II semestr) [Approximate calendar planning of lessons and monitoring according to the level of educational achievements in the Ukrainian language of students of 5th Grade of comprehensive educational institutions with Russian as the language of instruction (II semester)]. *Ukrainska mova y literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh*, (7-8). [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2005). Орієнтовне календарне планування уроків і контролю за рівнем навчальних досягнень з української мови учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (II семестр). *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*, (7–8).

Орієнтовне календарне планування уроків і контролю за рівнем навчальних досягнень з української мови учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання розраховане на II семестр і є

логічним продовженням матеріалу, опублікованого в № 6 зазначеного журналу.

[55] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. *Українська мова: підруч. для 5 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. та польською мовами*. Київ: Освіта, 2005. 272 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2005). *Ukrainian language: a textbook for the 5th Grade with studies in Russian and Polish*. Kyiv: Osvita, 272. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2005). *Українська мова: підруч. для 5 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. та польською мовами*. Київ: Освіта, 272.

На обкладинці підручника «Українська мова» для 5 класу Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк – панорамне зображення Майдану Незалежності – символу Помаранчевої Революції. Він започатковує лінійку підручників, які реалізують текстоцентричну концепцію мовної освіти, вимоги чинної програми (Чернівці: Букрек, 2005) й ґрунтовані на Державному стандарті, двох концепціях – загальній (Українська мова і література в школі. 2002. № 5) і концепції підручника (Дивослово. 2002. № 4). Підручник має виразні ознаки конкретної педагогічної технології, що визначають майбутній сценарій навчальної діяльності й роблять надлишковим написання поурочних планів. Це проявляється в його змісті й структурі, розміщенні навчального матеріалу, у послідовності викладу. Текстові й позатекстові позначення, символи, кольори, яскраві функціональні ілюстрації дають чітке уявлення про те, чого і як слід навчати за цим підручником. Відповідно до текстоцентричної моделі основна робота на уроці вибудовується довкола тексту, який є зачином і осердям кожного параграфа. Різноманітна тематика текстів відтворює соціокультурну змістову лінію програми: «Україна – наш спільний дім». «Звичаї давніх слов'ян». «За що київського князя Ярослава назвали Мудрим». «Діти Ярослава Мудрого». «Всі люди – брати і сестри». «Іноземці про Україну». «Правда яскравіша за сонце». «Школа – святиня і надія народу». «Головне в житті». «Чому люди різних професій не можуть обійтися одне без одного». «Слава українських майстрів». «Картини Катерини Білокур». «Україна – морська держава». «Як будують кораблі». «Збудуймо храм!» «Осання дереву». «Транспорт у минулому й сьогодні». «Перший трамвай» (для дітей стане відкриттям, що перший у Європі трамвай пустили в Києві). «Чим приваблюють дороги». «Робота в космосі». «Звідки ми дізнаємося про новини у світі». «Сучасне телебачення». «Диво оживлення малюнків» (анімація). «Яку людину вважають вихованою». «Дружби дружбою шукають». «Все добре переймай, а зла уникай». «Добра справа». «Світ не без добрих людей». «Добро твориться просто – ні за так». «Що означає бути справжньою людиною». «Чужим добром не багатієш». «Ти відповідальний за тих, кого приручив». «Що мене здивувало в зоопар-

ку?» «Покинуте гніздо». «Світ цікавий і розмаїтий». «Хай б'ється завжди зелене серце природи». «Цікаве про природу». «Загадки блискавки». «Кольорові дощі». «Чому Місяць – скибочкою?» «Рослинний і тваринний світ України». «Природні багатства України». «Спорт у нашому житті». «Чому я займаюся ранковою зарядкою». «Біографія звичних речей». «Де взяти кольорів стобарвних і живих для трав і квітів весняних?» «Яким буде ХХІ століття?»

Опановуючи мовну теорію, п'ятикласники дізнаються, що українська мова – одна з найдавніших, найбагатших, найрозвиненіших і наймилозвучніших мов світу. Наповнення мовної змістової лінії у п'ятому класі становлять: вступ, повторення вивченого у початковій ланці, пропедевтичний курс «Синтаксис і пунктуація», такі розділи як «Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія», «Лексикологія», «Фразеологія», «Будова слова. Словотвір. Орфографія». «Повторення й узагальнення вивченого у п'ятому класі». Кожен розділ відкривається мотиваційною заставкою з роз'ясненням мети й життєвої потреби у його вивченні (наприклад, для чого потрібен алфавіт). На спеціальних уроках розвитку мовлення п'ятикласники здобудуть загальне уявлення про мовлення й спілкування, види мовленнєвої діяльності; текст і його ознаки; вправлятимуться в докладному усному переказуванні тексту; практично ознайомляться зі стилями мовлення; докладно переказуватимуть текст розповідного характеру; дізнаються, як виникає потреба в листах, які бувають листи, хто і кому їх пише; опанують основні правила листування; навчатимуться писати лист, оформляти адресу; на спеціально відведеному уроці пересвідчатимуться, чи вміють вони читати; дізнаються, як правильно вести діалог, підтримувати розмову; вчитимуться писати твір-розповідь на основі власного досвіду; оповідання про випадок із життя; ознайомляться з особливостями побудови опису; навчатимуться розрізняти художній і науковий описи; докладно переказуватимуть текст розповідного характеру з елементами опису предмета; працюватимуть над твором-описом предмета за власними спостереженнями в художньому стилі мовлення; твором-описом предмета за картиною; вчитимуться докладно переказувати текст-опис тварини; складати опис тварини за власними спостереженнями в художньому стилі; усно описувати тварину, зображену на картині; ознайомляться з особливостями побудови роздуму; докладно переказуватимуть текст-роздум; писатимуть докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму; твір-роздум на основі власного досвіду. П'ятикласникам стануть у пригоді вміщені в додатках словнички – тлумачний і перекладні.

2006

[56] Бондаренко Н. В. Вивчення української мови за новою системою: попередні підсумки і найближчі перспективи. Дивослово. 2006. №11. С. 2–6.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2006). Vyvchennia ukraïnskoi movy za novoiu systemoiu: poperedni pidsumky i naiblyzhchi perspektyvy [Learning the Ukrainian language according to the new system: preliminary results and immediate prospects]. *Dyvoslovo*, (11), 2–6. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2006). Вивчення української мови за новою системою: попередні підсумки і найближчі перспективи. *Дивослово*, (11), 2–6.

Підбито попередні підсумки успішної апробації нової текстоцентричної системи навчання української мови за підручником Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк для 5 класу (Київ: Освіта, 2005). Представлено наступний підручник для 6 класу цих самих авторів. Акцентовано, що він ґрунтується на Державному стандарті, двох концепціях – загальній (Українська мова і література в школі. 2002. № 5), концепції підручника (Дивослово. 2002. № 4) і реалізує вимоги чинної програми (Чернівці: Букрек, 2005). Як і попередній, цей підручник має виразні ознаки конкретної педагогічної технології. Його зміст і структура, розміщення матеріалу, послідовність викладу, текстові й позатекстові позначення, символи, кольори, ілюстрації визначають майбутній сценарій навчальної діяльності. Основна робота на уроці вибудовується довкола тексту, який є зачином і центром кожного параграфа. Різноманітна тематика текстів відтворює соціокультурну змістову лінію програми. Визначено послідовність роботи з текстом, яка включає такі етапи: 1. Слухання з голосу вчителя; мотивація до читання. 2. Відпрацювання вимови складних слів і словосполучень; з'ясування значень незнайомих слів. 3. Читання тексту учнями. 4. Смысловий аналіз змісту (за запитаннями й завданнями). 5. Аналіз мовних засобів. Наведену послідовність роботи розглянуто на прикладі розділів «Іменник», «Числівник» і «Дієслово» з нового підручника для 6 класу, зокрема під час роботи з текстами «Чемпіон світу серед винахідників» (про Томаса Едісона), «Передбачення футурологів», «Вчинок, гідний поваги», «Старе сідло» (приклад того, як цікаво упроблемнити подання частково відомої дітям теми «Загальні і власні назви. Велика буква й лапки у власних назвах»).

У форматі підручничового параграфа подано також розробку уроку «Докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму» на матеріалі шедевральної мініатюри Івана Складаного «Не руйнуйте Білої казки!» Надано рекомендації щодо роботи за новим підручником, підкріплені різними видами завдань і вправ.

[57] Бондаренко Н. В. Словникова робота в процесі вивчення морфології. *Українська мова і література в школі*. 2006. №8. С. 2–4.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2006). Slovnkova robota v proctesi vyvchennia morfolohii [Dictionary work in the process of studying morphology]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (8), 2–4. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2006). Словникова робота в процесі вивчення морфології. *Українська мова і література в школі*, (8), 2–4.

Ефективність словникової роботи узалежнено від специфіки виучуваного матеріалу й актуалізовано на розділі «Морфологія. Орфографія» як найбільш перспективних. Виокремлено два напрями словникової роботи, чинні для будь-якого аспекту навчання мови: 1) ґрунтовані на тексті й роботі з ним; 2) синхронізовані з виконанням спеціальних лексичних і лексико-граматичних вправ. Послідовно й докладно висвітлено методика словникової роботи за цими обома напрямками. Її проілюстровано різноманітними видами завдань і вправ на прикладі опрацювання теми «Дієслово» у 7 класі.

[58] Бондаренко Н. В. Способи семантизації слів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. №5. С. 26–30.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2006). Sposoby semantyzatsii sliv na urokakh ukrainiskoi movy [Ways of semanticizing words in Ukrainian language lessons]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 26–30. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2006). Способи семантизації слів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*, (5), 26–30.

Обґрунтовано актуальність теми з огляду на об'єктивні й суб'єктивні чинники: переважання в мові багатозначних слів, засвоєння яких викликає труднощі в учнів, малоінформативну змістову основу вивчення мови, втрату інтересу до читання тощо. Семантизацію слова визнано початком і стрижнем словникової роботи. Від її раціональної організації узалежнено розуміння учнями значення слова, засвоєння його семантики й доцільне використання у мовленні. Констатовано наявність у підручниках незайомих учням слів, що утруднює сприймання тексту, знижує можливість його осмислення й інтегрування здобутих із нього смислів у життєпростір особистості. Виокремлено форми, у яких виявляється нерозуміння учнями слів; з'ясовано його причини. Схарактеризовано розгалужену систему смислів, структуру багатозначного слова; двояку природу слова як одиниці мови й одиниці мовлення. Актуалізовано необхідність розроблення повноцінної смислоносно-змістової основи вивчення української мови, що неунікнено-об'єктивно створить умови для ефективної словникової роботи. Визначено й докладно проаналізовано 9 ефективних прийомів семантизації слів. Їх проілюстровано прикладами різноманітних завдань і вправ. Виокремлено лінгвістичні й психологічні чинники, які впливають на вибір і комбінування засобів і прийомів семантизації конкретного слова. Приділено увагу питанням добору якісних текстів із незайомими словами і слів для лексико-семантичної роботи. Надано конкретні рекомендації щодо роботи з семантизацією на уроках української мови.

[59] Бондаренко Н. В. Українська мова. Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю у закладах загальної середньої освіти з російською мовою навчання. *Дивослово*. 2006. №10. С. 19–23.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2006). Ukrainska mova. Oriientovne kalendarsne planuvannia urokiv ta tematychnoho kontroliu u zkladakh zahalnoi serednoi osvity z rosiiskoiu movoiu navchannia [Ukrainian language. Approximate calendar planning of lessons and thematic control in institutions of general secondary education with the Russian language of instruction]. *Dyvoslovo*, (10), 19–23. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2006). Українська мова. Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю у закладах загальної середньої освіти з російською мовою навчання. *Дивослово*, (10), 19–23.

Матеріал розміщено в рубриці «12-річна школа. 6 клас». Його укладено за новими програмами на основі нового Державного стандарту, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти і сплановано за інноваційним підручником «Українська мова» для 6 класу з російською мовою навчання авторів Неллі Бондаренко і Алли Ярмолюк (Київ: Освіта, 2006). В окремих графах передбачено форми контролю і виокремлено знання, вміння й навички, що перевіряються. Педагоги-практики адаптували матеріал для шкіл з українською мовою навчання.

[60] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Перші кроки з новим підручником. *Педагогічна газета*. 2006. №10(147).

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2006). Pershi kroky z novym pidruchnykom [First steps with the new textbook]. *Pedahohichna hazeta*, 10(147). [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. Перші кроки з новим підручником. *Педагогічна газета*, 10(147).

Підбито попередні підсумки успішної апробації підручника Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 5 класу (Київ: Освіта, 2005), ґрунтованого на текстоцентричній концепції опанування мови. У підручнику для 6 класу, який є його логічним продовженням, дотримано вимог Державного стандарту, програми (Чернівці: Букрек, 2005), основних положень загальної концепції навчання мов (Українська мова і література в школі. 2002. № 5) і концепції підручника (Дивослово. 2002. № 4). Відзначено високу технологічність підручника, який має виразні ознаки конкретної педагогічної технології й не потребує від учителя написання поурочних планів. Основна робота на уроці вибудовується доволу тексту. Наведено вичерпну тематику текстів, що засвідчує її різноманітність.

Наголошено на важливості всеаспектної роботи з текстом, що удоцільнило виокремлення її в самостійну структурну частину уроку. Це зумовлено

тим, що текст є стрижневим у становленні ціннісних орієнтацій особистості, в опануванні мовної теорії, розвитку вмінь учнів у всіх видах мовленнєвої діяльності, у формуванні інформаційної грамотності й решти ключових компетентностей, а також тим, що текст слугує зразком майбутнього висловлювання учнів. Відстежено послідовність роботи з текстом із п'яти пунктів на кожному уроці. Окрему увагу приділено істотним змінам в структурі уроку.

Відзначено вартісні сторони текстоцентричної системи опанування мови, схвальне ставлення учительства до її творчого освоєння і готовність впроваджувати в масову практику українського шкільництва.

[61] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. *Українська мова: підруч. для 6 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Освіта, 2006. 240 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2006). *Ukrainian language: a textbook for the 6th grade*. Kyiv: Osvita, 240 [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2006). *Українська мова: підруч. для 6 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Освіта, 240.

Цей підручник, на обкладинці якого символ Криму – «Ластів'яче гніздо», є продовженням попереднього, ґрунтованого на текстоцентричній концепції, Державному стандарті, двох концепціях – загальній (Українська мова і література в школі. 2002. № 5), концепції підручника (Дивослово. 2002. № 4) і чинній програмі (Чернівці: Букрек, 2005). Як і попередній, підручник для 6 класу має виразні ознаки конкретної педагогічної технології. Зміст і структура, розміщення матеріалу, послідовність викладу, текстові й позатекстові позначення, символи, кольори, ілюстрації дають чітке уявлення про те, чого і як слід навчати за цим підручником, визначають майбутній сценарій навчальної діяльності. Текст, довкола якого сфокусована робота на уроці, є зачином і центром кожного уроку / параграфа. Різнопланова тематика текстів відтворює соціокультурну змістову лінію програми: «Центр Європи» (з тексту учні дізнаються, що географічний центр Європи знаходиться в Україні); «Краса й багатство української мови». «Твої права охороняє держава». «Державні й народні свята в Україні». «Красиві слова і красиві діла». «Без айстр і осінь – не осінь». «Природа: і храм, і майстерня». «Професій в світі є чимало...». «Про балет». «Професії автомата». «Куди ж поділася культура? Коли повернеться до нас?». «Твій дім, твоя родина». «Які ми в сім'ї?» «Українська світлиця». «Визначні Українці». «Володимир Великий». «Іван Франко». «Микола Лисенко». «Перша в світі жінка-лікар» (із тексту «Євпраксія» шестикласники дізнаються, що нею була онука Володимира Мономаха й за що її нарекли Добродією). «Сторінки історії». «Пам'ятники й пам'ятні місця нашої країни». «Найглибше у світі – київське метро». «Відомі винахід-

ники» (про чемпіона світу серед винахідників Томаса Едісона). «Смачне відкриття Френсіса Дрейка». «Перша підзорна труба». «Винайдення парашута». «Якби не було годинника...». «Чи може людина жити в космосі?» «Вогонь: друг чи ворог?» «У вас задзвонив телефон...». «Найвідоміші штани» (про історію виникнення джинсів – улюбленого предмета одягу шкільного юнацтва). «Для чого людям гроші». «Все добре переймай, а зла уникай». «Чим ми завдячуємо вчителям». «Якою я хочу бачити свою школу» (допис у газету інформаційного характеру). «Школа майбутнього» (до твору-опису інтер'єру). «Скількома мовами говорять люди?» «Хто і як змінює обличчя Землі» (про скульпторів природи). «Скарбниця минулого». «Сторінками улюблених книжок». «Людина – природи вершина». «Людину пізнають по вчинках». «Слід людини на землі». «Рекордсменами не народжуються». «Спорт гартує тіло й характер». «Здоров'я – найдорожчий скарб». «Цілюща сила природи». «Поради Шерлока Холмса». Правила особистої безпеки. «Яким має бути справжній друг». «Твій друг тобі віддасть усе...». «Дива тваринного світу» (про те, що й тварини здатні на гідні вчинки). «Пам'ятник собаці» (чому загинув сенбернар Баррі, який врятував від смерті сорок людей). «Не руйнуйте Білої казки!» «Картини Василя Непийпива». «Чарівний світ дитинства». «Сузір'я яблук світиться крізь листя...». «Квітковий годинник». «Веселка на снігу». «Кольори планети Земля». «Бережімо довкілля». «Передбачення футурологів». «Яким буде XXI століття?». «Світ цей – для щастя людини».

Повторивши й узагальнивши матеріал п'ятого класу, учні переходять до вивчення такого важливого й об'ємного розділу української мови як морфологія. Упродовж року вони засвоюють ключові частини мови – іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово. Цьому сприяє порційне, пошодинкове подання мовної теорії й практичне її засвоєння під час виконання однієї-двох вправ, а також відпрацювання умінь і навичок практичного застосування в цілісній системі завдань і вправ. На спеціальних уроках розвитку мовлення шестикласники поглиблюють знання про текст, його будову, на зрозумілих візуалізованих прикладах простежать за ланцюговим і паралельним видами зв'язку речень у тексті, за розгортанням теми; ознайомляться зі стилями мовлення і зокрема з офіційно-діловим; із правилами поведінки у школі й громадських місцях; вчитимуться описувати приміщення під час роботи над докладним і вибірко-вим переказами художнього тексту з таким описом; зчитувати інтер'єр за картиною; писати твір-опис інтер'єру; докладний переказ тексту розповідного характеру і з поєднанням різних типів мовлення; твір-оповідання на основі побаченого; вчитимуться вибірково читати й переказувати текст наукового стилю; описувати природу й зокрема докладно переказувати на письмі текст, що містить її опис; складати твір-опис природи на основі особистих вражень і за картиною; докладно переказувати текст розповідного характеру з елементами роздуму; писати твір-роздум про вчинки людей; допис у газету інформаційного характеру; опанують пра-

вила й етику телефонної розмови. Кращому засвоєнню мовної і мовленневої теорії сприятимуть таблиці, схеми, пам'ятки. Шестикласникам стануть у пригоді вміщені в додатках словнички – тлумачний, фразеологічний, ділової мови, перекладні. Підручник яскраво й функціонально ілюстрований, що вкрай важливо для мотивованого і якісного опанування мови дітьми цього віку.

2007

[62] Бондаренко Н. В. Робота над типами мовлення у 5-6 класах. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2007. №4. 64 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2007). *Robota nad typaramy movlennia u 5-6 klasakh* [Work on speech types in grades 5-6]. *Bibliotechka «Dyvoslova»*, (4), 64. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2007). Робота над типами мовлення у 5-6 класах. *Бібліотечка «Дивослова»*, (4), 64.

У посібнику розкрито систему роботи над типами мовлення, яка знайшла своє втілення у нових підручниках Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 5 і 6 класів (Київ: Освіта, 2005; 2006). Мета – ознайомити вчителів з новими підходами до мовленнєвого розвитку учнів, урізноманітнити їх методичний арсенал, надати розробки уроків і взірцеві тексти для використання в освітньому процесі. З огляду на сформованість уявлень про типи мовлення у початковій школі п'ятикласникам пропонується розглянути їх відмінності на прикладі тієї самої теми і за першими рядками учнівських творів визначити, який саме текст – опис, розповідь чи міркування – має намір створити кожен із трьох учнів: 1) Я бачив НЛО. Це був... 2) Я бачив НЛО. А трапилося це так... 3) Я бачив НЛО. Чому він прилітав? На прикладі спеціальної таблички «Типи мовлення», текстів і роботи з ними розкрито особливості кожного із трьох типів мовлення. Розповідь, опис і роздум подано окремими розділами. Надано методичні рекомендації вчителям щодо роботи із засвоєння учнями теоретичних відомостей і формування у них умінь створювати висловлювання кожного із трьох типів мовлення. Цьому сприятимуть подані у форматі підручничкового параграфа відомості про особливості побудови розповіді, опису, роздуму; розмежування художнього і наукового опису, ознайомлення учнів зі схемою зіставного опису тощо. У кожному розділі подано докладні розробки уроків розвитку мовлення (з пам'ятками), до кожного з яких пропонується кілька текстів-зразків: I. Розповідь. Докладний переказ тексту розповідного характеру. Твір-розповідь на основі власного досвіду. Оповідання про випадок із життя. Докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму. Докладний переказ тексту із поєднанням різних типів мовлення. Твір-оповідання на основі побаченого. II. Опис. Докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета. Твір-опис предмета за власними спостереженнями в художньому стилі мовлення. Твір-опис

предмета за картиною. Докладний переказ-опис тварини. Твір-опис тварини за власними спостереженнями в художньому стилі. Твір-опис тварини за картиною. Опис приміщення. Докладний і вибірковий переказ художнього тексту з описом приміщення. Докладний переказ тексту з описом приміщення. Усний опис інтер'єру за картиною. Твір-опис інтер'єру. Докладний письмовий переказ тексту з описом природи. Твір-опис природи на основі особистих вражень. III. Роздум. Докладний переказ тексту-роздуму. Твір-роздум на основі власного досвіду. Твір-роздум про вчинки людей.

[63] Бондаренко Н. В. Словникова робота на уроках розвитку мовлення в 5–7 класах. *Українська мова і література в школі*. 2007. №5. С. 23–26.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2007). Slovnykova robota na urokakh rozvytku movlennia v 5–7 klasakh [Dictionary work in speech development lessons in Grades 5–7]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 23–26. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2007). Словникова робота на уроках розвитку мовлення в 5–7 класах. *Українська мова і література в школі*, (5), 23–26.

Відзначено вичерпність як інноваційну специфіку словникової роботи у новій текстоцентричній системі навчання мови, розробленій Неллі Бондаренко, з огляду на розширення пізнавального простору і задіяння усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності. Розкрито наукові засади словникової роботи на уроках розвитку мовлення з урахуванням особливостей типів, стилів і жанрів мовлення. Подано словниковий матеріал у таблицях для опису тварини, процесів праці й портретну лексику; надано методичні рекомендації щодо роботи з ними; наведено зразки завдань і вправ. Уміщено розробку уроку «Твір-опис зовнішності людини» за соціокультурною темою «Що я прочитав / прочитала на одному обличчі», куди увійшла і пам'ятка «Як працювати над твором-описом».

[64] Бондаренко Н. В. Словникова робота як один із аспектів реалізації соціокультурної змістової лінії. *Українська мова і література в школі*. 2007. №7–8. С. 2–5.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2007). Slovnykova robota yak odyn iz aspektiv realizatsii sotsiokulturnoi zmistovoi linii [Dictionary work as one of the aspects of the implementation of the socio-cultural content line]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (7–8), 2–5. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2007). Словникова робота як один із аспектів реалізації соціокультурної змістової лінії. *Українська мова і література в школі*, (7–8), 2–5.

Актуалізовано необхідність поповнення, уточнення й збагачення словникового запасу учнів на уроках української мови. На противагу випадко-

вості й безсистемності словникової роботи пропонується успішно впроваджена система, ґрунтована, з одного боку, на внутрішньомовних зв'язках лексики, а з іншого, – на екстралінгвістичних чинниках, пов'язаних із реалізацією соціокультурної змістової лінії програми (Чернівці: Букрек, 2005). Вона стосується соціокультурних умов користування мовою і передбачає її вивчення у контексті людського буття, приватного і суспільного життя, культури, системи цінностей. Зміст соціокультурної лінії представлено різноаспектною проблематикою, яка опредметнює, озмістовнює пізнавальну, мисленнєву і мовленнєву діяльність учнів і має бути відображена у змістовому екстралінгвістичному наповненні підручника. Системне врахування категорій реальної дійсності – сфер діяльності, у яких відбувається щоденна комунікація і які представлено в підручнику у вигляді соціокультурної теми до кожного мовного параграфу, уможливорює словникову роботу за тематичним принципом. Як засвідчило високорезультативне впровадження нової системи навчання української мови за згаданою програмою і розробленими на її основі підручниками, оптимальним способом організації тематичної словникової роботи є текст. У статті наведено проблематику текстів, уміщених у підручниках української мови для 5, 6, 7 класів авторів Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк (Київ: Освіта. 2005, 2006, 2007). Наголошено, що словникова робота на основі текстів життєво запитаної проблематики мотивує й уприроднює процес збагачення учнівського словника, уможливорює додержання логіки, наступності й перспективності словникової роботи, врахування семантичних логіко-поняттєвих зв'язків, родо-видових відношень, центрування уваги учнів на засвоєнні стрижневих слів тощо. Для зразка наведено тематичні групи слів за проблемними блоками: «Людина». Загальні поняття. Зовнішній вигляд. Фази людського життя. Рід занять. Професії. «Рослинний світ». Загальні поняття. Види рослин. «Тваринний світ». Загальні поняття. Види тварин. «Будівництво». «Транспорт». Загальні поняття. Наземний транспорт. Водний транспорт. Повітряний транспорт. «Фізкультура і спорт». Загальні поняття. Види спорту. «Відпочинок. Розваги». «Захоплення».

Алгоритм словникової роботи за тематичним принципом розкрито на прикладі опрацювання тем «Написання слів іншомовного походження» у 6 класі (текст «Робота в космосі») і «Професійні слова» у 5 класі (текст «Як будуть кораблі»).

[65] Бондаренко Н. В. Українська для шкіл з російською мовою навчання. 7 клас. *Дивослово*. 2007. №12. С. 12–17.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2007). *Ukrainska dlia shkil z rosii-skoiu movoiu navchannia*. 7 klas [Ukrainian language for schools with Russian language of instruction. Grade 7]. *Dyvoslovo*, (12), 12–17. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2007). Українська для шкіл з російською мовою навчання. 7 клас. *Дивослово*, (12), 12–17.

Висвітлено особливості роботи за новим підручником Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (Київ: Освіта, 2007). Відзначено таку істотну його характеристику як взаємозв'язане навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності та комплексний підхід до формування відповідних умінь і навичок. Акцентовано увагу на тому, що в II семестрі семикласники працюватимуть над різними видами описів (зовнішності людини, процесів праці), стислим переказом, міркуванням дискусійного характеру на одну з тем: «Землянам стає тісно», «Чи зможемо ми зберегти Землю?», твором-оповіданням за поданим сюжетом, ознайомляться з пошуковим видом читання. Подано вміщені в підручнику для 7 класу матеріали до уроків розвитку мовлення, які з огляду на ідентичність програм можна використовувати у школах з українською мовою навчання, а також календарне планування на II семестр.

[66] Бондаренко Н. В. Українська для шкіл з російською мовою навчання: результати і перспективи роботи за новою системою. *Дивослово*. 2007. №8. С. 12–15.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2007). *Ukrainska dlia shkil z rosiiskoiu movoiu navchannia: rezultaty i perspektyvy roboty za novoiu systemoiu* [Ukrainian language for schools with the Russian language of instruction: results and prospects of work under the new system]. *Dyvoslovo*, (8), 12–15. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2007). Українська для шкіл з російською мовою навчання: результати і перспективи роботи за новою системою. *Дивослово*, (8), 12–15.

Зазначено, що в 2007/2008 навчальному році семикласники опановуватимуть державну мову за новим підручником Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням російською мовою (Київ: Освіта, 2007). Підбито попередні підсумки роботи за новою системою, реалізованою в підручниках цих авторів для 5 і 6 класів. Її результати розглянуто й обговорено зокрема й на міжрегіональному семінарі, круглому столі Міністерства освіти і науки й Інституту української філології Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова.

Фахово проведені відкриті уроки, спілкування з авторами, обмін досвідом, бесіди з учнями засвідчили високу ефективність і результативність роботи за новою системою. Відзначено її переваги: зростання інтересу до вивчення мови; посилення мотивації через цікаві пізнавальні підручникові тексти і можливість здобути актуальну інформацію з різних галузей знань і аспектів життя саме українською мовою; потужний виховний потенціал вірцевих текстів; предметна змістова база, яка забезпечує учнів знанням фактичного матеріалу, що робить мовлення змістовним, смислоносним і комунікаційно доцільним; усебічний мовленнєвий розвиток учнів завдяки взаємозв'язаному розвитку усіх чотирьох видів мов-

ленневої діяльності (переклад – п'ятий); істотне зростання інтересу до читання, ознайомлення з різними його видами і формування відповідних навичок; можливість принагідно повторювати вивчене; технологічність підручника, що задає сценарій навчально-виховної діяльності й позбавляє вчителя від рутинної писанини; змістовна мовленнєва діяльність на кожному уроці, а не лише на спеціальних уроках розвитку мовлення, що виявилось в розмиванні межі між ними й аспектними уроками вивчення мовної теорії (це одне з найвагоміших досягнень наукового дослідження). Традиційно наведено перелік тематики текстів у підручнику для 7 класу.

Подано зразки двох уроків – «Букви и, і в кінці прислівників» і «Вигук. Вигук як частина мови», що передбачають роботу з феєричними текстами про море Михайла Коцюбинського і Леоніда Талалая про звуки і пахощі літа. Вміщено орієнтовне календарне планування уроків і тематичного контролю для 7 класу (I семестр).

[67] Бондаренко Н. В., Ярмолук А. В. *Українська мова: підруч. для 7 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Освіта, 2007. 256 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2007). *Ukrainian language: a textbook for the 7th grade*. Kyiv: Osvita, 256. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолук, А. В. (2007). *Українська мова: підруч. для 7 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Освіта, 256.

На обкладинці підручника Неллі Бондаренко й Алли Ярмолук для 7 класу зображено візитівку Харкова – пам'ятник Тарасові Шевченку. Виданий за держзамовленням, він відповідає програмі 2005 року (Чернівці: Букрек) і є логічним продовженням підручників цих авторів для 5 і 6 класів. За ним семикласники вчать ще точніше, зрозуміліше, вичерпніше, емоційніше й результативніше висловлювати думку, формулювати її різними способами, використовуючи невичерпні можливості дієприкметників, дієприслівників, прислівників, вигуків, а також службових частин мови.

Соціокультурна змістова тематика охоплює найрізноманітніші аспекти людського буття. Працюючи з текстами й ілюстраціями до них, семикласники матимуть нагоду дізнатися про походження слов'янських мов і місце української мови в їх суцвітті; погортати сторінки славетної історії України; довідатися про багатства нашої країни, у надрах якої є самоцвіти й навіть золото; помилуватися Долиною Нарцисів і перлиною Криму – «Ластів'ячим гніздом» на прямовисній скелі над Чорним морем; колективно поміркувати, чому землянам стає тісно, чому потрібно берегти Землю і як це зробити; навіщо освоювати космос; ознайомитися з цікавими винаходами й відкриттями людства; дізнатися, кого вважають розумним і

скористатися порадами, як розвинути свої розумові здібності; здійснити подорож у Країну колекціонерів; довідатися про таку визначну особистість як майстер мікромініатюри Микола Сядристий і його творіння; про секрети майстерності Василя Касіяна – творця портретної Шевченкіани; побувати з екскурсією на найбільшому в Україні виробництві ялинкових прикрас і долучитися до технології їх виготовлення; відвідати майстерню реставратора і простежити за його ювелірною роботою, готуючись до твору-опису процесів праці за власним спостереженням; довідатися, хто і як написав першу енциклопедію і як створюється кіно; поміркувати над тим, чи варто заощаджувати час; разом із героями Івана Нечуя-Левицького спекти весільний коровай; у товаристві Михайла Коцюбинського зачаруватися відблесками моря; відчути неповторність змальованого Олесем Гончаром українського степу; послухати пісню озвучених бджолами соняшників, геніально змальованих Євгеном Гуцалом; дізнатися, які бувають острови; спробувати розгадати таємницю гігантських рисунків пустелі Наска й Бермудського трикутника; поцікавитися історією створення автомобіля й годинника – від сонячного до атомного...

У підручнику вміщено діалогізовані тексти, що спонукають учнів відповідати на запитання по ходу читання; зразки міркувань.

Передбачено роботу в парах і в групах, завдання на проєктну діяльність, проблематизовані й ситуаційні завдання; вправи на аналіз, зіставлення, переконструювання речень, взаємозаміну граматичних конструкцій з метою опанування учнями різних способів і засобів вираження думки; вправи на редагування тощо.

На спеціальних уроках розвитку мовлення семикласники опанують новий – публіцистичний – стиль, навчатися читати обличчя – дзеркало душі й описувати зовнішність людини, розповідати про неї так, щоб перед адресантом постала яскрава зовні й духовно багата особистість, створюватимуть власні висловлення.

У форматі окремого параграфу / уроку підручник ознайомить із особливостями запитаного в інформаційну добу пошукового читання. Працюючи з інформацією, учні набудуть умінь знаходити потрібну, виділяти найважливішу й відокремлювати її від несуттєвої, стисло викладати й доцільно використовувати.

Словникова робота здійснюється через пропедевтичне з'ясування значень незнайомих слів у текстах перед їх прочитанням; посторінкові виноски; рубрику «Розрізняйте» зі змішуваними словами й складними випадками слововживання.

Семикласникам стануть у пригоді пам'ятки, додатки з тестами, а також словнички – тлумачний, фразеологічний, з культури мовлення, перекладні.

Вміщені у підручнику для сьомого, попередніх і наступних класів теоретичні відомості й матеріали до уроків розвитку мовлення, пам'ятки, таблиці з цільовим лексичним наповненням з огляду на ідентичність вимог і програм використовують у школах з українською мовою навчання.

[68] Біляєв О. М., Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови та мов національних меншин. *Дивослово*. 2008. №8. С. 16–19.

REFERENCES Biliaiev, O. M., Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2008). Kryterii otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv z ukrainskoi movy ta mov natsionalnykh menshyn [Criteria for evaluating the educational achievements of students in the Ukrainian language and languages of national minorities]. *Dyvoslovo*, (8), 16–19. [in Ukrainian]

APA STYLE Біляєв, О. М., Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2008). Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови та мов національних меншин. *Дивослово*, (8), 16–19.

Актуалізовано потребу в розробленні концептуально нових критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів. Це пов'язано з компетентнізацією освіти, переорієнтованою з фіксування невдач на вимірювання досягнень учнів, розвиток здатності застосовувати здобуті знання, вміння і досвід для розв'язання життєво важливих проблем. Зазначено, що об'єктами перевірки й оцінювання є вміння з чотирьох видів мовленнєвої діяльності; знання про мову й мовлення; мовні вміння й навички; досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу. Докладно виписано критерії оцінювання за 12-бальною системою.

[69] Бондаренко Н. В. Навчально-методичне забезпечення вивчення української мови у 2008/2009 навчальному році [Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Українська мова: Підручник для 8 класу шкіл з російською мовою навчання]. *Дивослово*. 2008. №8. С. 27–29.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2008). Navchalno-metodychne zabezpechennia vyvchennia ukrainskoi movy u 2008/2009 navchalnomu rotsi [Bondarenko N. V., Yarmoliuk A. V. Ukrainska mova: Pidruchnyk dlia 8 klasu shkil z rosiiskoiu movoiu navchannia] [Educational and methodological support for learning the Ukrainian language in the 2008/2009 academic year [Bondarenko N. V., Yarmolyuk A. V. Ukrainian language: Textbook for the 8th Grade of schools with the Russian language of instruction]]. *Dyvoslovo*, (8), 27–29. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2008). Навчально-методичне забезпечення вивчення української мови у 2008/2009 навчальному році [Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. Українська мова: Підручник для 8 класу шкіл з російською мовою навчання]. *Дивослово*, (8), 27–29.

У рубриці «Нові підручники й посібники. Навчально-методичне забезпечення вивчення української мови у 2008/2009 навчальному році» представлено підручник Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк для 8 класу (Ки-

їв: Освіта, 2008). Він реалізує текстоцентричну концепцію вивчення української мови, що сприяла розв'язанню таких ключових проблем методики як зрушення в мотиваційно-пізнавчій сфері; функціональне вивчення мовної теорії; створення предметної змістової бази для мовленнєвої діяльності учнів (про що говорити / писати) тощо. Наголошено на статистично підтвердженій результативності нової системи. Про це свідчить досвід успішної роботи за лінійкою підручників цих авторів із 5 по 7 клас у кількох областях, про що йшлося на Всеукраїнській нараді в Міністерстві освіти і науки України. Подано соціокультурну тематику текстів підручника; виокремлено новий вид читання – переглядового – у доповнення до таких засвоєних раніше як вивчальне, ознайомлювальне, вибіркоче й пошукове. Вміщено розробку уроку «Докладний переказ оповідання з обрамленням. Твір-оповідання з обрамленням» за соціокультурною темою «Курйози кіно».

[70] Бондаренко Н. В. Робота з текстом на уроках української мови у 5–7 класах. Бібліотечка «Дивослова». 2008. №5. 56 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2008). *Robota z tekstom na uroках ukraïnskoi movy u 5–7 klasakh* [Working with the text in Ukrainian language lessons in Grades 5–7]. *Bibliotечka «Dyvoslova»,* (5), 56. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2008). Робота з текстом на уроках української мови у 5–7 класах. Бібліотечка «Дивослова», (5), 56.

У посібнику розкрито теоретичні і практичні аспекти текстоцентричної моделі вивчення української мови, реалізовані у нових підручниках Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк для 5, 6 і 7 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (Київ: Освіта 2005; 2006; 2007). Мета автора посібника – ознайомити вчителів із дидактичними можливостями текстів для здійснення особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів до оволодіння мовою, функціонального засвоєння мовної теорії, стимулювання розумового і мовленнєвого розвитку учнів, їх пізнавальної зацікавленості й активності, взаємозв'язаного опанування видів мовленнєвої діяльності. У розділі «Лінгводидактичні засади роботи з текстами на уроках української мови» обґрунтовано оптимальність і природність текстоцентричної моделі. Відзначено, що ефективність і результативність системи опанування мови на текстовій основі підтверджено трирічним досвідом шкільної практики. Схарактеризовано основні функції тексту – мотиваційну, інформаційно-пізнавальну (освітню), комунікаційну, спонукальну, виховну, розвивальну. Сформульовано комплекс вимог до тексту. Його методичний потенціал узалежнено від можливостей активізувати пізнавальну, розумову і мовленнєву ціннісно орієнтовану діяльність учнів. Різноманітність і багатоаспектність тематики текстів демонструє вичерпний перелік тем окремо за кожним класом (5, 6, 7). Визначено вміння, які формуються в учнів під час роботи з текста-

ми, що становлять цілісну систему. Сфокусовано увагу на запитаннях за змістом, що є стрижневими у роботі з текстом. Виокремлено 5 груп найдоцільніших і найпоширеніших запитань, проілюстрованих конкретними прикладами. Визначено їх специфіку й відзначено позитивний вплив на всебічний розвиток учнів. Надано рекомендації щодо правильного й коректного формулювання запитань; застережено від помилок. Приділено увагу використанню графічної наочності під час роботи з текстом. Надамо практичний матеріал для ефективного використання на уроках української мови у 5–7 класах. Це 69 текстів з методичним апаратом щодо роботи з ними.

[71] Бондаренко Н. В. Українська для шкіл з російською мовою навчання. Орієнтовне календарне планування уроків і тематичного контролю для 8 класу 12-річної школи. *Дивослово*. 2008. №7. С. 5–8.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2008). *Ukrainska dlia shkil z rosii-skoïu movoïu navchannia. Oriïntovne kalendarne planuvannia urokiv i tematychnoï kontroliu dlia 8 klasu 12-richnoi shkoly* [Ukrainian for schools with the Russian language of instruction (approximate calendar planning of lessons and thematic control for the 8th Grade of a 12-year school)]. *Dyvoslovo*, (7), 5–8. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2008). Українська для шкіл з російською мовою навчання. Орієнтовне календарне планування уроків і тематичного контролю для 8 класу 12-річної школи. *Дивослово*, (7), 5–8.

Календарне планування укладене за новою програмою (Чернівці: Букрек, 2005) і новим підручником Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (Київ: Освіта, 2008). Планування структуровано за трьома змістовими лініями – мовною, мовленнєвою і соціокультурною. В окремих графах передбачено форми контролю й виокремлено знання, вміння й навички, що перевіряються.

[72] Бондаренко Н. В., Шелехова Г. Т., Новосолова В. І. Концептуальні засади навчання української мови в профільній школі (академічний рівень). *Українська мова і література в школі*. 2008. №6. С. 2–5.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Shelekhova, H. T. & Novosolova, V. I. (2008). *Kontseptualni zasady navchannia ukrainskoï movy v profilnii shkoli (akademichni riven)* [Conceptual principles of learning the Ukrainian language in a specialized school (academic level)]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (6), 2–5. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Шелехова, Г. Т. & Новосолова, В. І. (2008). Концептуальні засади навчання української мови в профільній школі (академічний рівень). *Українська мова і література в школі*, (6), 2–5.

Актуалізовано проблему впровадження профільного навчання, яке максимально враховує особистісну орієнтованість навчально-виховного процесу і створює оптимальні умови для побудови майбутнім випускником власної освітньої траєкторії з урахуванням його вподобань, намірів і життєвих планів. Розглянуто методологічну основу і проблеми методики навчання української мови на академічному рівні. Схарактеризовано основні підходи до навчання. Визначено мету й завдання курсу української мови, структуру змісту, висвітлено наповнення кожної змістової лінії. Особливу увагу приділено риторичній, стилістичній, технологіям дослідницького характеру.

[73] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. *Українська мова: підруч. для 8 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Освіта, 2008. 336 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2008). *Ukrainian language: a textbook for the 8th grade*. Kyiv: Osvita, 336. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2008). *Українська мова: підруч. для 8 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Освіта, 336.

На обкладинці підручника Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк для 8 класу зображено панорамне фото міста Дніпра. Він виданий за держзамовленням, відповідає програмі 2005 року (Чернівці: Букрек) і є логічним продовженням лінійки підручників цих авторів для 5, 6 і 7 класів. За ним восьмикласники починають вивчення синтаксису й пунктуації. Пріоритетність цих розділів науки про мову в реалізації її ключових функцій – пізнавальної, мисленнєвої, комунікаційної, культуроносною – визначається аксіомою, що закінчену думку виражає саме речення. За допомогою синтаксичних засобів мовці засвоюють культурні цінності, цікавляться й обмінюються інформацією, запитують, з'ясовують і пояснюють сутність процесів і явищ, висловлюють позицію, прохання, побажання, намір, ініціативу, наказ, оцінку, подив, застереження тощо. Учні ознайомляться з новими відомостями про головні й другорядні члени речення, з різновидами простих речень, усвідомлять, як докорінно – аж до протилежного – змінює їх смисл логічний наголос; навчатися розрізняти, переконструювати, самостійно складати речення, а отже, по-різному висловлювати думку, надаючи їй досконалішої форми. Наявність схем і таблиць сприяє кращому засвоєнню мовної теорії, а система завдань і вправ забезпечує вироблення відповідних умінь. Передбачено ґрунтовані на досвіді восьмикласників роботи в парах і в групах, завдання на проектну діяльність, проблематизовані, ситуаційні, рольові й асоціативні завдання; вправи на аналіз, з'ясування, переконструювання речень, варіювання і взаємозаміну граматичних конструкцій і засобів з метою опанування учнями різних способів і засобів вираження думки; завдання на прочитання зміша-

них текстів з графічними й картографічними елементами у річищі рекомендацій PISA-2018; завдання підвищеної складності; вправи на редагування тощо. Словникова робота передбачає тлумачення значень незнайомих слів, виноски, рубрику «Розрізняйте»; складання речень із новими словами тощо. Тексти різноманітної соціокультурної тематики збагатять учнів знаннями про другий після Острозької колегії (1576) найстаріший у Східній Європі заклад вищої освіти – нині Національний університет «Києво-Могилянська академія» (1615), де здобував освіту Михайло Ломоносов, про що не люблять згадувати московити; про визначних українців, учених світового виміру; про історичні пам'ятки України; дадуть змогу усвідомити роль мови як засобу пізнання, спілкування і впливу; перегорнути українські сторінки Книги рекордів і ознайомитися з параметрами літака «Мрія», якому не було рівних у світі і який злочинно знищили московити; стати експертом напівфантастичного проєкту плаваючих міст; дізнатися, чи мають звірі інтелект, як вони розташовані на шкалі розумового розвитку і хто з-поміж них найкмітливіший; проникнути в секрети рідкісних професій; дослідити природу айсбергів. Зміст текстів приверне увагу до проблем родини; запросить до розмови про цінність дружби; дасть можливість прогулятися Володимирською гіркою й оглянути пам'ятник князю Володимиру перед написанням відповідного переказу і твору-опису; помандрувати морем на човні із закоханим у нього Михайлом Коцюбинським і побувати у блакитному гроті неймовірної краси; послухати майстерно передану цим письменником симфонію дощу; разом із Миколою Вороним і Миколою Магєрою зазирнути в квітковий калейдоскоп України; з'ясувати, як музика впливає на рослини; перенесе у такі мальовничі куточки України як озеро Світязь, Асканія-Нова, шедевр садово-паркового мистецтва дендропарк «Софіївка». Восьмикласники фантазують, яким буде третє тисячоліття і які відкриття чекають на людство у прийдешньому, дізнаються про кожне із семи чудес світу; вчитимуться у Ліни Костенко мистецтва бути взаємно красивими. На уроках розвитку мовлення учні ознайомляться з новим для них видом читання – переглядовим, надзвичайно запитаним в умовах суцільної інформатизації суспільства; навчатся писати докладний переказ тексту з описом місцевості; твір-опис місцевості на основі власних спостережень; робити тематичні виписки як засіб засвоєння почутого і прочитаного; усно й письмово переказувати тексти із поєднанням різних типів мовлення; писати докладний переказ і твір-оповідання з обрамленням; складати план роботи; вибірково переказувати розповідний текст з елементами опису пам'ятника; писати твір-опис пам'ятника на основі власних спостережень тощо. Цьому сприятимуть спеціально розроблені пам'ятки. У додатках вміщено тести і словнички – тлумачний, фразеологічний, з культури мовлення, перекладні.

[74] Шелехова Г. Т., Новосьолова В. І., Бондаренко Н. В. Українська мова. Збірник тестових завдань. Київ: Грамота, 2008. 192 с.

REFERENCES Shelekhova, H. T., Novosolova, V. I. & Bondarenko, N. V. (2008). *Ukrainska mova. Zbirnyk testovykh zavdan* [Ukrainian language. Collection of test tasks]. Kyiv: Hramota, 192. [in Ukrainian]

APA STYLE Шелехова, Г. Т., Новосолова, В. І. & Бондаренко, Н. В. *Українська мова. Збірник тестових завдань*. Київ: Грамота, 192.

Збірник містить тестові завдання з української мови, розроблені науковцями і практиками з урахуванням досягнень сучасної тестології. Його зміст відповідає чинній програмі для загальноосвітніх навчальних закладів і охоплює теоретичний і практичний матеріал усіх розділів шкільного курсу. Видання спрямоване на виявлення рівня навчальних досягнень старшокласників. Виконання тестів відкритого й закритого типу, мовний і змістовий аналіз різностильових текстів, побудова власних висловлювань забезпечать комплексну ґрунтовну якісну підготовку випускників до зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з української мови та успішне його проходження.

2009

[75] Бондаренко Н. В. Засвоєння якостей зразкового мовлення як передумова вдосконалення мовленнєвої культури старшокласників. *Українська мова і література в школі*. 2009. №2. С. 14–17.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2009). *Zasvoiennia yakosteï zrazkovoho movlennia yak peredumova vdoskonalennia movlennievoï kultury starshoklasnykiv* [Mastering the qualities of exemplary speech as a prerequisite for improving the speech culture of upper secondary school pupils]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (2), 14–17. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2009). Засвоєння якостей зразкового мовлення як передумова вдосконалення мовленнєвої культури старшокласників. *Українська мова і література в школі*, (2), 14–17.

Акцентовано увагу на актуальних питаннях культури мовлення; з'ясовано ключові поняття цього аспекту навчання мови. Схарактеризовано такі основні комунікаційні якості зразкового мовлення як правильність, змістовність, чистота, точність, виразність, логічність, доречність, ефективність / дієвість. Визначено умови наявності їх у мовленні учнів; застережено від імовірних порушень зазначених якостей. Висвітлено форми, методи і засоби формування в учнів комунікаційних якостей зразкового мовлення.

[76] Бондаренко Н. В. Календарне планування уроків української мови для 9 класу шкіл із російською мовою навчання. *Дивослово*. 2009. №7-8. С. 43–47.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2009). Kalendarne planuvannia urokiv ukrainskoi movy dlia 9 klasu shkil iz rosiiskoiu movoiu navchannia [Calendar planning of Ukrainian language lessons for the 9th Grade of schools with the Russian language of instruction]. *Dyvoslovo*, (7-8), 43–47. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2009). Календарне планування уроків української мови для 9 класу шкіл із російською мовою навчання. *Дивослово*, (7-8), 43–47.

Планування є продовженням попередніх (для 5–8 класів), укладених за новою програмою (Чернівці: Букрек, 2005) і лінійкою підручників Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк, зокрема «Українська мова» для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (Київ: Освіта, 2009).

[77] Бондаренко Н. В. Лінгвістичні засади роботи над стилістичним синтаксисом рідної мови в 11 класі профільної школи (академічний рівень). *Українська мова і література в школі*. 2009. №8. С. 16–19.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2009). Lihvistychni zasady roboty nad stylistychnym syntaksysom ridnoi movy v 11 klasi profilnoi shkoly (akademichnyi riven) [Linguistic principles of work on the stylistic syntax of the native language in the 11th grade of a specialized school (academic level)]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (8), 16–19. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2009). Лінгвістичні засади роботи над стилістичним синтаксисом рідної мови в 11 класі профільної школи (академічний рівень). *Українська мова і література в школі*, (8), 16–19.

Відзначено принципову новизну змістового наповнення курсу «Українська мова» з огляду на перехід шкільної освіти на профільне навчання. Витлумачено поняття «стилістика» й «стилістичний синтаксис». Визначено мету й завдання їх вивчення в старшій ланці на академічному рівні. Схарактеризовано систему опанування учнями стилістичного синтаксису, ґрунтовану на виявленні відповідних характеристик синтаксичних засобів, можливостей найдоцільнішого використання тих чи тих їх синонімічних варіантів відповідно до цільового призначення висловлювання, змісту, емоційної забарвленості. Зазначено, що стилістичний потенціал синтаксичних одиниць виявляється в їх зіставленні за певною ознакою. Так, односкладні речення протиставляються двоскладним, неповні – повним, прості – складним. Науково доведено, що стилістично синтаксис завдяки своїй синтетичності й конструктивізму перевершує усі інші рівні мовної системи, що зумовлює різноманітність авторських стилів письменників. Це продемонстровано на прикладі тієї самої екстралінгвістичної теми, розробленої кількома авторами – Романом Дідулою, Яремою Гояном, Василем Баркою і талановитою ученицею Марією Поліщук. На зрозумілих прикладах показано стилістичну своєрідність речень, різних за метою

висловлювання (розповідних, питальних, спонукальних) і за будовою – односкладних, двоскладних і простих, зокрема односкладних неозначено-особових, узагальнено-особових, безособових, називних. Надано методичні рекомендації, зразки завдань і вправ для практичного використання в освітньому процесі. У висновках досконале володіння мовою узалежене від ґрунтовного засвоєння всіх її рівнів у стилістичному аспекті для якнайвичерпнішого висловлення думки й ефективної комунікації.

[78] Бондаренко Н. В. Текстодцентрична система вивчення державної мови: теоретичні і практичні аспекти. *Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи* : матер. Міжнародного наук.-метод. семінару, 9–10 червня 2009 р., м. Ужгород. Ужгород: Ліра, 2009. С. 143–153.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2009). *Tekstotsentrychna systema vyvchennia derzhavnoi movy: teoretychni i praktychni aspekty* [Textocentric system of learning the state language: theoretical and practical aspects]. *Derzhavotvorcha y obiednuvalna funksiia ukrainskoi movy: realii, zdobutky, perspektyvy* : mater. Mizhnarodnoho nauk.-metod. seminaru, 9–10 chervnia 2009 r., m. Uzhhorod. Uzhhorod: Lira, 143–153. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2009). Текстодцентрична система вивчення державної мови: теоретичні і практичні аспекти. *Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи* : матер. Міжнародного наук.-метод. семінару, 9–10 червня 2009 р., м. Ужгород. Ужгород: Ліра, 143–153.

Основні положення опублікованого матеріалу було покладено в основу доповіді Неллі Бондаренко на Міжнародному науково-методичному семінарі. Виступ викликав неабиякий інтерес закордонних науковців, які назвали представлену систему навчання мови універсальною щодо вивчення мов загалом і справді інноваційною. Висвітлено теоретичні аспекти нової системи опанування мови. Проаналізовано її переваги, підтверджені в ході апробації. Підбито підсумки чотирирічної роботи 5, 6, 7, 8 класів загальноосвітніх навчальних закладів за новою системою вивчення мови, ґрунтованої на принципово новій – текстодцентричній системі й реалізованої в лінійці підручників Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк для 5, 6, 7 і 8 класів. Наголошено, що їх написанню передувало створення науково-теоретичної бази, куди увійшли: Державний стандарт, загальна концепція вивчення мови (Українська мова і література в школі. 2002. № 5), програма (Чернівці: Букрек, 2005), концепція підручника української мови (Дивослово. 2002. № 4). Акцентовано увагу на складності завдання, яке стояло перед авторським колективом і потребувало врахування специфіки непростой мовної ситуації Сходу й Заходу, Центру й Півдня. З огляду на специфічність проблеми функціонування державної мови основним індикатором результативності пропонованої системи було вибра-

но Автономну Республіку Крим – колишню область УРСР, де мовні проблеми стали екзистенційними через недалекоглядно наданий їй статус автономії. Проаналізовано структуру підручника, яка реалізує закладені в Державному стандарті й програмі чотири змістові лінії – мовленнєву, мовну, соціокультурну й діяльнісну (Чернівці: Букрек, 2005).

Розкрито сутність і схарактеризовано змістове наповнення кожної. З огляду на те що брак змістової предметної бази (про що говорити / писати?) істотно гальмував розумову і мовленнєву діяльність учнів на уроках мови, оптимальною системою, яка згармонізувала б інтелектуальний і мовленнєвий розвиток учнів, було визнано текстоцентричну модель – вивчення мови на основі текстів різноманітної тематики з різних галузей знань.

Така модель уможлиблювала опанування учнями інформаційної і медіаграмотності, комплексний розвиток учнів у всіх видах мовленнєвої діяльності й забезпечувала уконтекстнено-функціональний підхід до подання й засвоєння мовної теорії. Текстоцентричну концепцію опанування мови було покладено в основу нової методичної системи.

Згідно з Концепцією (Дивослово. 2002. № 4) основним структурним компонентом підручника стає текст, уміщений на початку кожного параграфа. Докладно описано методику роботи з текстом і зокрема різними видами запитань, підкріплену досвідом роботи кращих учителів.

Узагальнено відзначені багатьма педагогами й експертами такі беззаперечні переваги нової текстоцентричної системи опанування мови: употужнення природної, а не нав'язаної ззовні, мотивації учіння; технологічність підручників, що мають виразні ознаки конкретної педагогічної технології і визначають сценарій навчальної діяльності, чим позбавляють педагога необхідності писати поурочні плани; досягнення балансу між оволодінням живим щоденно запитаним мовленням і вивченням підпорядкованої йому мовної теорії; збалансоване опанування усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання, письма (і п'ятого – перекладу), з яких традиційна методика приділяла увагу лише двом останнім; зникнення різкої межі між аспектними уроками вивчення мовної теорії й спеціальними уроками розвитку мовлення завдяки наскрізній активній мовленнєвій діяльності учнів на всіх без винятку уроках; активізація природної пізнавальної, розумової і мовленнєвої діяльності учнів, каталізатором якої стає підведена під неї предметна змістова база; зростання інтересу до читання; помітний прогрес у розвитку умінь осмислено читати і працювати з інформацією; удосконалення граматичного ладу мовлення й підвищення грамотності учнів у зв'язку з постійним читанням; природне збагачення й уточнення лексичного запасу учнів як результат систематичної словникової роботи; вироблення здатності самостійно здобувати знання, критично мислити, формувати й висловлювати думку щодо порушеної проблеми, вміння бачити проблему, шукати й знаходити шляхи її розв'язання; істотні якісні й кількісні зміни в структурі уроку, його компетентнізація.

[79] Бондаренко Н. В. Українська мова для шкіл з російською мовою. 9 клас. *Дивослово*. 2009. №11. С. 5–8.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2009). Ukrainiska mova dlia shkil z rosiiskoio movoiu. 9 klas [Ukrainian language for schools with Russian language Grade 9]. *Dyvoslovo*, (11), 5–8. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2009). Українська мова для шкіл з російською мовою. 9 клас. *Дивослово*, (11), 5–8.

У рубриці «Нові підручники й посібники» представлено новий підручник Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (Київ: Освіта, 2009), який реалізує текстоцентричну концепцію оволодіння мовою і є заключним у серії з п'яти підручників цих авторів для основної школи. За ним учні продовжать опановувати синтаксис, повторювати, узагальнювати й систематизувати увесь матеріал, виучуваний у 5–9 класах; удосконалять знання, уміння й навички з усіх розділів науки про мову у всіх видах мовленнєвої діяльності. Вивчення мови на текстуальній основі дасть дев'ятикласникам можливість краще засвоїти теорію, збагатитися інформацією з різних галузей знань, спонукатиме замислитися над актуальними проблемами сьогодення і майбутнього. Надано фрагменти навчальної книги у форматі підручникових параграфів, що відповідають аспектному і урокам розвитку мовлення, застосовним і в школах з українською мовою навчання. Це «Стислий переказ тексту публіцистичного стилю» на матеріалі уривка Яреми Гояна «Мамина вишня», «Переказ тексту публіцистичного стилю на морально-етичну (суспільну) тему з творчим завданням» на матеріалі текстів «Новий час – нові професії», «Чи можна бути щасливим не працюючи», а також «Складнопідрядні речення з підрядними частинами ступеня і способу дії» на матеріалі уривка «У Карпатах» із творів Івана Нечуя-Левицького.

[80] Бондаренко Н. В., Ярмолюк А. В. *Українська мова: підруч. для 9 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Освіта, 2009. 383 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Yarmoliuk, A. V. (2009). Ukrainiska mova: pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosv. navch. zakl. z navch. ros. movoiu. [Ukrainian language: a textbook for the 9th grade]. Kyiv: Osvita, 383. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Ярмолюк, А. В. (2009). Українська мова: підруч. для 9 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою. Київ: Освіта, 383.

На обкладинці підручника Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк для 9 класу зображено панорамне фото міста Донецька. Дев'ятий клас як етапний з огляду на завершення основної ланки й цілісного циклу мовної освіти, яку учні здобуватимуть надалі, логічно продовжує лінійку попередніх – для 5, 6, 7, 8 класів. Опанування синтаксису складного речення, заглиб-

лення в його структуру сприяє розлогішому, зрозумілішому й досконалішому висловленню думки, урізноманітненню засобів її вираження; розвиткові здатності розмірковувати, логізувати, критично мислити, розв'язувати проблеми, знаходити вихід зі складних нетипових життєвих ситуацій. Засвоюючи матеріал, дев'ятикласники навчаються робити тематичні виписки, тези, конспектувати, готувати й виголошувати доповіді. Для цього їм стануть у пригоді 27 орієнтовних тем доповідей і матеріали для їх підготовки.

Підручник дасть можливість підсумувати, поповнити й поглибити знання, здобуті в п'ятому – дев'ятому класах, розвинути вміння застосовувати їх на більш складному мовному й життєвому матеріалі.

Опрацювання текстів різних типів, стилів і жанрів мовлення сприятиме утвердженню й поглибленню ціннісних орієнтацій і розширенню інтелектуальних обріїв учнівства.

Про різноманітність і актуальність соціокультурної проблематики, її пізнавальний потенціал і соціалізаційно-ціннісне спрямування свідчить тематика текстів. Працюючи з ними, дев'ятикласники дізнаються про літописи – першоджерела історичної пам'яті; про українські імена у світовій науці; як інтернет змінює світ; хто такий Альфред Нобель і як стають нобелівськими лауреатами; про те, яких професій потребує новий час і чому професійний вибір вважають другим народженням людини; поміркують, чи можна бути щасливим не працюючи; подивляться на космос очима космонавтів; усвідомлять, що мовна помилка може вартувати життя в космосі; пізнають мистецтво приватного й публічного мовлення; ознайомляться з передбаченнями футурологів, зокрема й тими, що вже справдилися; відкриють нові імена майстрів духовної і матеріальної культури; поглиблять знання про українське музичне мистецтво й українську традицію доброчинності; побудуть мешканцями житла майбутнього, прогуляються вулицями «розумного» міста; більше дізнаються про роботів і транспорт майбутнього; вчитимуться відокремлювати фантастику від реальності; пересвідчать, чи все вони знають про сіль – багатство українських надр; зацікавляться історією равлика – символа електронної пошти; з'ясують, що повинна вміти людина шістнадцяти років і над чим варто іще попрацювати. Дев'ятикласникам стануть у пригоді вміщені в додатках тести, словнички – тлумачний, фразеологічний, перекладні, з культури мовлення, а також список літератури для поглибленого вивчення української мови.

[81] Шелехова Г. Т., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч. Київ: Педагогічна думка, 2009. 272 с.

REFERENCES Shelekhova, H. T., Bondarenko, N. V. & Novosolova, V. I. (2009). *Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 10 kl. Zahalno-osvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrainskoiu movoiu navchannia* [Ukrainian language: textbook for 10th Grade. general educational

institutions with the Ukrainian language of instruction]. Kyiv: Pedagogichna dumka, 272. [in Ukrainian]

APA STYLE Шелехова, Г. Т., Бондаренко, Н. В. & Новосолова, В. І. (2009). *Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч.* Київ: Педагогічна думка, 272.

Підручник призначено для опанування десятикласниками української мови на академічному рівні з огляду на впровадження профільного навчання. Його зміст увідповіднено чинній програмі. Він передбачає удосконалення мовлення учнів на основі здобутих раніше і нових знань шляхом теоретичного і практичного опрацювання стилістичних засобів різних рівнів української літературної мови – фонетичних, лексичних, словотворчих – в аспекті культури мовлення. Значну увагу приділено повторенню, узагальненню й систематизації знань з орфографії з використанням графічної наочності й удосконаленню правописних умінь і навичок учнів. Уроки розвитку мовлення винесено в окремий розділ наприкінці підручника. У додатках подано словники – тлумачний, синонімів і фразеологізмів.

2010

[82] Бондаренко Н. В. Мовна надмірність і мовна недостатність у системі роботи зі стилістики і культури мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2010. №8. С. 13–16.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2010). Movna nadmirmist i movna nedostatnist u systemi roboty zi stylistyky i kultury movlennia [Linguistic excess and linguistic deficiency in the system of work on stylistics and speech culture]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (8), 13–16. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2010). Мовна надмірність і мовна недостатність у системі роботи зі стилістики і культури мовлення. *Українська мова і література в школі*, (8), 13–16.

Порушено проблему піднесення мовленнєвої культури суспільства. Точність висловлювання узалежнено зокрема від уникнення зайвих слів і вміння знайти слова, необхідні й достатні для формулювання думки, її донесення й адекватного сприймання адресатом. З огляду на поширену звичку багато говорити й мало сказати актуалізовано основний закон стилістики – якомога меншою кількістю слів сказати якомога більше.

Розкрито сутність явищ мовної надмірності та мовної недостатності. Подано тлумачення плеоназму й тавтології як форм вияву мовної надмірності – марнослів'я. Визначено їх вплив на рівень мовленнєвої культури старшокласників.

Застережено від цілковитої відмови від плеоназму й тавтології у разі їх входу до складу стійких словосполучень і використання письменниками зі стилістичною метою. Усі теоретичні положення підкріплено й проілюстровано достатньою кількістю прикладів.

Запропоновано систему роботи над цими мовними явищами в аспекті культури мовлення й стилістики, зразки завдань і вправ, зокрема й на основі текстів.

[83] Бондаренко Н. В. Навчання державної мови за новими програмами і підручником. *Дивослово*. 2010. №7. С. 8–11.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2010). Navchannia derzhavnoi movy za novymy prohramamy i pidruchnykom [Learning the state language according to new programs and a textbook]. *Dyvoslovo*, (7), 8–11. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2010). Навчання державної мови за новими програмами і підручником. *Дивослово*, (7), 8–11.

Розкрито специфіку курсу української мови в старшій школі, адже систематичний завершується в основній. Визначено завдання старшої ланки – забезпечити якісно вищий рівень оволодіння мовою на основі раніше здобутих і нових знань. Виокремлено особливості нових програм. Акцентовано увагу на посиленні вимог до якісних характеристик учнівського висловлювання, його змісту і мовного оформлення у підручнику Неллі Бондаренко «Українська мова для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою» (Київ: Грамота, 2010). Увагу зосереджено на системному опрацюванні в підручнику норм сучасної української літературної мови, унормуванні й стилістичній довершеності мовлення старшокласників.

Схарактеризовано зміст розділу «Стилістика тексту». Окрему увагу приділено такому новому в науці явищу як стилістичний квадрат. Це проілюстрована прикладами модель стилістично довершеного висловлювання, закономірності його творення й удосконалення.

У статті представлено усю тематику текстів підручника згідно з соціокультурною змістовою лінією програми. Подано зразки завдань і вправ з підручника.

Матеріали з високою ефективністю використовують педагоги-предметники шкіл з українською мовою навчання з огляду на вимогу володіння державною нарівні з її носіями й узгодженість змісту програм.

[84] Бондаренко Н. В. Узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з мови в курсі старшої школи. *Українська мова і література в школі*. 2010. №5. С. 7–9.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2010). Uzahalnennia i systematyzatsiia naivazhlyvishykh vidomostei z movy v kursi starshoi shkoly [Generalization and systematization of the most important language information in the course of high school]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 7–9. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2010). Узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з мови в курсі старшої школи. *Українська мова і література в школі*, (5), 7–9.

Розглянуто актуальну проблему узагальнення і систематизації відомостей з мови в курсі старшої школи й запропоновано шляхи її розв'язання. Розкрито особливості навчання майбутніх гуманітаріїв за програмою академічного рівня. Окреслено параметри комплексного підходу до узагальнення й систематизації знань за курс основної і старшої школи на матеріалі синтаксису. Визначено умови результативності навчання. Наголошено, що мета й завдання уроків конкретизуються щодо здатності учнів оперувати мовним матеріалом у різних видах мовленнєвої діяльності, чергування ланок уроку, у яких переважає самостійна робота учнів, із тими, де вчитель, як постійний партнер учня, дає завдання й одержує відповіді. Зазначено, що уроки узагальнення й систематизації знань традиційно передбачають: 1) встановлення рівня засвоєння учнями теорії й опанування способів пізнавальної діяльності; 2) актуалізацію, корекцію знань, поглиблене осмислення матеріалу. Моделювання уроків за новою системою забезпечує закріплення знань на тлі зростання питомої ваги видів мовленнєвої діяльності й зокрема читання, а також самостійності учнів у здобуванні, поглибленні й розширенні знань. Запропоновані форми, методи і засоби закріплення, узагальнення й систематизації знань проілюстровано матеріалом для практичного використання.

[85] Бондаренко Н. В. *Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання*. Київ: Грамота, 2010. 288 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2010). *Ukrainska mova: pidruch. dlia 10 kl. zahalnoosvit. zakl. z rosiiskoiu.movoiu navchannia [Ukrainian language: a textbook for the 10th grade]*. Kyiv: Hramota, 288. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2010). *Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання*. Київ: Грамота, 288.

Здобуття ґрунтовної освіти і престижної спеціальності, перспективу професійного і кар'єрного зростання узалежнено від досконалого володіння українською мовою. Актуалізовано життєву необхідність високої загальної і мовленнєвої культури незалежно від того, ким стане десятикласник – політиком, дипломатом, ученим, військовим, учителем, інженером, бізнесменом чи представником престижної робітничої спеціальності. Підручник увідповіднено програмі для 10 класу, особливості якої докладно розкрито в статті Неллі Бондаренко «Навчання державної мови за новими програмами і підручником» (Дивослово. 2010. №7. С. 8–11). Згідно з програмою десятикласники вдосконалюватимуть мовленнєву культуру на основі знань про стилістику й норми української літературної мови – орфоепічну, лексичну, морфологічну, синтаксичну. Засвоївши їх, учні зможуть усебічно аналізувати мовні засоби, вибирати з-поміж них оптимальні й доцільно використовувати їх для грамотного вичерпного висловлення думки й ефективного спілкування. Десятикласники ознайомляться зі

зразками поезії в прозі як маркером досконалості мови; вдосконалюватимуть уміння будувати висловлювання на основі знань про внутрішню організацію тексту; вчитимуться створювати варіанти висловлювання ґрунтуючись на стилістиці. Опанування синонімічних можливостей мови збагатить лексичну палітру мовлення й урізноманітнить його за допомогою стилістичних варіантів, що засвідчить високий рівень володіння мовою. Обізнаність щодо мовної надмірності й мовної недостатності дасть змогу запобігти багатослів'ю й недомовленості. Доступна для десятикласників форма ознайомлення з теорією стилістичного квадрата – моделі стилістично довершеного тексту – відкриє секрет творення досконалого висловлення з оптимальним співвідношенням змісту й використаних мовних засобів.

Різноманітність, різнотипність завдань і збільшення частки самостійної роботи сприятимуть вдосконаленню мовленнєвої культури і становленню учнів як самодостатніх особистостей. На спеціальних уроках розвитку мовлення десятикласники вчитимуться вести цікаву щирю компетентну бесіду й аргументовано дискутувати; користуватися бібліографією й анотацією для здобування знань, а також складати їх; писати етюд у художньому стилі; нарис на основі життєвих вражень; переказ із творчим завданням; твір у публіцистичному стилі на морально-етичну тему; відгук на твір мистецтва; вдосконалюватимуть уміння писати есе в художньому стилі; опановуватимуть культуру ділового спілкування й етику телефонної розмови; навчатися ефективно досягати мети під час ділового спілкування телефоном; писати ділові листи на електронну пошту; адрес, доручення; брати інтерв'ю; вести репортаж; виступати з повідомленням на семінарі; добирати матеріал із газет і журналів, зі Всемережжя на задану тему; робити огляд повідомлень за матеріалами ЗМІ; удосконалюватимуть перекладацькі вміння й логічне мислення, відстежуючи зміни оригіналу під час перекладу; вчитимуться розпізнавати «вдаваних друзів перекладача» й уникати мовних пасток тощо. З огляду на спільність видів робіт матеріали ефективно використовують педагоги-предметники у школах з українською мовою навчання.

Опрацювання різножанрового й різностильового масиву текстів широкої соціокультурної проблематики дасть можливість шкільному юнацтву опанувати раціональні способи здобування інформації й утвердитися у споконвічних загальнолюдських цінностях, долучитися до скарбів української і світової культури. Учні поглиблюють знання про роль мови у формуванні особистості; про визначних українців світового виміру; поміркують, чому Тарасові Шевченку судилося безсмертя; завдяки Іванові Франку осягнуть: «Немає друга понад мудрість, ні ворога над глупоту...»; дізнаються про проект «Українці у світі», про правнуків Великих Українців; замисляться над сучасним смыслом давніх афоризмів; визначать місце книги серед інших джерел інформації і спробують передбачити, чи замінить її інтернет; зрозуміють, як поєднуються народні традиції і сучасність і чим українська культура збагачує культуру світову; дізнаються, що та-

ке історична пам'ять і громадянська совість; побувають у ситуації морального вибору; спробують уявити ідеальний образ українки; пересвідчаться, що гривня – найкрасивіша валюта в світі; дослідять технології на зламі століть; поміркують над тим, що означає бути інтелігентним і чи пов'язано це із професією; разом із експертами зроблять припущення, які професії будуть найзапитанішими за кілька років; намагатимуться не помилитися у життєвому виборі й цілеспрямовано опанувати бажану професію; дізнаються, що таке екологія мислення і як дбати про неї; як українці будують Європейську Україну; спрогнозують, як розвиватиметься наша держава; спробують ідентифікувати себе громадянами або мешканцями; відшукати одвічні цінності в народнописенній творчості; поглиблять знання про сучасну архітектуру, містобудування й топоніміку; усвідомлять, що таке дружба, як вибрати друга і як стати справжнім другом; зможуть дослідити можливості самоосвіти й самовиховання; замисляться, наскільки раціонально вони використовують час і організують дозвілля тощо. Десятикласникам стануть у пригоді тести і словнички в додатках – тлумачний, перекладні, з культури мовлення.

[86] Бондаренко Н. В., Паламар Л. М., Кононенко В. Л., Косянчук С. В. *Українська мова [програма для 10–11 кл.], академічний рівень. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: 10–11 кл.* Київ: Грамота, 2010.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Palamar, L. M., Kononenko, V. L. & Kosianchuk, S. V. (2010). *Ukrainska mova [prohrama dlia 10–11 kl.], akademichniy riven. Prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: 10–11 kl.* [Ukrainian language [program for Grades 10–11], academic level. Programs for general educational institutions: 10–11 Grades.]. Kyiv: Hramota. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Паламар, Л. М., Кононенко, В. Л. & Косянчук, С. В. (2010). *Українська мова [програма для 10–11 кл.], академічний рівень. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: 10–11 кл.* Київ: Грамота.

Програма відбиває стан і досягнення теорії і практики навчання української мови, сучасний рівень лінгвістичної, психологічної, педагогічної та суміжних наук. Вона розвиває закладену в попередній програмі (Чернівці: Букрек, 2005) текстоцентричну концепцію вивчення української мови. У пояснювальній записці розкрито методологічні засади курсу. Схарактеризовано наукові підходи до його побудови, основні принципи; сформульовано мету й завдання старшої ланки. Визначено зміст, структуру і формат навчання державної мови на академічному рівні, обґрунтовано їх загалом і за складниками; вказано на зв'язок між ними; спрогнозовано результати засвоєння змісту за кожним зі складників; окреслено вимоги до застосовуваних освітніх технологій, організації освітнього процесу з огляду на зміну освітньої парадигми. Систематичний курс української мови завершується в основній школі, тому основним завданням

старшої ланки стає забезпечення якісно вищого рівня володіння мовою на основі раніше здобутих і нових знань. У 10–11 класах посилюються вимоги до унормування мовлення старшокласників, його стилістичної довершеності, якісних характеристик, змісту й мовного оформлення. Передбачено удосконалення вмінь і навичок на основі перегрупування, концентрації та компресії знань, зокрема про норми сучасної української літературної мови. Робота фокусується на системному їх опрацюванні. Виокремлено норми, що найчастіше порушуються й істотно впливають на якість мовлення і рівень мовленнєвої культури учнів. Засвоєння комунікаційно-стилістичних якостей зразкового мовлення сприятиме вигранюванню таких його вартісних характеристик як змістовність, правильність, точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доцільність, ефективність / результативність, які забезпечують вищий рівень оволодіння мовою. Значну увагу в програмі приділено стилістичним можливостям одиниць різних мовних рівнів, робота над якими сприятиме вдосконаленню усного й писемного мовлення старшокласників.

Задля створення предметної змістової бази для їх мовленнєвої діяльності у програму введено розділ «Стилістика тексту». Його призначення – ознайомити учнів з основними поняттями стилістики, розвивати вміння бачити й виправляти в тексті стилістичні недоліки, розкривати закономірності творення досконалого висловлювання. У змісті розділу передбачено аналіз текстів щодо змісту, будови й мовного оформлення; виявлення порушень стилю, редагування; з'ясування взаємозумовленості кількісних і якісних характеристик тексту; конструювання текстів тощо. Розкрито зміст і структуру розділу «Основи публічного мовлення», що включає визначення риторики як науки, її предмет і завдання; стратегію оратора; загальну характеристику розділів риторики (етапів ораторської діяльності); формування змісту промови; її конструювання; підготовку до виступу; оприлюднення промови; алгоритм аналізу публічного виступу; налаштування на дискусію та її проведення. Програма завершується розділом «Узагальнення й систематизація найважливіших відомостей з основних розділів науки про мову», де усистемнено найвагоміші знання і вміння за весь шкільний курс української мови, що стануть у пригоді випускникам напередодні складання зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО).

[87] Шелехова Г. Т., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І. *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч.* Київ: Педагогічна думка, 2010. 184 с.

REFERENCES Shelekhova, H. T., Bondarenko, N. V. & Novosolova, V. I. (2010). *Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 11 kl. Zahalno-osvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrainskoiu movoiu navchavchannia* [Ukrainian language: textbook for 11th grade. general educational institutions with the Ukrainian language of instruction]. Kyiv: Pedagogichna dumka, 184. [in Ukrainian]

APA STYLE Шелехова, Г. Т., Бондаренко, Н. В. & Новосьолова, В. І. (2010). *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч.* Київ: Педагогічна думка, 184.

Апробаційний варіант підручника укладено відповідно до чинної програми з української мови для 11 класів академічного і профільного рівнів. Він є логічним продовженням підручника цих самих авторів для 10 класу (Київ: Педагогічна думка, 2009). Зміст навчальної книги, що підсумовує шкільний курс, становить опанування стилістичних засобів морфологічного й синтаксичного рівнів української мови, а також повторення, узагальнення й систематизація найважливіших відомостей з мови, представлених окремим розділом. Наприкінці підручника виокремлено спеціальні уроки розвитку мовлення. У додатку подано тлумачний і словник з культури мовлення.

2011

[88] Бондаренко Н. В. Навчання державної мови за новими програмами (11 клас). *Дивослово*. 2011. №7. С. 21–24.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2011). Navchannia derzhavnoi movy za novymy prohramamy. Grade 11. [Learning the state language according to new programs (Grade 11)]. *Dyvoslovo*, (7), 21–24. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2011). Навчання державної мови за новими програмами. 11 клас. *Дивослово*, (7), 21–24.

Розкрито особливості роботи за новим підручником Неллі Бондаренко «Українська мова» для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (Київ: Грамота, 2011), який є логічним продовженням серії підручників з 5 по 11 клас, ґрунтованих на текстоцентричній концепції навчання мови. Увага фокусується на засвоєнні таких закладених у змісті підручника для 11 класу якостей зразкового мовлення як змістовність, точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність, ефективність / дієвість мовлення, кожна з яких докладно схарактеризована у статті й підкріплена зразками завдань для її формування. Змістову наповненість мовлення забезпечить інформація, вміщена у текстах різноманітної соціокультурної проблематики, перелік якої подано в статті.

Матеріали ефективно використовують педагоги-предметники у школах з українською мовою навчання.

[89] Бондаренко Н. В. Риторичний аспект культури мовлення у новому підручнику «Українська мова» для 11 класу. *Дивослово*. 2011. №12. С. 18–21.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2011). Rytorychnyi aspekt kultury movlennia u novomu pidruchnyku «Ukrainska mova» dlia 11 klasu [The rhetorical aspect of speech culture in the new textbook «Ukrai-

nian language» for the 11th Grade]. *Dyvoslovo*, (12), 18–21. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2011). Риторичний аспект культури мовлення у новому підручнику «Українська мова» для 11 класу. *Дивослово*, (12), 18–21.

Розкрито зміст і структуру розділу «Основи публічного мовлення» за підручником Неллі Бондаренко «Українська мова» для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (Київ: Грамота, 2011), який органічно поєднує в собі теоретичний і практичний аспекти красномовства. Взаємоузалежно комунікаційно-стилістичні якості зразкового мовлення (змістовність, точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність, ефективність / дієвість) і здібності учнів до опанування риторики – науки про вишукане мовлення. Розкрито структуру розділу «Основи публічного мовлення» у підручнику Неллі Бондаренко для 11 класу, що складається з таких параграфів: § 16. Риторика як наука, її предмет і завдання. § 17. Стратегія оратора. § 18. Загальна характеристика розділів риторики (етапів ораторської діяльності). Зміст промови. § 19. Структурування промови. § 20. Виступ із промовою. Розділ містить достатній фактичний матеріал, проілюстрований прикладами з різних галузей знань і сфер життя суспільства. Розкрито зміст кожного параграфа і його змістове наповнення з методичним коментарем. Наведено приклади завдань, насамперед на основі текстів. Запропоновано орієнтовну тематику промов і дискусій, що налічує 56 тем. У розділі подано матеріали для самостійного опрацювання одинадцятикласниками.

[90] Бондаренко Н. В. Теоретичні аспекти роботи над мовленнєвою культурою старшокласників. *Українська мова і література в школі*. 2011. №3. С. 6–9.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2011). Teoretychni aspekty roboty nad movlennievoiu kulturoiu starshoklasnykiv [Theoretical aspects of work on speech culture of upper secondary school pupils]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (3), 6–9. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2011). Теоретичні аспекти роботи над мовленнєвою культурою старшокласників. *Українська мова і література в школі*, (3), 6–9.

Подано визначення поняття «культура мови / мовлення». Окреслено дослідницьке коло відповідного напрямку мовознавства. Визначено блоки питань, які охоплює проблема культури мовлення. Підкреслено, що основну проблематику культури мовлення визначають норми української літературної мови, а також її комунікаційно-стилістичні якості – точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність, ефективність / дієвість. Розмежовано два ступені культури мови залежно від того, ідеться про винятково правильно чи також і вміле, вишукане мовлення. Окрему увагу приділено поняттю зразкового мовлення і структурі його якостей. Визначено критерії мовленнєвої культури, що стосуються його 1) правиль-

ності; 2) комунікаційної доцільності – саме їх науковці визначають як перший (нижчий) і другий (вищий) рівні культури мовлення. Обґрунтовано наукові засади роботи з удосконалення мовленнєвої культури старшокласників, розкрито основні її етапи, визначено зміст і методику, підкріплену зразками завдань і вправ.

[91] Бондаренко Н. В. Удосконалення мовленнєвої культури старшокласників на основі знань про норми української літературної мови. *Українська мова і література в школі*. 2011. №8. С. 20–27.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2011). Udoskonalennia movlennevoi kultury starshoklasnykiv na osnovi znan pro normy ukrainskoi literaturnoi movy [Improving the speech culture of high school students on the basis of knowledge about the norms of the Ukrainian literary language]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (8), 20–27. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2011). Удосконалення мовленнєвої культури старшокласників на основі знань про норми української літературної мови. *Українська мова і література в школі*, (8), 20–27.

Розкрито теоретичні й практичні аспекти засвоєння старшокласниками таких норм сучасної української літературної мови як фонетична, орфоепічна, лексична, граматична (морфологічна й синтаксична), стилістична, орфографічна, пунктуаційна. Розглянуто усі види мовної норми, з'ясовано, правильність яких мовних фактів, явищ і процесів вони регулюють. Схарактеризовано основні параметри мовлення щодо правильності (відповідності зазначеним нормам); проаналізовано мовлення учнів на його відповідність мовній нормі; з'ясовано проблеми, що перешкоджають унормованості мовлення. Проаналізовано представлення мовної норми в підручнику. Визначено критерії відбору норм для розосередженої й систематичної роботи у старшій школі. Запропоновано систему завдань і вправ, спрямовану на опрацювання усіх передбачених чинною програмою видів мовної норми й удосконалення мовлення старшокласників.

[92] Бондаренко Н. В. *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Грамота, 2011. 336 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2011). *Ukrainska mova: pidruch. dla 11 kl. zahalnoosv. navch. zakl. z navch. ros. movoiu*. [Ukrainian language: a textbook for the 11th grade]. Kyiv: Hramota, 336. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2011). *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосв. навч. закл. з навч. рос. мовою*. Київ: Грамота, 336.

Підручник Неллі Бондаренко фіналізує лінійку підручників з 5 по 11 клас, ґрунтованих на текстоцентричній концепції навчання мови. Його зміст фокусується на засвоєнні таких якостей зразкового мовлення як

змістовність, точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність, ефективність / дієвість. Кожну якість докладно розкрито й реалізовано у системі завдань і вправ, спрямованих на її формування. Опанування основ практичної риторики довершить інтелектуальний образ особистості випускника, здатної не тільки збагачуватися знаннями, а й ділитися з іншими, переконувати й вести за собою. Адже вміння спілкуватися публічно, досягаючи максимального ефекту, життєво важливе для кожної людини незалежно від вибраної спеціальності. Опрацьовуючи основи публічного мовлення, одинадцятикласники з'ясують, що потрібно для красномовства; опанують стратегію оратора, що складається з трьох етапів; ознайомляться з видами промов; набудуть умінь розробляти предметну основу промови; вибудовувати аргументацію; структурувати текст промови; засвоять три способи запам'ятовування промови; навчатимуться майстерно виголошувати її. Їм стануть у пригоді орієнтовна тематика промов і дискусій із 56 найменувань; матеріал для самостійного опрацювання; пам'ятки «Як удосконалити текст промови», «Як підготуватися до дискусії», схема аналізу публічного виступу. На спеціальних уроках розвитку мовлення одинадцятикласники вдосконалюватимуться у написанні таких видів робіт як переказ із творчим завданням, твір на суспільну тему, повідомлення і звіт про виконану роботу; вчитимуться складати протокол і витяг з протоколу, писати резюме.

Змістову наповненість мовлення забезпечить інформація, вміщена у текстах різноманітної соціокультурної проблематики, вичерпний перелік якої подано в статті Неллі Бондаренко «Навчання державної мови за новими програмами (11 клас)». Дивослово. 2011. №7. С. 21–24. Це зокрема «Шлях до Тараса». «Міста України». «Ти громадянин чи мешканець?» «Нащадки Великих Українців». «Мудрість народна». «Люб'ть же Україну і людство люб'ть!» «Подвиг матері». «Вибір професії – друге народження людини». «Про інтелігентність». «Світ прекрасного в житті сучасника». «Доля України вирішується в наших душах і серцях». «Українська пісня – поетична біографія народу». «Час будувати...». «Цвіт людського досвіду». «Вилив душу в пісні український народ – і живе наш народ у співучому слові». «Чарівний світ Катерини Білокур». «Яблуневоцвітний геній України». «Славетний гусяр» (про Велесича). «Співай сам і дай співати іншому». «Найвища посада під сонцем». «Мова здоров'я». «Всепереможне добро». «Вірність клятві Гіппократа». «Мужність і жіночність». «Чи варто змінювати час?». «Який він – герой нашого часу?». «Створи себе сам». «Культура мовлення й інтернет». «Провісники прийдешнього».

Опрацьовуючи зміст текстів, десятикласники матимуть нагоду визначити роль мови в самовираженні й самореалізації особистості; замислитися над тим, який він – герой нашого часу; дізнаються про внесок українців у скарбницю світової науки й мистецтва; ким стали нащадки Великих Українців; про феномен українки Олександри Деревської – єдиної в світі жінки, яка стала матір'ю для 48 дітей-сиріт у, здавалося б, найтяжчі часи нашої історії і чийм ім'ям названо одну із планет Усесвіту; відчують силу

материнської любові, людських чеснот; погортають сторінки історії; поміркують над її уроками; долучаться до мудрості пращурів і світової афористики; з'ясують, чому вибір професії вважають другим народженням людини; зможуть ідентифікувати себе громадянами або мешканцями; побачити зрадянізовану Україну очима діаспори кінця 70 років минулого століття; більше дізнатися про українські міста, їх рейтинг; поміркувати над гуманістичною сутністю клятви Гіппократа; навчаться розуміти мову здоров'я; дізнаються про зоотерапію на службі в людини; відкриють для себе природу через об'єктив кінокамери; зможуть подискутувати про сенс життя, про те, що таке щастя, як стати щасливим і зробити 13 конкретних кроків до щастя. Наприкінці підручника подано розділ «Узагальнення й систематизація найважливіших відомостей з основних розділів науки про мову», де стисло викладено ключові питання теорії за весь шкільний курс, подано завдання і вправи для закріплення її на вищому рівні із застосуванням таблиць, схем і підбиттям підсумків за кожним із розділів.

Матеріал завершального розділу ґрунтовно підготує випускників до зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО).

З огляду на ідентичність програм і вимогу вільного володіння мовою нарівні з носіями матеріали підручника ефективно використовують педагоги-предметники у школах з українською мовою навчання.

[93] Шелехова Г. Т., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І. *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч.* Київ: Педагогічна думка, 2011. 184 с.

REFERENCES Shelekhova, H. T., Bondarenko, N. V. & Novosolova, V. I. (2011). *Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 11 kl. Zahalno-osvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrainskoiu movoiu navchavchannia* [Ukrainian language: textbook for 11th grade. general educational institutions with the Ukrainian language of instruction]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 184. [in Ukrainian]

APA STYLE Шелехова, Г. Т., Бондаренко, Н. В., Новосьолова, В. І. (2011). *Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч.* Київ: Педагогічна думка, 2011. 184.

Остаточний варіант підручника (Шелехова Г. Т., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І. Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч. Київ: Педагогічна думка, 2010. 184 с.) з тими самими характеристиками.

2012

[94] Бондаренко Н. В. Культуромовний аспект формування правописної компетентності учнів. *Наукові записки.* Острог: Видавництво НУ «Острозька академія», 2012. Вип. 31. С. 159–162. (Серія «Філологічна»).

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2012). Kulturomovnyi aspekt formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv [The cultural-linguistic aspect of the formation of students spelling competence]. *Naukovi zapysky. Ostroh: Vydavnytstvo NU «Ostrozka akademiia»*, (31), 159–162. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2012). Культуромовний аспект формування правописної компетентності учнів. *Наукові записки. Ostroh: Видавництво НУ «Острозька академія»*, (31), 159–162.

Актуалізовано компетентнісний підхід до навчання. З'ясовано його сутність в опануванні мови; визначено специфіку щодо формування в учнів правописної грамотності; виявлено умови ефективної реалізації. Розкрито поняттєвий апарат компетентнісного навчання. У річищі компетентнісного підходу розглянуто правописні вміння й особливості їх формування. Зазначено, що його реалізація у становленні правописної грамотності учнів передбачає додержання мовленнєвої культури загалом, спонукає до посилення взаємозв'язку роботи над правильністю мовлення з іншими нормами й аспектами культури мови, зокрема й такими комунікаційно-стилістичними ознаками як змістовність, точність, логічність, чистота, багатство, виразність, доречність, ефективність / дієвість. Наголошено на тому, що компетентнізація узалежнює формування правописної грамотності від соціокультурного контексту опанування мови. Він реалізується у змісті мовної освіти через текстоцентричну модель вивчення мови, ґрунтованої на текстах різноманітної проблематики й різноаспектній роботі з ними. Докладно розписано методику формування правописної грамотності учнів під час опрацювання текстів. Результативність нової системи узалежнено від функціонального підходу до формування правописних умінь через уконтекстення мовних явищ у їх природне середовище; розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності на кожному уроці; систематичного повторення й закріплення здобутих раніше знань і застосування набутих умінь у новій ситуації, що особливо ефективно у навчанні орфографії й пунктуації.

Окрему увагу приділено добору текстів для навчання правопису, які мають становити пізнавальний інтерес, містити цікаву і корисну інформацію. Застережено від їх надмірної насиченості виучуваними мовними явищами на шкоду змісту й мовному оформленню. Акцентовано увагу на необхідності додержання оптимального балансу між формуванням правописних умінь і мовленнєвим розвитком учнів.

[95] Бондаренко Н. В. Правописні поняття як базові у формуванні правописної компетентності учнів. *Українська мова література в школі*. 2012. №6. С. 8–13.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2012). Pravopysni poniattia yak bazovi u formuvanni pravopysnoi kompetentnosti uchniv [Spelling concepts as basic in the formation of students spelling competence]. *Ukrainska mova literatura v shkoli*, (6), 8–13. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2012). Правописні поняття як базові у формуванні правописної компетентності учнів. *Українська мова література в школі*, (6), 8–13.

З навчальною метою визначено поняттєвий / категорійний і термінологічний апарат орфографії й пунктуації української літературної мови; схарактеризовано базові правописні поняття й терміни (орфограма, види орфограм, варіанти орфограм, пунктограма), засвоєння яких є важливою передумовою становлення правописної компетентності учнів 5–7 класів. Виокремлено 5 видів орфограм; з'ясовано їх імовірне місцезнаходження у слові; роз'яснено умови вибору правильного написання; на прикладах показано логістику дії орфографічного правила; схарактеризовано три групи орфографічних правил за способами їх застосування; розглянуто принципи, на яких ґрунтується кожна; з'ясовано сутність пунктограми, виокремлено й схарактеризовано 5 груп пунктограм; визначено умови правильного застосування щодо них пунктуаційних правил.

[96] Бондаренко Н. В. Проблеми формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови та шляхи їх розв'язання. *Українська мова і література в школі*. 2012. №4. С. 7–9.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2012). Problemy formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv 5–7 klasiv na urokakh ukrainskoi movy ta shliakhy yikh rozv'iazannia [Problems of forming the spelling competence of 5th–7th Grade students in Ukrainian language lessons and ways to solve them]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 7–9. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2012). Проблеми формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови та шляхи їх розв'язання. *Українська мова і література в школі*, (4), 7–9.

Привернуто увагу до соціально і фахово значущої проблеми мовної і зокрема правописної культури суспільства. З'ясовано причини незадовільної грамотності здобувачів освіти. Проаналізовано стан викладання, програми й підручники в аспекті досліджуваної проблеми; констатовано нереалізованість потенційних можливостей лінгводидактики для результативного навчання орфографії і пунктуації.

Сформульовано мету й завдання роботи над грамотністю писемного мовлення учнів, схарактеризовано принципи навчання правопису. Визначено її етапи, вміння й навички, засвоєння яких необхідне для набуття правописної грамотності. Названо умови піднесення ефективності формування відповідних умінь і навичок в учнів 5–7 класів. Виявлено й розкрито резерви оптимізації навчання правопису на засадах компетентнісного підходу.

[97] Шелехова Г. Т., Голуб Н. Б., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І., Федорчук Т. М., Косянчук С. В. *Навчання української мови в*

старшій школі на академічному рівні : посіб. для вчителя. Київ: Педагогічна думка, 2012. 208 с.

REFERENCES Shelekhova, H. T., Holub, N. B., Bondarenko, N. V., Novosolova, V. I., Fedorchuk, T. M. & Kosianchuk, S. V. (2012). *Navchannia ukraïnskoi movy v starshii shkoli na akademichnomu rivni : posibnyk dlia vchytelia* [Learning the Ukrainian language in high school at the academic level: a teachers guide]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 208. [in Ukrainian]

APA STYLE Шелехова, Г. Т., Голуб, Н. Б., Бондаренко, Н. В., Новосолова, В. І., Федорчук, Т. М. & Косянчук, С. В. (2012). *Навчання української мови в старшій школі на академічному рівні : посіб. для вчителя*. Київ: Педагогічна думка, 208.

У посібнику розглянуто актуальні питання методики української мови в школі на академічному рівні в умовах профільного навчання. Представлено технології формування й розвитку комунікаційних, риторичних, стилістичних умінь і навичок, види роботи з культури мовлення.

Належну увагу приділено формуванню мотивації, особливостям форм, методів, прийомів і засобів навчання старшокласників.

Запропоновано систему завдань і вправ, спрямовану на поглиблення й систематизацію знань, умінь і навичок з культури мовлення, стилістики й риторики.

2013

[98] Бондаренко Н. В. Властивості українського правопису як основа формування правописної компетентності учнів. *Українська мова і література в школі*. 2013. №1. С. 12–15. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/2174/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2013). Vlastyivosti ukrainskoho pravopysu yak osnova formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv [Properties of Ukrainian spelling as a basis for the formation of students spelling competence]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (1), 12–15. <http://lib.iitta.gov.ua/2174/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2013). Властивості українського правопису як основа формування правописної компетентності учнів. *Українська мова і література в школі*, (1), 12–15. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/2174/>.

Розглянуто основні принципи сучасного українського правопису; з'ясовано специфіку регульованих ними написань. Обґрунтовано необхідність урахування методикою особливостей орфографії і пунктуації у роботі над грамотністю писемного мовлення учнів. Надано практичні рекомендації щодо формування у них правописної компетентності.

[99] Бондаренко Н. В. Загальнолюдські й національні цінності в системі профільного навчання української мови. *Дидактика: теорія і*

практика : зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 67–88.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2013). Zahalnoiudski y natsionalni tsinnosti v systemi profilnoho navchannia ukraïnskoi movy [Universal and national values in the system of profile teaching of the Ukrainian language]. *Dydaktyka: teoriia i praktyka* : zb. nauk. prats. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 67–88. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2013). Загальнолюдські й національні цінності в системі профільного навчання української мови. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 67–88.

З'ясовано сутність загальнолюдських і національних цінностей українства, їх специфічні ознаки. Схарактеризовано ключові цінності українського народу; визначено зміст і дидактичні засади їх опанування в системі профільного навчання української мови.

[100] Бондаренко Н. В. Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу. *Дивослово*. 2013. №12. С. 2–8. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/3513/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2013). Metody navchannia ukraïnskoi movy kriz pryзму kompetentnisnogo pidkходу [Methods of teaching the Ukrainian language through the prism of the competence approach]. *Dyvoslovo*, (12), 2–8. <http://lib.iitta.gov.ua/3513/>. [in Ukrainian Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2013). Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу. *Дивослово*, (12), 2–8. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/3513/>.

Порушено проблему вдосконалення методів навчання української мови на засадах компетентнісного підходу. Розмежовано поняття компетенції й компетентності. Розкрито сутність комунікативної компетентності та її структурні компоненти – мовну, мовленнєву, соціокультурну, діяльнісну / стратегічну. Підкреслено провідну роль методів, актуалізовано необхідність їх урізноманітнення з огляду на компетентнізацію освіти. З'ясовано сутність методу, розглянуто його функції, ознаки, структуру, співвідношення методу і прийомів. Виявлено сильні й слабкі сторони основних методів навчання; розкрито взаємозв'язок, взаємозумовленість і взаємодію різних методів. Проаналізовано основні класифікації методів, визначено найпродуктивніші з-поміж методів для реалізації компетентнісного навчання мови.

[101] Бондаренко Н. В. Соціокультурний аспект формування правописної компетентності учнів 5–7 класів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наук. праць. Дрогобич: Посвіт, 2013. С. 452–458.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2013). Sotsiokulturnyi aspekt formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv 5–7 klasiv [Socio-

cultural aspect of formation of spelling competence of students of Grades 5–7]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri* : zb. nauk. prats. Drohobych: Posvit, 452–458. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2013). Соціокультурний аспект формування правописної компетентності учнів 5–7 класів. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наук. праць. Дрогобич: Посвіт, 452–458.

Формування правописної грамотності учнів 5–7 класів у контексті соціокультурної матриці опанування української мови. Наведено розмаїту тематику текстів у підручниках «Українська мова» для 5, 6, 7 класів авторства Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк (Київ: Освіта. 2005, 2006, 2007) і розкрито ефективну методику роботи з ними, що підносить опанування всіх рівнів і аспектів української мови на якісно вищий рівень.

[102] Бондаренко Н. В. Становлення правописної компетентності учнів 5–7 класів на основі врахування внутрішньопредметних зв'язків. *Українська мова і література в школі*. 2013. №4. С. 2–6.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2013). Stanovlennia pravopysnoi kompetentnosti uchniv 5–7 klasiv na osnovi vrakhuvannia vnutrishno-predmetnykh zviazkiv [Formation of spelling competence of students of grades 5–7 based on taking into account intra-subject connections]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 2–6. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2013). Становлення правописної компетентності учнів 5–7 класів на основі врахування внутрішньопредметних зв'язків. *Українська мова і література в школі*, (4), 2–6.

Проблему навчання українського правопису розглянуто на основі його взаємозв'язків з різними розділами науки про мову – фонетикою, орфографією, будовою слова, словотвором, лексикологією, морфологією, синтаксисом. Місце правописних норм у структурі курсу узалежнено від співвідношення орфографії з певним рівнем мови. З огляду на це виокремлено 4 групи правил. Розглянуто написання, регульовані правилами кожної із цих груп. Визначено вміння, яких мають набути учні під час опрацювання мовного матеріалу і на яких ґрунтуються правила першої, другої, третьої і четвертої груп. Докладно розписано адресну методику роботи з написаннями кожної із представлених груп.

[103] Бондаренко Н. В. Формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках розвитку зв'язного мовлення. *Українська мова і література в школі*. 2013. №8. С. 2–6.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2013). Formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv 5–7 klasiv na urokakh rozvytku zviaznoho movlennia [Formation of spelling competence of students of grades 5–7 in lessons on the development of coherent speech]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (8), 2–6. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2013). Формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках розвитку зв'язного мовлення. *Українська мова і література в школі*, (8), 2–6.

Доведено природність і необхідність формування орфографічних і пунктуаційних умінь і навичок учнів 5–7 класів у процесі мовленнєвої діяльності. Проблеми становлення правописної грамотності розглядаються в аспекті трьох основних напрямів методики розвитку мовлення: 1) збагачення й уточнення словникового запасу учнів; вдосконалення граматичного ладу мовлення; 2) опанування норм сучасної української літературної мови (фонетичної, орфоепічної, граматичної – морфологічної й синтаксичної, лексичної); 3) формування зв'язного мовлення (вмінь створювати власні висловлення – усні й письмові перекази і твори). Вони є спільними для загальноосвітніх закладів незалежно від мови навчання. Проаналізовано кожен із напрямів щодо його кореляції з формуванням правописної грамотності учнів 5–7 класів. Визначено оптимальну кількість і критерії добору слів для систематичної цільової роботи на уроці й у контекстнення у мовленнєву діяльність учнів. Зазначено, що успішність і результативність лексико-семантичної роботи на уроці залежить від якості текстів, на яких ґрунтується текстоцентрична система опанування мови. Докладно описано методичну логістику роботи над переказом і твором із роботою над удосконаленням написаного включно. На прикладі тексту «Яке ж воно було, те лисенятко?» Євгена Гуцала з підручника Неллі Бондаренко й Алли Ярмолюк «Українська мова» для 5 класу (Київ: Освіта, 2005) розглянуто підготовчу роботу до докладного переказу художнього тексту з описом тварини. Застережено від штучності створюваних учнями висловлювань. Їх природності сприяє правильне формулювання теми, щодо якого надано аргументовані поради.

[104] Бондаренко Н. В., Караман С. О., Ярмолюк А. В. та інші. Українська мова [програма для 5–9 кл.]. *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів : 5–9 кл.* Київ: Видавничий дім «Освіта», 2013. 80 с.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Karaman, S. O., Yarmoliuk, A. V. [ta inshi]. (2013). *Ukrainska mova [prohrama dlia 5–9 kl.]* [Ukrainian language [program for grades 5–9]]. *Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : 5–9 kl.* Kyiv: Vydavnychyi dim «Osvita», 80. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Караман, С. О., Ярмолюк, А. В. [та інші]. (2013). Українська мова [програма для 5–9 кл.]. *Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів : 5–9 кл.* Київ: Видавничий дім «Освіта», 80.

Редакцію програми 2005 року у версії 2011 істотно змінено й осучаснено відповідно до нового Державного стандарту базової і повної середньої освіти із урахуванням її компетентнізації й Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти. Змістові лінії охоплюють усі ключові й предмет-

ну українськомовну компетентності. Акцентовано логістичний аспект досягнення цілі в діяльній змістовій лінії, яка здобула паралельну назву – «стратегічна». Конкретизовано й обґрунтовано зміни в програмі з огляду на осучаснення її змісту і структури. Вони торкнулися спрощення поняттєвого й термінологічного апарату, розвантаження і скорочення окремих розділів, вилучення матеріалу – другорядного й такого, що не має виходу в мовленнєву практику.

[105] Бондаренко Н. В., Караман С. О., Ярмолук А. В., Кононенко В. Л., Савченко О. В. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 5 клас. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 4. С. 46–61. 6 клас. № 7. С. 55–61.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Karaman, S. O., Yarmoliuk, A. V., Kononenko, V. L. & Savchenko, O. V. (2013). *Ukrainska mova. 5–9 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z navchanniam rosiiskoiu movoiu. 5 klas* [Ukrainian language. 5-9 Grades. Program for general educational institutions with teaching in Russian. 6th grade]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 46–61. 6 klas (7), 55–61. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Караман, С. О., Ярмолук, А. В., Кононенко, В. Л. & Савченко, О. В. (2013). Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 5 клас. *Українська мова і література в школі*, (4), 46–61. 6 клас. (7), 55–61.

Із програми Бондаренко Н. В., Карамана С. О., Ярмолук А. В., Кононенка В. Л., Савченко О. В. [Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: Українська мова. 5–9 класи. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2013] виокремлено й опубліковано пояснювальну записку і програми для 5 і 6 класів.

[106] Бондаренко Н. В., Скрипець Н. М., Василюк О. О., Зеленова Л. В. Аналіз правописних помилок учнів 5–7 класів та шляхи запобігання їм. *Українська мова і література в школі*. 2013. №7. С. 2–7.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Skrypets, N. M., Vasyliuk, O. O. & Zelenova, L. V. (2013). *Analiz pravopysnykh pomylok uchniv 5–7 klasiv ta shliakhy zapobihannia yim* [Analysis of spelling mistakes of students of grades 5-7 and ways to prevent them]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (7), 2–7. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Скрипець, Н. М., Василюк, О. О. & Зеленова, Л. В. (2013). Аналіз правописних помилок учнів 5–7 класів та шляхи запобігання їм. *Українська мова і література в школі*, (7), 2–7.

Розкрито сутність, природу і характер орфографічних і пунктуаційних помилок. На матеріалі їх аналізу в письмових роботах учнів 5–7 класів

з'ясовано частотність і причини виникнення. Надано методичні рекомендації щодо попередження й подолання правописних помилок; визначено основні параметри такої роботи.

2014

[107] Бондаренко Н. В. Використання тексту для формування правописної компетентності учнів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2013 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2014. С. 193.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2014). Vykorystannia tekstu dlia formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv [Using the text to form students spelling competence]. *Anotovani rezultaty naukovodoslidnoi roboty Instytutu pedahohiky za 2013 rik*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 193. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2014). Використання тексту для формування правописної компетентності учнів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2013 рік*. Київ: Педагогічна думка, 193.

Розкрито переваги текстоцентричного підходу до опанування української мови у єдності всіх її аспектів і правописного зокрема.

Актуалізовано модель вивчення мови на основі текстів широкого спектру проблематики, що дає змогу особистісно зорієнтувати мовну освіту, посилити її пізнавальний, світоглядно-ціннісний, розвивальний і виховний потенціал, здійснювати функціональний підхід до вивчення мовної теорії, комплексно розвивати мовленнєву діяльність у всіх чотирьох її видах, зокрема й тих, що формують правописну компетентність.

Це підтверджує і загальновідомий факт: людина, яка багато читає, відзначається високим рівнем орфографічної і пунктуаційної грамотності.

[108] Бондаренко Н. В. Методи формування правописної компетентності учнів основної школи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2014. №5. С. 18–23.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2014). Metody formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly na urokakh ukrainskoi movy [Methods of formation of spelling competence of primary school students in Ukrainian language lessons]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 18–23. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2014). Методи формування правописної компетентності учнів основної школи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*, (5), 18–23.

З позицій компетентнісного підходу розглянуто проблему результативності застосування методів навчання правопису.

Обґрунтовано методично доцільне їх співвідношення, особливості комбінування й застосування на уроках української мови у 5–7 класах.

Розмежовано 4 групи методів:

- 1) методи здобування знань про мову, мовлення і способи діяльності;
- 2) методи формування й закріплення мовних і мовленнєвих умінь;
- 3) методи практичного застосування знань, умінь і навичок у мовленнєвій діяльності;
- 4) методи контролю, перевірки й оцінювання.

Схарактеризовано методи кожної групи, відзначено специфічність їх застосування щодо навчання орфографії і пунктуації. Особливу увагу приділено проблемним пізнавальним задачам, методам проблематизованого навчання, проблемного викладу, дослідницькому, евристичній бесіді, а також програмованому навчанню й алгоритмізації.

[109] Бондаренко Н. В., Караман С. О., Ярмолюк А. В. та інші. Українська мова [програма для 5–9 кл.]. Програми для середньої загальноосвітньої школи: 5–9 кл. *Українська мова і література в школі*. 2014. №1. С. 51–62; №2. С. 54–59.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Karaman, S. O., Yarmoliuk, A. V. [ta inshi]. (2014). *Ukrainska mova [prohrama dlia 5–9 kl.] [Ukrainian language [program for grades 5–9]]. Prohramy dlia serednoi zahalno-osvitnoi shkoly: 5–9 kl. Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (1), 51–62; (2), 54–59. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Караман, С. О., Ярмолюк, А. В. [та інші]. (2014). Українська мова [програма для 5–9 кл.]. Програми для середньої загальноосвітньої школи: 5–9 кл. *Українська мова і література в школі*, (1), 51–62; (2), 54–59.

Із програми Бондаренко Н. В., Карамана С. О., Ярмолюк А. В., Кононенко В. Л., Савченко О. В. [Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: Українська мова. 5–9 класи. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2013. 80 с.] виокремлено й опубліковано дві програми – для 7 й 9 класів.

[110] Бондаренко Н. В., Скрипець Н. М. Диктант як ефективний прийом навчання правопису. *Дивослово*. 2014. №2. С. 2–6.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Skrypets, N. M. (2014). *Dyktant yak efektyvnyi pryiom navchannia pravopysu [Dictation as an effective method of teaching spelling]. Dyvoslovo*, (2), 2–6. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Скрипець, Н. М. (2014). Диктант як ефективний прийом навчання правопису. *Дивослово*, (2), 2–6.

Розкрито сутність диктанту як вправи для засвоєння й перевірки грамотності, що полягає в записуванні диктованого тексту, і форми письмового контролю. Розглянуто специфіку проведення найпоширеніших видів диктанту, таких як попереджувальний, пояснювальний, вібірковий, словниковий, зоровий (самодиктант), творчий (у різних видах), контрольний. Наведено зразки різних видів диктантів для учнів 5–7 класів.

[111] Бондаренко Н. В. Концептуальні засади підручника «Українська мова» для 8 класу ЗНЗ з навчанням українською. *Дивослово*. 2015. №10. С. 10–14. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714958/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2015). Kontseptualni zasady pidruchnyka «Ukrainska mova» dlia 8 klasu ZNZ z navchanniam ukrainskoiu [Conceptual principles of the textbook «Ukrainian Language» for the 8th form of education with Ukrainian studies]. *Dyvoslovo*, (10), 10–14. <http://lib.iitta.gov.ua/714958/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2015). Концептуальні засади підручника «Українська мова» для 8 класу ЗНЗ з навчанням українською. *Дивослово*, (10), 10–14. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714958>

У статті обґрунтовуються концептуальні засади майбутнього підручника української мови для 8 класу ЗНЗ з навчанням українською мовою; розкривається текстоцентрична модель як стрижнева у методичній системі, заснованій на компетентнісному, особистісно орієнтованому, діяльнісному та інших сучасних підходах до мовної освіти.

[112] Бондаренко Н. В. Лінгвістичні засади компетентнісної методики навчання синтаксису. *Українська мова і література в школі*. 2015. №3(155). С. 10–14. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/9435/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2015). Lihnvistychni zasady kompetentnisnoi metodyky navchannia syntaksysu [Principles of Linguistic Competence methods of teaching syntax]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3(155), 10–14. <http://lib.iitta.gov.ua/9435/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2015). Лінгвістичні засади компетентнісної методики навчання синтаксису. *Українська мова і література в школі*, 3(155), 10–14. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/9435/>.

Актуалізовано й розглянуто проблему визначення лінгвістичних засад навчання синтаксису української мови в основній школі. Відзначено інтегративну роль синтаксису, який функціонально об'єднує одиниці всіх рівнів мовної системи і цим забезпечує собі провідну роль у здійсненні учнями мовленнєвої діяльності й досягнення цілей мовної освіти загалом.

З'ясовано, якою мірою теорія і практика навчання синтаксису відповідають сучасним вимогам.

Схарактеризовано стан різноаспектних наукових досліджень синтаксистів, проаналізовано основні синтаксичні теорії. Визначено лінгвістичні засади вдосконалення методики навчання синтаксису.

[113] Бондаренко Н. В. «Перезавантаження» програм з мови: стан, виклики, перспективи. *Дивослово*. 2015. №7-8. С. 14–17.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2015). «Perezavantazhennia» prohram z movy: stan, vyklyky, perspektyvy [«Rebooting» language

programs: status, challenges, prospects]. *Dyvoslovo*, (7-8), 14–17. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2015). «Перезавантаження» програм з мови: стан, виклики, перспективи. *Дивослово*, (7-8), 14–17.

У контексті Революції Гідності й окупації московією частини території актуалізовано запит суспільства на самоідентифіковану патріотичну компетентну особистість, здатну боронити незалежність і територіальну цілісність України, долати економічну й інші кризи. Висвітлено проблеми, розв'язання яких потребує докорінного реформування освітньої системи, де мовний складник відіграє вирішальну роль. Модернізацію галузі узалежнено від змін у теорії, методиці й практиці навчання української мови. З огляду на пріоритетність подолання воєнних викликів Міністерством освіти і науки України було прийнято рішення обмежитися внесенням змістових і структурних змін до чинних програм, які уможливають вирішення нагальних завдань і досягнення пришвидшених позитивних результатів. Розкрито алгоритм здійснення оптимізації навчальних програм робочою групою під керівництвом Неллі Бондаренко. У результаті обговорення програм і шляхів їх удосконалення з освітянською спільнотою було визначено сім конкретних напрямів оптимізації. Це посилення практичної спрямованості курсу з метою запобігання завчасної пропедевтики й дублювання за збереження пізнавального складника курсу; диференціація матеріалу на обов'язковий для засвоєння і призначений для ознайомлення; уточнення обсягу виучуваного матеріалу; вилучення окремих тем з огляду на складність засвоєння учнями понять, які виявилися малопродуктивними для розв'язання конкретних проблем; видалення комунікаційно незапитаного матеріалу; відкликання теорії суто мовознавчого призначення тощо. Надано конкретну обґрунтовану інформацію про зміни, внесені до кожної видозміненої теми чинної програми з української мови для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Актуалізовано питання вивільнення ресурсу прагматизації навчального навантаження здобувачів освіти; потребу в урізноманітненні й удоцільненні конкретних методів навчання, спрямованих на запобігання їх перевантаженості. Висловлено очікування щодо результативності проведеної оптимізації програм. У висновках оприєвнено власне бачення автором структури майбутньої 12-річної школи, зроблено припущення й застережено від імовірних прорахунків. Надано 12 порад щодо прогнозування змісту мовної освіти і його реалізації на рівні Державного стандарту, програм і підручників.

[114] Бондаренко Н. В. Реалізація актуальних підходів у системі навчання української мови учнів 8–9 класів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2015. С. 207–208. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714963/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2015). Realizatsiia aktualnykh pidkhodiv u systemi navchannia ukrainskoi movy uchniv 8–9 klasiv [Implementation of relevant approaches in the Ukrainian language learning system students of grades 8–9]. *Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky NAPP Ukrainy za 2015 rik*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 207–208. <http://lib.iitta.gov.ua/714963/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2015). Реалізація актуальних підходів у системі навчання української мови учнів 8–9 класів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2015 рік*. Київ: Педагогічна думка, 207–208. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714963/>.

Обґрунтовано актуальність і розкрито сутність особистісно орієнтованого, компетентісного і діяльнісного підходів до опанування української мови; з'ясовано специфіку їх застосування щодо навчання синтаксису; визначено умови ефективності в освітньому процесі.

[115] Голуб Н. Б., Котусенко О. Ю., Бондаренко Н. В. Методичний коментар щодо вивчення базових предметів у 5–11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році з урахуванням змін у програмах. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 4. С. 2–8.

REFERENCES Holub, N. B., Kotusenko, O. Yu. & Bondarenko, N. V. (2015). *Metodychnyi komentar shchodo vyvchennia bazovykh predmetiv u 5–11 klasakh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u 2015/2016 navchalnomu rotsi z urakhuvanniam zmin u prohramakh* [Methodological commentary on the study of basic subjects in Grades 5–11 of general education institutions in the 2015/2016 academic year, taking into account changes in the programs]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 2–8. [in Ukrainian]

APA STYLE Голуб, Н. Б., Котусенко, О. Ю. & Бондаренко, Н. В. (2015). Методичний коментар щодо вивчення базових предметів у 5–11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році з урахуванням змін у програмах. *Українська мова і література в школі*, (4), 2–8.

У I розділі рекомендацій з огляду на агресію московії актуалізовано такі призабуті й «відкладені» цінності як відповідальність за власні рішення, дії і вчинки, ідейна зрілість, громадянська активність, власна гідність, повага до людської гідності; волелюбність, добродійність, милосердя, співчуття, співпереживання, потреба любити й віддавати; миролюбність, прагнення жити в мирі й злагоді; спроможність захистити свою національну ідентичність і національну гідність, державні інтереси; право українців самим вершити свою долю; потреба служити Україні, мужньо обстоювати її незалежність і територіальну цілісність; бойове побратимство, жертвовність, культивування ставлення до солдата й добровольця

як до захисника Материзни, героя; здатність протистояти чужим впливам і ворожій ідеології; неприйняття насильства й загрози життю будь-де на планеті. Констатовано трансформацію національно-патріотичного виховання зі словесно-споглядального у дієве, активне, співпричетне. Пріоритетизоване військово-патріотичне виховання, покликане сформувати в учнів такі якості як недекларативний патріотизм, дієва любов до України, готовність до подвигу й самопожертви в ім'я Батьківщини, до виконання свого громадянського обов'язку, мужність, стійкість, відвага. Зазначено, що в змісті мовної освіти виховний аспект реалізується через соціокультурну змістову лінію й каналізується через смислоносні цікаві пізнавальні тексти різноманітної проблематики. Надано рекомендації педагогам щодо здійснення національно-патріотичного виховання на уроках української мови.

У II розділі визначено три підходи до навчання мови – особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний; розкрито поняття «ключова» і «предметна компетентність»; наведено перелік принципів добору форм, методів і прийомів навчання, актуальних навчальних дій на уроці. Належну увагу приділено процесам цілевизначення й цілереалізації, рефлексії, створенню розвивального освітнього середовища тощо.

[116] Топузов О. М., Голуб Н. Б., Бондаренко Н. В. [та інші]. *Українська мова та література. 5–11 класи: методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2015/2016 навчальному році з коментарем провідних фахівців*. Харків: Ранок, 2015. 144 с.

REFERENCES Topuzov, O. M., Holub, N. B. & Bondarenko, N. V. ta inshi (2015). *Ukrainska mova ta literatura. 5–11 klasy: metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v 2015/2016 navchalnomu rotsi z komentarem providnykh fakhivtsiv* [Ukrainian language and literature. Grades 5–11: methodological recommendations for the organization of the educational process in the 2015/2016 academic year with comments by leading experts]. Kharkiv: Ranok, 144. [in Ukrainian]

APA STYLE Топузов, О. М., Голуб, Н. Б. & Бондаренко, Н. В. [та інші]. (2016). *Українська мова та література. 5–11 класи: методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2015/2016 навчальному році з коментарем провідних фахівців*. Харків: Ранок, 144.

Надано методичні рекомендації педагогам-предметникам щодо навчання української мови в 5–11 класах у 2015/2016 навчальному році.

2016

[117] Бондаренко Н. В. Експертиза шкільного підручника: коментарі й рекомендації експертам. Українська мова. *Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи елект-*

ронних версій проєктів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Педагогічна думка, 2016. С. 56–60.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2016). Ekspertyza shkilnoho pidruchnyka: komentari y rekomendatsii ekspertam. Ukrainska mova [Examination of a school textbook: comments and recommendations to experts. Ukrainian language]. *Ekspertyza shkilnykh pidruchnykiv: instruktyvno-metodychni materialy dlia ekspertyzy elektronnykh versii proiektiv pidruchnykiv dlia uchniv 8 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 56–60. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2016). Експертиза шкільного підручника: коментарі й рекомендації експертам. Українська мова. *Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проєктів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів*. Київ: Педагогічна думка, 56–60.

Посібник містить нормативні документи Міністерства освіти і науки України, Інституту модернізації змісту освіти щодо організації і проведення конкурсного відбору проєктів підручників з усіх шкільних предметів і насамперед української мови для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Кожен предметний підрозділ виокремлено й авторизовано. Вміщено інструктивно-методичні матеріали для здійснення експертизи електронних версій проєктів підручників, розроблені провідними фахівцями Інституту педагогіки НАПН України, інших інститутів у системі НАПН України. У підрозділі «Українська мова» (автор – Бондаренко Н. В.) на основі аналізу експертних висновків попередніх років указано на недоліки й надано рекомендації потенційним експертам, які здійснюватимуть експертизу електронних версій конкурсних підручників для 8 класу. Визначено сутність засадничих підходів, на яких ґрунтується методологія сучасного підручника для 8 класу з цього предмета. Закладений сценарій нової, а не тиражованої, педагогічної технології визначено як ключову ознаку вартісного підручника. Проаналізовано чинні підручники української мови, вказано на типові авторські прорахунки у створенні їх. З'ясовано наслідки використання в освітньому процесі неякісних підручників. Розкрито сутність і структуру багатокомпонентної комунікативної компетентності як мети навчання української мови, що досягається насамперед засобами підручника. Сформульовано вимоги до кожної з чотирьох змістових ліній як обов'язкових згідно з чинною програмою. Акцентовано увагу експертів на ключових моментах і труднощах у підручничовій реалізації кожної з них, що потребують особливої уваги. Пріоритетну увагу приділено тексту, критеріям добору і роботі з ним у контексті соціокультурної змістової лінії, яка неприпустимо ігнорується деяким з авторів підручників. Порушено проблему спеціальних уроків розвитку мовлення. Розкрито вимоги до методичного апарату підручника, системи завдань і вправ. Проаналізовано типові помилки; вказано шляхи усунення.

Потенційних авторів застережено від інколи недоречних і надлишкових додатків, а експертів – від неконкретності й некоректності зауважень і пропозицій. Посібник адресовано науковцям, учителям, методистам, які здійснюватимуть експертизу електронних версій підручників для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Його використання доцільне в системі післядипломної педагогічної освіти з метою піднесення рівня кваліфікації вчителів, а також у процесі апробації навчальної літератури шкільного призначення.

[118] Бондаренко Н. В. Лінгвістичні й методичні аспекти вивчення простого односкладного речення в школі. *Українська мова і література в школі*. 2016. №5(128). С. 25–29. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714052/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2016). Lnhvistychni y metodychni aspekty vyvchennia prostoho odnoskladnoho rechennia v shkoli [Linguistic and methodological aspects of the study of simple single-sentence sentences in school]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 5(128), 25–29. <http://lib.iitta.gov.ua/714052/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2016). Лінгвістичні й методичні аспекти вивчення простого односкладного речення в школі. *Українська мова і література в школі*, 5(128), 25–29. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714052/>.

Розглянуто лінгвістичні й методичні аспекти дослідження простого односкладного речення як одного з найпроблемніших сегментів синтаксису української літературної мови. З навчальною метою проаналізовано особливості різних типів простих односкладних речень, висвітлено їх семантичні й граматичні ознаки, стилістичні й комунікаційні функції, важливі для побудови ефективної системи їх вивчення в школі. Запропоновано загальну логістику опрацювання простого односкладного речення.

Розставлено методичні акценти у роботі над засвоєнням означено-особових, неозначено-особових, узагальнено-особових, безособових, називних речень.

Надано конкретні рекомендації, підкріплені завданнями і вправами.

[119] Бондаренко Н. В. Наукові засади перебудови шкільного курсу синтаксису на основі сучасних підходів. *Українська мова і література в школі*. 2016. №2(125). С. 20–24. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714051/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2016). Naukovi zasady perebudovy shkilnoho kursu syntaksysu na osnovi suchasnykh pidkhodiv [Scientific principles of reorganization of the school syntax course on the basis of modern approaches]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 2(125), 20–24. <http://lib.iitta.gov.ua/714051/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2016). Наукові засади перебудови шкільного курсу синтаксису на основі сучасних підходів.

Українська мова і література в школі, 2(125), 20–24. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714051/>.

У статті автор розкриває актуальність проблеми вивчення систематичного курсу синтаксису і пунктуації української мови на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів; з'ясовує їх сутність; характеризує типові синтаксичні помилки та аналізує їх причини; визначає завдання навчання синтаксису і пунктуації у 8–9 класах на основі зазначених підходів.

Обґрунтовуються шляхи інноваційної перебудови методики навчання. Обґрунтовуються психологічні, психолінгвістичні, лінгвістичні й лінгводидактичні засади побудови методики навчання синтаксису і пунктуації у 8–9 класах.

[120] Бондаренко Н. В. Формування синтаксичної компетентності учнів 8–9 класів на текстоцентричній основі. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2016. С. 159–160. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714964/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2016). Formuvannia syntaksychnoi kompetentnosti uchniv 8-9 klasiv na tekstotsentrychnii osnovi [Formation of sitatic competence of pupils of grades 8–9 on a text-centric basis]. *Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy za 2016 rik*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 159–160. <http://lib.iitta.gov.ua/714964/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко Н. В. (2016). Формування синтаксичної компетентності учнів 8–9 класів на текстоцентричній основі. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2016 рік*. Київ: Педагогічна думка, 159–160. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714964/>.

Обґрунтовано визначальну роль синтаксису у формуванні й вираженні думки, яка не може бути висловлена інакше, ніж у формі речення – одиниці синтаксису й будівельного матеріалу для тексту / висловлення.

Схарактеризовано текст як основу розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності й компетентностей, зразок висловлення, продукт і результат мовлення. Визначено й розкрито ознаки і функції тексту, що обумовлюють зміст і специфіку роботи з ним.

[121] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Зміни в програмі з української мови для 10–11 класів та перспективи програмотворення. *Дивослово*. 2016. № 7–8. С. 23–27.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2016). Zminy v prohrami z ukrainskoi movy dlia 10–11 klasiv ta perspektyvy prohramotvorennia [Changes to the Ukrainian Language Syllabus for the 10th–11th Forms and the Perspectives of Syllabus Compiling]. *Dyvoslovo*, (7–8), 23–27. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2016). Зміни в програмі з української мови для 10–11 класів та перспективи програмотворення. *Дивослово*, (7–8), 23–27.

Надано обґрунтовану інформацію про зміни й уточнення, внесені в програму з української мови для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання. Акцентовано увагу на необхідності створення окремої теорії програмотворення, адже саме в програмі закладаються визначальні параметри якісного підручника. Зроблено висновки щодо стану, викликів і перспектив програмотворення, а також застереження щодо структурних ризиків для опанування державної мови у разі переходу на подовжений термін навчання.

[122] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Стан і перспективи програмотворення: дидактико-методичні аспекти. *Дидактика: теорія і практика*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 25–33. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705659/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. Stan i perspektyvy prohramotvorennia: dydaktyko-metodychni aspekty [The condition and prospects of the syllabus compiling: didactics-methodical aspects]. *Dydaktyka: teoriia i praktyka*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 25–33. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705659/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2016). Стан і перспективи програмотворення: дидактико-методичні аспекти. *Дидактика: теорія і практика*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 25–33. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/705659/>.

З'ясовано чинники, які актуалізували загальну проблему удосконалення шкільних програм. Визначено принципи оптимізації освітнього процесу, модернізації структури і змісту мовної освіти; схарактеризовано особливості особистісно орієнтованого і проблематизованого навчання; проаналізовано й адаптовано до українських реалій вимоги Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (Київ: Ленвіт, 2003), покладені в основу вдосконалення програм.

Враховано результати досліджень проблеми перевантаженості старшокласників надлишковою інформацією з огляду на виклики глобалізованого цифрового інформаційного суспільства.

Визначено дев'ять напрямів перегляду й оптимізації програм з української мови для 10–11 класів (Бондаренко Н. В., Паламар Л. М., Кононенко В. Л., Косянчук С. В. *Українська мова [програма для 10–11 кл.], академічний рівень*. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: 10–11 кл. Київ: Грамота, 2010). Оприятнено й обґрунтовано внесені авторами зміни й уточнення. Їх відображено в таблиці з трьох граф, які названо так: Суть змін. Опис. Аргументація. Закцентовано увагу на необхідності створення окремої теорії програмотворення, адже саме в програмі імпліцитно закладаються сутнісні параметри якісного сучасного під-

ручника. Зроблено висновки щодо стану, викликів і перспектив програмотворення, а також застереження щодо структурних ризиків з огляду на імовірне подовження термінів навчання.

[123] Котусенко О. Ю., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови у 5–11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2016/2017 навчальному році. *Українська мова і література в школі*. 2016. №4. С. 42–59.

REFERENCES Kotusenko, O. Yu., Bondarenko, N. V. & Novosolova, V. I. (2016). Metodychni rekomendatsii shchodo vyvchennia ukrainskoi movy u 5–11 klasakh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv u 2016/2017 navchalnomu rotsi [Methodological recommendations for studying the Ukrainian language in grades 5–11 of general educational institutions in the 2016/2017 academic year]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 42–59. [in Ukrainian]

APA STYLE Котусенко, О. Ю., Бондаренко, Н. В. & Новосьолова, В. І. (2016). Методичні рекомендації щодо вивчення української мови у 5–11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2016/2017 навчальному році. *Українська мова і література в школі*, (4), 42–59.

Актуалізовано потребу в посиленні функціональної грамотності учнівства засобами предметних знань, здатності застосовувати здобуті знання, у покращенні результатів зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) відповідно до вимог чинної програми для 10–11 класів. Конкретизовано й аргументовано зміни, внесені до програм з української мови для 10–11 класів шкіл з українською і російською мовами навчання. Опубліковано самі програми (рівень стандарту).

[124] Новосьолова В. І., Бондаренко Н. В. *Українська мова*. Підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Педагогічна думка, 2016. 296 с.

REFERENCES Novosolova, V. I. & Bondarenko, N. V. (2016). *Ukrainska mova. Pidruchnyk dlia 8 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [Ukrainian language. Textbook for the 8th grade of general educational institutions]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 296. [in Ukrainian]

APA STYLE Новосьолова, В. І. & Бондаренко, Н. В. (2016). *Українська мова*. Підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ: Педагогічна думка, 296.

Підручник увідповіднено чинній програмі з української мови й побудовано на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів. Синтаксис простого речення, який восьмикласники опановують за цим підручником, посідає чільне місце у граматичній системі мови. Засвоюючи й використовуючи у мовленні речення різних типів, учні збагатять граматичний лад свого мовлення, удосконалять пунктуаційні умін-

ня й навички. Подані завдання і вправи, що відповідають логіці засвоєння мовного матеріалу, утворюють цілісну дидактичну систему, спрямовану на засвоєння учнями знань, формування умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності з урахуванням вимог до кожного, на досягнення очікуваних результатів загалом.

Передбачено посилення мотивації щодо необхідності засвоєння конкретних розділів програми; належну увагу приділено цілевизначенню і рефлексії.

Особистісну орієнтованість навчання забезпечують аналітичні вправи, завдання конструктивного, дослідницького і творчого характеру, а також завдання на вибір.

Робота з текстами різної тематики спонукатиме учнів розширювати інтелектуальні обрії. Наприкінці підручника вміщено словники – тлумачний, синонімів, фразеологічний.

[125] Топузов О. М., Котусенко О. Ю., Бондаренко Н. В., Новосолова В. І. *Українська мова. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2016/2017 навчальному році з коментарем провідних фахівців*. Харків: Ранок, 2016. 112 с.

REFERENCES Topuzov, O. M., Kotusenko, O. Yu., Bondarenko, N. V. & Novosolova, V. I. (2016). *Ukrainska mova. 5–11 klasy: navchalni prohramy, metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v 2016/2017 navchalnomu rotsi z komentarem providnykh fakhivtsiv* [Ukrainian language. Grades 5–11: curricula, methodological recommendations for the organization of the educational process in the 2016/2017 academic year with commentary by leading experts]. Kharkiv: Ranok, 112. [in Ukrainian]

APA STYLE Топузов, О. М., Котусенко, О. Ю., Бондаренко, Н. В. & Новосолова, В. І. (2016). *Українська мова. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2016/2017 навчальному році з коментарем провідних фахівців*. Харків: Ранок, 112.

У передмові наголошено на євроінтеграційній перспективі України й потребі увідповіднити освітню систему світовим стандартам. Саме на це спрямоване її реформування, що має на меті оновлення й осучаснення змісту, форм, методів і засобів навчання.

Актуалізовано потребу в посиленні функціональної грамотності учнівства засобами предметних знань, здатності застосовувати здобуті знання, у покращенні результатів зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) відповідно до вимог нової програми для 10–11 класів.

Конкретизовано й аргументовано зміни, внесені до чинних програм з української мови для 10–11 класів шкіл з українською і російською мовами навчання.

Опубліковано самі програми (рівень стандарту).

[126] Бондаренко Н. В. Навчання синтаксису української мови у 8–9 класах на основі інноваційних підходів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2017. С. 118. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714965/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2017). Navchannia syntaksysu ukrainskoi movy u 8–9 klasakh na osnovi innovatsiinykh pidkhodiv [Learning the syntax of the Ukrainian language in grades 8–9 on the basis of innovative approaches]. *Anotovani rezultaty naukovodoslidnoi roboty Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy za 2017 rik*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 118. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714965/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2017). Навчання синтаксису української мови у 8–9 класах на основі інноваційних підходів. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік*. Київ: Педагогічна думка, 118. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/714965/>.

Проблема опанування учнями державної мови розглядається у контексті перспектив Нової української школи з урахуванням національних, світових тенденцій і результатів завершеного дослідження. Обґрунтовано теоретичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови в координатах нової освітньої парадигми, стисло описано розроблену інноваційну методiku, яку реалізовано в підручнику «Українська мова» для 8 класу ЗНЗ [В. Новосолова, Н. Бондаренко. – Київ: Педагогічна думка, 2016.]. Розкрито зміст і структуру підручника, схарактеризовано систему завдань і вправ.

[127] Бондаренко Н. В. Проектна діяльність учнів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. №5. С. 36–40. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714059/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2017). Proiektna diialnist uchniv na urokakh ukrainskoi movy [Project activity of pupils in Ukrainian lessons]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (5), 36–40. <http://lib.iitta.gov.ua/714059/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2017). Проектна діяльність учнів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*, (5), 36–40. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714059/>.

Статтю присвячено актуальній проблемі інтерактивного навчання, розроблення, застосування і впровадження методів, оптимальних для досягнення відчутного освітнього результату. Автор дає визначення і розкриває сутність понять «проект», «проектна діяльність»; всебічно розглядає метод проектної діяльності, з'ясовує його переваги й ризики, розробляє схему реалізації методу на уроках української мови.

[128] Бондаренко Н. В. Ситуаційні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. №2. С. 2–7. <http://lib.iitta.gov.ua/714058/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2017). Sytuatsiini vpravy na uroках ukraїnskoi movy [Civic exercises in Ukrainian language lessons]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (2), 2–7. <http://lib.iitta.gov.ua/714058/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2017). Ситуаційні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*, (2), 2–7. <http://lib.iitta.gov.ua/714058/>.

Розглядається проблема використання ситуаційних вправ у навчанні української мови: проаналізовано дослідження науковців; з'ясовано сутність поняття «ситуація»; схарактеризовано різновиди і будову ситуаційних вправ, розкрито особливості, що визначають специфіку роботи з ними на уроках української мови; обґрунтовано умови її ефективності; надано зразки та рекомендації щодо результативного використання вправ цього виду в освітньому процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

[129] Бондаренко Н. В. *Формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови*. Київ: Видавничий дім «Сам». 112 с. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/712063/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2017). *Formuvannia pravopysnoi kompetentnosti uchniv 5-7 klasiv na uroках ukraїnskoi movy* [Formulan of literary competence of schools 5–7 classes in the lessons of Ukrainian language]. Kyiv: Vydavnychi dim «Sam», 112. <http://lib.iitta.gov.ua/712063/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2017). *Формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови*. Київ: Видавничий дім «Сам», 112. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/712063/>.

У посібнику проаналізовано традиційні і розкрито нові підходи до становлення орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів, узагальнено набутий досвід, обґрунтовано наукові засади методики навчання правопису з огляду на його специфіку, – з одного боку, та взаємозв'язків з різними структурними рівнями й аспектами мови і розвитком мовлення, – з другого. У практичній частині вміщено зразки завдань і вправ, які реалізують теоретичні положення пропонованої системи компетентнісного навчання правопису, і тексти диктантів. Посібник може бути використаний в освітньому процесі загальноосвітніх і закладів вищої освіти, в установах післядипломної педагогічної освіти.

[130] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка* : зб. наук. праць. Полтава: ПолтНТУ імені Юрія

Кондратюка, 2017. Вип. 1. С. 81–89. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/708499/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2017). Dydaktyko-metodychni zasady suchasnoho uroku ukraïnskoi movy u starshii shkoli [Didactic and methodical basis of modern lesson of the Ukrainian language in high school]. *Humanitarnyi visnyk Poltavskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu imeni Yurii Kondratiuka* : zb. nauk. prats. Poltava: PolNTU imeni Yurii Kondratiuka, (1), 81–89. <http://lib.iitta.gov.ua/708499/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2017). Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка* : зб. наук. праць. Полтава: ПолНТУ імені Юрія Кондратюка, (1), 81–89. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/708499/>.

Обґрунтовується необхідність переосмислення ролі та ієрархії функцій української мови в державі й освітньому просторі з огляду на суспільно-політичну ситуацію в країні, що переживає воєнну агресію. Необхідність актуалізації найзапитанішої об'єднувальної функції мови в структурі мовної освіти розбудовників майбутньої України розглядається у контексті освітньої реформи, метою якої є якісні зрушення в освіті й формування компетентної особистості, здатної обстоювати загальнодержавні й гуманістичні цінності.

Порушено актуальні дидактичні й методичні проблеми, запропоновано шляхи їх розв'язання у річизі досягнень сучасної педагогічної науки і шкільної практики.

[131] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей. *Український педагогічний журнал*. 2017. №2. С. 112–119. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/712203/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2017). Reformuvannia navchalnykh prohram: bilshе zapytan, nizh vidpovidei [Curriculum reforming: more questions than answers]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*, (2), 112–119. <http://lib.iitta.gov.ua/712203/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2017). Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей. *Український педагогічний журнал*, (2), 112–119. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/712203/>.

У статті розглянуто проблему створення навчальних програм, що є основою освітньої реформи в Україні. Обґрунтовано необхідність розвитку програмотворення як наукового підґрунтя реформи навчальних програм. Проаналізовано вітчизняний досвід і стан програмотворення. З'ясовано причини неналежної якості навчальних програм. Зроблено застереження від прорахунків на майбутнє. Спрогнозовано доцільність запозичень з

проекцією на українську реальність і прийдешність. Визначено умови позитивних зрушень у теорії і практиці програмотворення.

[132] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Удосконалення експертизи шкільних підручників. *Український педагогічний журнал*. 2017. Вип. 1. С. 98–103. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/706610/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosyanchuk, S. V. (2017). Udokonalennia ekspertyzy shkilnykh pidruchnykiv [Improving the examination of school textbooks. *Ukrayinskyi pedahohichniy zhurnal*, (1), 98–103. <http://lib.iitta.gov.ua/706610/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2017). Удосконалення експертизи шкільних підручників. *Український педагогічний журнал*, (1), 98–103. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/706610/>.

У статті окреслено коло питань експертизи шкільного підручника української мови на матеріалі 8 класу; розкрито особливості підручника і вимоги до нього; акцентовано проблему вдосконалення критеріїв аналізу підручника; сформульовано основні вимоги до експертних висновків з огляду на специфіку предмета; проаналізовано рецензії фахівців, які здійснювали експертизу конкурсних підручників 2016 р., відзначено їх сильні й висвітлено слабкі сторони; надано пропозиції щодо шляхів удосконалення експертизи шкільних підручників.

[133] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В., Кононенко В. Л. *Українська мова. 10–11 класи. Рівень стандарту*. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715788/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. & Kononenko, V. L. *Ukrainska mova. 10–11 klasy*. Riven standartu. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z rosiiskoiu movoiu navchannia [Ukrainian language. Grades 10-11. Standard level. A program for general education institutions with Russian language training]. Zatverdzheno nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 23.10.2017 r. №1407). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715788/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Косянчук, С. В. & Кононенко, В. Л. *Українська мова. 10–11 класи. Рівень стандарту*. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715788/>.

Зміст навчання української мови у 10–11 класах розроблено на основі таких підходів: аксіологічного, компетентного, особистісно орієнтованого й діяльнісного. Мовна змістова лінія включає актуальні питання

функціонування української мови, теоретичні відомості, що їх слід за-
своїти.

Її місце в структурі програми відбиває важливість знаннєвого компонен-
та, без якого неможливе формування умінь.

2018

[134] Бондаренко Н. В. Норми української літературної мови в курсі старшої школи. *Українська мова і література в школі*. 2018. №3(138). С. 8–13. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714004/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2018). Normy ukrainskoi literaturnoi movy v kursi starshoi shkoly [Norms of Ukrainian literature in the course of senior schools]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 3(138), 8–13. <http://lib.iitta.gov.ua/714004/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2018). Норми української літературної мови в курсі старшої школи. *Українська мова і література в школі*, 3(138). 8–13. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714004/>.

Статтю присвячено нововведенням у змісті курсу української мови для 10–11 класів – нормам сучасної літературної мови. Обґрунтовано актуальність додержання мовних норм як показника високої мовленнєвої й загальної культури особистості; окреслено і розглянуто категорійний спектр проблеми засвоєння норм літературної мови, розкрито сутність основних понять. Проаналізовано зміст курсу української мови для старшої школи з методичного погляду, акцентовано увагу на ключових питаннях засвоєння старшокласниками норм української літературної мови, надано практичні рекомендації словесникам і всім, хто прагне стати добрим мовцем.

[135] Бондаренко Н. В. Порушення лексичних норм та шляхи запобігання їх в українському мовленні старшокласників. *Українська мова і література в школі*. 2018. №4(139). С. 16–21. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714007/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2018). Porushennia leksychnykh norm ta shliakhy zapobihannia yikh v ukrainskomu movlenni starshoklasnykiv [Porushennya vocabulary norms and brims of those who are in Ukrainian Ukravinsky movlenni senior schoolchildren]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 4(139), 16–21. <http://lib.iitta.gov.ua/714007/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2018). Порушення лексичних норм та шляхи запобігання їх в українському мовленні старшокласників. *Українська мова і література в школі*, 4(139), 16–21. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714007/>.

У статті розкрито такі поняття як «лексична норма», «лексична помилка». Схарактеризовано види лексичних помилок, проаналізовано типові порушення лексичної норми, виявлено їх причини. Накреслено шляхи

усунення й запобігання порушень мовних норм на матеріалі старшої школи.

[136] Бондаренко Н. В. Практичні аспекти компетентнісного навчання української мови старшокласників. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2018 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2018. С. 112. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714966/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2018). Praktychni aspekty kompetentnisnoho navchannia ukrainskoi movy starshoklasnykiv [Practical aspects of competence in teaching Ukrainian for senior pupils]. *Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy za 2018 rik*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 112. <http://lib.iitta.gov.ua/714966/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2018). Практичні аспекти компетентнісного навчання української мови старшокласників. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2018 рік*. Київ: Педагогічна думка, 112. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714966/>.

Порушено актуальну проблему своєчасного впровадження результатів наукових досліджень у шкільну практику. Вирішення проблеми вбачається в організації роботи творчих груп педагогів-предметників і науковців, які спільно розроблятимуть методiku розвитку окремих ключових компетентностей відповідно до Закону України «Про освіту». Розпочата робота на основі інструктивних матеріалів, напрацювання теоретичної бази, створення банку текстів, підготовка публікацій свідчать про ефективність такого підходу.

[137] Бондаренко Н. В. Соціальне спрямування сучасних технологій навчання української мови старшокласників. *Дивослово*. 2018. №9(738). С. 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/712440/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2018). Sotsialne spriamuvannia suchasnykh tekhnolohii navchannia ukrainskoi movy starshoklasnykiv [Social orientation of modern technologies of teaching Ukrainian for senior pupils]. *Dyvoslovo*, 9(738), 2–6. <http://lib.iitta.gov.ua/712440/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2018). Соціальне спрямування сучасних технологій навчання української мови старшокласників. *Дивослово*, 9(738), 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/712440/>.

Статтю присвячено актуальній проблемі імплементації в освітній процес одинадцяти універсальних наскрізних ключових компетентностей, які необхідно формувати у здобувачів освіти на всіх уроках з усіх предметів відповідно до Закону України «Про освіту» і Концепції «Нова українська школа». На прикладі взаємозв'язаного розвитку українськомовної та соціальної компетентностей старшокласників автор розкриває невичерпні

ресурси української мови й можливості лінгводидактики для успішної соціалізації майбутніх випускників.

[138] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*. Київ, 2018. Вип. 21. С. 44–56. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/711797/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2018). Rozvytok zhyttievkykh kompetentnostei starshoklasnykiv zasobamy pidruchnyka ukrainskoi movy [Development of the life skills of upper secondary school pupils by means of Ukrainian language textbook]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*. Kyiv, (21), 44–56. <http://lib.iitta.gov.ua/711797/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2018). Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*, (21), 44–56. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/711797/>.

Статтю присвячено малодослідженій проблемі формування визначених у Законі України «Про освіту» одинадцяти груп базових (ключових) компетентностей на уроках української мови у напівреформованій старшій школі. Запропоновано ефективні шляхи розв'язання проблеми розвитку життєво важливих компетентностей старшокласників засобами підручника. На основі розробленої та реалізованої компетентнісної матриці (проект підручника «Українська мова»; авт.: Н. Бондаренко, С. Косянчук) розкриваються можливості цього засобу навчання для розвитку універсальних компетентностей російськомовних десятикласників. Акцентовано увагу на перевагах пропонованої системи: активній / інтерактивній організації опанування мови; текстовій основі як оптимальних для формування компетентностей. Наведено проблематику за кожною з груп, зразки завдань і вправ.

[139] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Соціальний аспект формування українськомовної компетентності старшокласників. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*. Полтава: ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2018. Вип. 3. С. 99–113. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/711129/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2018). *Sozialnyi aspekt formuvannia ukrainskomovnoi kompetentnosti starshoklasnykiv* [The social aspect of forming of the Ukrainian-language competence in the upper secondary school pupils]. *Humanitarnyi visnyk Poltavskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu imeni Yurii Kondratiuka*, (3), 99–113. <http://lib.iitta.gov.ua/711129/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2018). Соціальний аспект формування українськомовної компетентності старшо-

класників. Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, (3), 99–113. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/711129/>.

Розглядається проблема формування українськомовної і соціальної компетентностей в Українській новій школі, що є вагомими чинниками вільного володіння державною мовою. З'ясовано суть українськомовної та соціальної компетентностей, визначено категорійну інфраструктуру, поняттєве ядро тощо. Відстежено шляхи соціалізації молоді, накреслено її «дорожню карту». Визначено мету й завдання школи з огляду на формування зазначених компетентностей. Розроблено структурну модель соціальної компетентності для використання в освітньому процесі, що сприятиме ефективному розвитку українськомовної та соціальної компетентностей, а також реалізації соціально спрямованих педагогічних технологій. Надано рекомендації щодо їх набуття здобувачами освіти. Акцентовано чинники для обов'язкового врахування; зроблено застереження щодо негативних впливів, які підлягають нейтралізації.

[140] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Українська мова у фокусі перспектив реформування старшої школи. *Молодь і ринок*. 2018. №4(159). С. 86–92. (DOI: 10.24919/2308-4634.2018.131492). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/710290/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. Ukrainska mova u fokusi perspektiv reformuvannia starshoi shkoly [The Ukrainian language in the focuses of prospects for reforming the Upper Secondary School]. *Molod i rynok*, 4(159), 86–92. (DOI: 10.24919/2308-4634.2018.131492). <http://lib.iitta.gov.ua/710290/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2018). Українська мова у фокусі перспектив реформування старшої школи. *Молодь і ринок*, 4(159), 86–92. (DOI: 10.24919/2308-4634.2018.131492). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/710290/>.

Висвітлено важливі аспекти навчання української мови в 10–11 класах з огляду на перспективи реформування освіти. Акцентовано роль державної мови і всезагальну потребу досконало володіти нею. Проаналізовано теорію і практику навчання мови, перманентні зміни у змісті й структурі курсу на рівні програм. Визначено невирішені проблеми, невідкладні й перспективні завдання. Сформульовано сучасні вимоги до мовної освіти, принципи розбудови нової старшої школи. Спрогнозовано перспективи реформування теорії і практики навчання української мови.

[141] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Феномен українськомовної компетентності: психодидактика педагогічних технологій у процесі соціалізації і самовизначення особистості. *Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспек-*

ти : матер. Другої Міжнародної наук.-практ. конф., м. Умань, 20–21 квіт. 2018 р. *in*: Folia Comeniana : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С.11–16. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/710554/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2018). Fenomen ukraïnskomoïvnoi kompetentnosti: psykhodydaktyka pedahohichnykh tekhnolohii u protsesi sotsializatsii i samovyznachennia osobystosti [The phenomenon of Ukrainian language competence: psychodidactics of pedagogical technologies in the process socialization and self-determination of personality]. *Aktualni problemy suchasnoi psykhodydaktyky: filosofski, psykhologichni ta pedahohichni aspekty* : матер. Druhoi Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Uman, 20–21 kvit. 2018 r. *in*: Folia Comeniana : Visnyk Polsko-ukraïnskoi naukovo-doslidnytskoi laboratorii psykhodydaktyky imeni Ya. A. Komenskoho. Uman: VPTs «Vizavi», 11–16. <http://lib.iitta.gov.ua/710554/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. Феномен українськомовної компетентності: психодидактика педагогічних технологій у процесі соціалізації і самовизначення особистості. *Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти* : матер. Другої Міжнародної наук.-практ. конф., м. Умань, 20–21 квіт. 2018 р. *in*: Folia Comeniana : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського. Умань: ВПЦ «Візаві», 11–16. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/710554/>.

Розкрито сутність компетентнісного підходу до навчання української мови здобувачів освіти в умовах профільного навчання. Акцентовано відповідальність учителя за розвиток пізнавальних здібностей особистості старшокласника; моделювання перспектив його успіху у майбутній професійній діяльності; сформованість навичок і вмінь тощо.

2019

[142] Бондаренко Н. В. Культурна матриця опанування української мови. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи* (м. Конін – м. Ужгород – м. Херсон – м. Кривий Ріг, 26 квіт. 2019 р.). Конін – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг: Посвіт, 2019. С. 47–50. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715818/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Kulturna matrytsia opannuvannia ukraïnskoi movy [Cultural matrix of mastering the Ukrainian language]. *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky: rezultaty, problemy, perspektyvy* (m. Konin – m. Uzhhorod – m. Kherson – m. Kryvyi Rih, 26 kvit. 2019 r.). Konin – Uzhhorod – Kherson – Kryvyi Rih: Posvit, 47–50. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715818/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Культурна матриця опанування української мови. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи* (м. Конін – м. Ужгород – м. Херсон – м. Кривий Ріг, 26 квіт. 2019 р.). Конін – Ужгород – Херсон – м. Кривий Ріг: Посвіт, 47–50. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715818/>.

Порушено проблему культурної обізнаності здобувачів освіти, рівень якої навряд чи можна вважати достатнім. Однією з причин є брак системної уваги науковців до цієї проблеми. Проведене анкетування дало уявлення про стан культурної обізнаності здобувачів освіти, можливість зрозуміти їх потреби, визначити завдання методики й суміжних наук щодо формування культурної компетентності як ключової.

[143] Бондаренко Н. В. Виховання громадянськості старшокласників на уроках української мови. *Дивослово*. 2019. №3. С. 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717262/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Vykhovannia hromadianskosti starshoklasnykiv na urokakh ukraïnskoi movy [Upbringing of citizenship of high school students in the Ukrainian language lessons]. *Dyvoslovo*, (3), 2–6. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717262/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Виховання громадянськості старшокласників на уроках української мови. *Дивослово*, (3), 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717262/>.

Розглянуто проблему становлення громадян нового еволюційного ступеня розвитку у процесі вивчення української мови в 10–11 класах на засадах компетентнісного підходу. Запропоновано форми, методи й засоби формування громадянської компетентності, зразки завдань і вправ.

[144] Бондаренко Н. В. Динаміка мовної ситуації в Україні крізь призму лінгводидактики. *Scientific achievements of modern society : abstracts of the 1st International scientific and practical conference*. Liverpool: Cognum Publishing House, 2019. Pp. 153–162. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717030/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Dynamika movnoi sytuatsii v Ukraïni kriz pryзму lnhvodydaktyky [Dynamics of the language situation in Ukraine through the prism of linguistics]. *Scientific achievements of modern society : abstracts of the 1st International scientific and practical conference*. Liverpool: Cognum Publishing House, 153–162. <http://lib.iitta.gov.ua/717030/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Динаміка мовної ситуації в Україні крізь призму лінгводидактики. *Scientific achievements of modern society : abstracts of the 1st International scientific and practical conference*. Liverpool: Cognum Publishing House, 153–162. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717030/>.

Із позицій лінгводидактики відстежено мовну ситуацію в Україні від часів срср до здобуття Незалежності й сьогодення. Проаналізовано чинники, несприятливі для повноцінного функціонування державної мови. Накреслено заходи щодо вирівнювання мовної ситуації.

[145] Бондаренко Н. В. Інкультурація здобувачів освіти у процесі компетентнісного навчання української мови. *Дивослово*. 2019. №9(750). С. 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717263/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Inkulturatsiia zdo buva- chiv osvity u protsesi kompetentnisnoho navchannia ukrainskoi movy [The inculturation of process-seekers competency training of the Ukrainian language]. *Dyvoslovo*, 9(750), 2–6. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717263/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Інкультурація здобувачів освіти у процесі компетентнісного навчання української мови. *Дивослово*, 9(750), 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717263/>.

Розглянуто проблему інкультурації здобувачів освіти, формування у них культурної компетентності як ключової на уроках української мови. Обґрунтовано теоретичні засади становлення культурної компетентності. Запропоновано форми, методи й засоби її розвитку, зразки завдань і вправ.

[146] Бондаренко Н. В. Інноваційність як ресурс оновлення мовної освіти в Україні. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи*. Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 78–80. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714965/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Innovatsiiniist yak resurs o novlennia movnoi osvity v Ukraini [Innovation as a resource for renewal of language education in Ukraine]. *Fundamentalni ta prykladni doslidzhennia: suchasni naukovo-praktychni rishennia i pidkhody. Mizhdystsyplinarni perspektyvy*. Drohobych: Posvit, 78–80. <http://lib.iitta.gov.ua/714965/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Інноваційність як ресурс оновлення мовної освіти в Україні. *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи*. Дрогобич: Посвіт, 78–80. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/714965/>.

У контексті дослідження стану мовної освіти ідеться про постійну потребу зміцнювати й модернізувати вітчизняну систему освіти. Це можливо за надання державного пріоритету науці й освіті за законодавчого та урядового сприяння інноваціям, за відкритості освітньої системи для творчих ідей зсередини та ззовні, за технологічності пропонуванних інновацій.

[147] Бондаренко Н. В. Компетентнізація шкільної освіти: українська версія. *Science and society*. Proceedings of the 13th International

conference, July 19, 2019, Hamilton, Canada. C. 124–135. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716810/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Kompetentnizatsiia shkilnoi osvity: ukrainska versiiia [Competentization of school education: Ukrainian version]. *Science and society*. Hamilton, Canada, 124–135. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716810/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Компетентнізація шкільної освіти: українська версія. *Science and society*. Proceedings of the 13th International conference, Hamilton, Canada, 124–135. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716810/>.

Проаналізовано різні аспекти модернізації української освіти. Відмінність компетентнісної освіти від розрізнених предметних знань, специфіка її компетентнізації вбачається у процесуалізації компетентнісного підходу в освіті, що передбачає визначення оптимального переліку компетентностей, розроблення компетентнісно орієнтованих державних стандартів, програм і підручників. А це потребує концептуально іншого конструювання змісту і технологій шкільної освіти.

З огляду на це процеси здійснюваного в шкільній освіті глибинного оновлення Неллі Бондаренко і Сергій Косянчук пропонують окреслювати окремим поняттям – «компетентнізація».

[148] Бондаренко Н. В. Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матер. Першої міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 18 квіт. 2019 р.) in: *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ: Фенікс, 2019. С. 55–58. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715620/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Kulturna kompetentnist yak problema ukrainskoi lnhvodydaktyky [Cultural competence as a problem of Ukrainian linguodidactics]. *Osvita XXI stolittia: teoriia, praktyka, perspektyvy* : mater. Pershoi mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (m. Kyiv, 18 kvit. 2019 r.) in: *Dydaktyka: teoriia i praktyka* : zb. nauk. prats. Kyiv: Feniks, 55–58. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715620/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матер. Першої міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 18 квіт. 2019 р.) in: *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ: Фенікс, 55–58. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715620/>.

Актуалізовано роль культурної компетентності у контексті змісту освіти, які мають відповідати соціокультурному типові даного суспільства й відтворювати особистість, модальну для цього типу.

Результатом цілеспрямованої інкультурації має стати особистість, здатна засвоювати й відтворювати культуру, її базові цінності, традиції, поши-

рювати, транслявати, передавати культурну спадщину прийдешнім поколінням.

[149] Бондаренко Н. В. Культуромовний розвиток особистості: співдослідження науковців і педагогів-практиків. *Україна, українська мова – світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем*. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 38–45. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717958/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Kulturomovnyi rozvytok osobystosti: spivdoslidzhennia naukovtsiv i pedahohiv-praktykiv [Cultural and linguistic development of the individual: joint research of scholars and schoolteachers]. *Ukraina, ukrainska mova — svit XXI stolittia u dialozi kulturno-movnykh, moralno-hromadianskykh tsinnostei osobystosti ta pedahohichnykh system*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 38–45. <http://lib.iitta.gov.ua/717958/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Культуромовний розвиток особистості: співдослідження науковців і педагогів-практиків. *Україна, українська мова – світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем*. Київ: Педагогічна думка, 38–45. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717958/>.

Порушено проблему формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. На конкретному прикладі співпраці науковців Інституту педагогіки НАПН України і вчителів експериментальних закладів розкрито алгоритм роботи творчої групи з вивчення стану проблеми, розроблення теоретичного підґрунтя і практичних рекомендацій педагогам-предметникам щодо формування у здобувачів освіти культурної компетентності.

[150] Бондаренко Н. В. Мейнстрім освітнього прогресу в Україні – компетентність ↔ креативність. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*». Papers of the 9th International Scientific Conference. Stuttgart, Germany. Stuttgart: ORT Publishing, 2019. Pp. 91–102. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716981/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Meinstrim osvitnoho prohresu v Ukraini – kompetentnist ↔ kreatyvnist [The mainstream of educational progress in Ukraine: competence ↔ creativity]. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*». Papers of the 9th International Scientific Conference. Stuttgart, Germany. Stuttgart: ORT Publishing, 91–102. <http://lib.iitta.gov.ua/716981/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Мейнстрім освітнього прогресу в Україні – компетентність ↔ креативність. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*». Papers

of the 9th International Scientific Conference. Stuttgart, Germany.
Stuttgart: ORT Publishing, 91–102. URI:
<http://lib.iitta.gov.ua/716981/>.

Проаналізовано проблему креативності в освітньому просторі України. На основі цього зроблено висновок, що творча особистість здатна ідентифікувати проблему, визначати пріоритети, формулювати і вирішувати завдання, аналізувати поточну інформацію, реструктурувати необхідну інформацію, видозмінювати ідеї і генерувати новаторські пропозиції, комбінувати окремі ідеї, з'єднувати різні (навіть несумісні) елементи, створювати нове; розв'язувати складні проблеми, виходити за межі загальноприйнятих правил і визнаних теорій, виявляти незалежність мислення, сприймати проблеми як нові можливості проявити креативність.

[151] Бондаренко Н. В. Мовні акценти шкільної реформи в Україні. *Perspectives of science and education*. Proceedings of the 12th International youth conference. SLOVO\WORD, New York, USA. Vienna: Premier Publishing s.r.o., 2019. Pp. 503–515. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717360/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Movní aktsenty shkíilnoí reformy v Ukraíni [Language Accents of School Reform in Ukraine]. *Perspectives of science and education*. Proceedings of the 12th International youth conference. SLOVO\WORD, New York, USA. Vienna: Premier Publishing s.r.o., 503–515. <http://lib.iitta.gov.ua/717360/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Мовні акценти шкільної реформи в Україні. *Perspectives of science and education*. Proceedings of the 12th International youth conference. SLOVO\WORD, New York, USA. Vienna: Premier Publishing s.r.o., 503–515. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717360/>.

Розглянуто різні аспекти створення нової ефективної системи вивчення української мови у закладах загальної середньої освіти у контексті утвердження національної ідентичності. Нова система має враховувати специфіку сучасної мовної та суспільно-політичної ситуації в Україні, ментальний стан і освітній рівень українців.

[152] Бондаренко Н. В. Мотивування здобувачів освіти до читачької діяльності. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві*. Київ: УОБЦ «Оріон», 2019. С. 68–71. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717539/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Motyvuvannia zdobuvachiv osvity do chytatskoi diialnosti [Motivating pupils to read]. *Problema chytannia v suchasnomu informatsiinomu suspilstvi*. Kyiv: UOVTs «Orion», 68–71. <http://lib.iitta.gov.ua/717539/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Мотивування здобувачів освіти до читачької діяльності. *Проблема читання в сучасному ін-*

формаційному суспільстві. Київ: УОВЦ «Оріон», 68–71. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717539/>.

Визначено дієві механізми мотивування учнів до читацької діяльності. Наголошено, що реформування літературної освіти не може обмежитися заміною одних творів іншими. Крім збагачення змісту текстами актуальної проблематики, зокрема творами сучасної літератури, реформування літературної освіти потребує заміни всієї технологічної конструкції відповідно до нового розуміння функцій освіти та її призначення.

[153] Бондаренко Н. В. Непроминуше значення доробку Василя Сухомлинського для розбудови Нової української школи. *Нова педагогічна думка*. 2019. №3(99). С. 6–9. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717685/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Nepromynushche znachennia dorobku Vasyliia Sukhomlynskoho dlia rozbudovy Novoi ukrainskoi shkoly [The imperishable importance of Vasyl Sukhomlynsky pedagogical heritage for the construction of the New Ukrainian School]. *Nova pedahohichna dumka*, 3(99), 6–9. <http://lib.iitta.gov.ua/717685/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Непроминуше значення доробку Василя Сухомлинського для розбудови Нової української школи. *Нова педагогічна думка*, 3(99), 6–9. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717685/>.

Обґрунтовано непроминуше значення доробку українського ученого-педагога і письменника Василя Сухомлинського для розвитку вітчизняної освіти і науки.

Виокремлено, проаналізовано й інтерпретовано з позицій сучасної педагогіки ідеї та положення, суголосні нинішньому реформуванню галузі й значущі для розбудови Української нової школи у контексті освітньої євроінтеграції. Розкрито шляхи їх імплементації.

Визначено перспективи подальших досліджень доробку великого педагога в аспекті висхідного розвитку освітньої галузі.

[154] Бондаренко Н. В. Опрацювання морфологічних норм української мови на засадах компетентнісного підходу. *Українська мова і література в школі*. 2019. №2(143). С. 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717266/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Opratsiuvannia morfolohichnykh norm ukrainskoi movy na zasadakh kompetentnisnogo pidkhodu [Development of morphological norms of the Ukrainian language on the basis of a competent approach]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 2(143), 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717266/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Опрацювання морфологічних норм української мови на засадах компетентнісного підходу.

Українська мова і література в школі, 2(143), 2–6. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/717266/>.

Статтю присвячено нововведеним до нової програми для 10–11 класів морфологічним нормам української літературної мови (рівень стандарту). Акцентовано особливості компетентнісного підходу до опрацювання відповідної норми, зосереджено увагу на складних випадках вживання іменника – засвоєнні теорії та формуванні умінь і навичок нормативного використання у мовленні.

[155] Бондаренко Н. В. Перспективи розвитку теорії і практики підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 14 трав. 2019 р. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 16–17. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716111/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Perspektyvy rozvytku teorii i praktyky pidruchnyka ukrainskoi movy [Prospects for the development of the theory and practice of the textbook of the Ukrainian language]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka* : zb. tez Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv, 14 trav. 2019 r. Kyiv: Pedahohichna dumka, 16–17. <http://lib.iitta.gov.ua/716111/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Перспективи розвитку теорії і практики підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 14 трав. 2019 р. Київ: Педагогічна думка, 16–17. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716111/>.

Порушено проблему розвитку теорії і практики підручника української мови. Актуальними завданнями є розроблення єдиної теорії підручника як моделі цілісного процесу навчання; наукових засад і технології конструювання компетентнісного підручника; стандарту підручника і навчально-методичного комплексу; оптимальної методики його використання.

[156] Бондаренко Н. В. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. №7(174). С. 130–135. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716893/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Storytelling yak komuni-katsiinyi trend i vsepredmetnyi metod navchannia [Storytelling as a communication trend and a method of teaching all subjects in school]. *Molod i rynok*, 7(174), 130–135. <http://lib.iitta.gov.ua/716893/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*, 7(174), 130–135. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716893/>.

У статті обґрунтовано актуальність Storytelling(y) як комунікаційного тренду та доцільність його застосування як методу навчання усіх шкільних предметів і виховання. З'ясовано особливості Storytelling(y), відмін-

ності між його різновидами; доведено прикладне значення. Схарактеризовано види історій, їх будову, структурні компоненти. Надано поради щодо створення історій, їх оприявлення. Розкрито особливості й можливості застосування методу *Storytelling* як усепредметного. Сформульовано висновки, накреслено перспективи подальших досліджень.

[157] Бондаренко Н. В. Українська нова школа у контексті світових трендів освіти. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*. The 7th International Scientific Conference. Stuttgart, Germany: ORT Publishing, 2019. P. 304–316. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716337/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019) Ukrainiska nova shkola u konteksti svitovykh trendiv osvity [Ukrainian new school in the context of world educational trends]. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*. Papers of the 7th International Scientific Conference. Stuttgart, Germany: ORT Publishing, 2019, 304–316. <http://lib.iitta.gov.ua/716337/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Українська нова школа у контексті світових трендів освіти. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*. Stuttgart, Germany: ORT Publishing, 304–316. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716337/>.

Автор усебічно осмислює результати досліджень теорії і практики посттоталітарних суспільств у моделюванні освіти. У статті аналізуються окремі аспекти освітніх систем успішних країн і сучасні процеси в галузі освіти у цих країнах. Зосереджено увагу на концепціях і тенденціях розвитку освіти в сучасному мінливому інформаційному глобалізованому світі.

[158] Бондаренко Н. В. Українська школа – Z: меседжі нової влади щодо освіти і науки в Україні. *Perspectives of science and education. Proceedings of the 11th International youth conference* (August 2, 2019). SLOVO\WORD, New York, USA. 2019. С. 186–197. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716866/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2017). Ukrainiska shkola – Z: mesedzhi novoi vlady shchodo osvity i nauky v Ukraini [Ukrainian School – Z: Messages of the New Authority about Education and Science in Ukraine]. *Perspectives of science and education, Proceedings of the 11th International youth conference*, New York, USA, 186–197. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716866/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Українська школа – Z: меседжі нової влади щодо освіти і науки в Україні. *Perspectives of science and education. Proceedings of the 11th International youth conference*. SLOVO\WORD, New York, USA, 186–197. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716866/>.

Розкрито візію побудови оптимальної української освітньої системи: сучасні світові й вітчизняні освітні тренди, теорія поколінь, наукові засади й досвід компетентнізації освіти та ключові компетентності й запит на навички XXI століття: креативність, інноваційність; пластичність розуму; системне раціональне критичне мислення; здатність збирати й обробляти значний обсяг інформації, комплексно вирішувати проблеми і приймати оптимальні рішення; медіаграмотність і знання основ ІКТ; комунікабельність; спроможність управляти людьми; здатність до командної співпраці; уміння працювати віддалено, міждисциплінарно, на суміжжі професій; безперервна освіта тощо.

[159] Бондаренко Н. В. Формування громадянської культури старшокласників засобами української мови. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*. II Всеукраїнська наук.-практ. конф. з онлайн трансляцією (м. Суми, 6-7 черв. 2019 р.). Суми, 2019. С.13–21. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716584/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Formuvannia hromadianskoi kultury starshoklasnykiv zasobamy ukrainskoi movy [Formation of civic culture of upper secondary school pupils means of the Ukrainian language]. *Formuvannia hromadianskoi kultury v novii ukrainskii shkoli: tradytsiini ta innovatsiini praktyky*. II Vseukrainska nauk.-prakt. konf. z onlain transliatsiieiu (m. Sumy, 6-7 cherv. 2019 r.). Sumy, 13–21. <http://lib.iitta.gov.ua/716584/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Формування громадянської культури старшокласників засобами української мови. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*. II Всеукраїнська наук.-практ. конф. з онлайн трансляцією (м. Суми, 6-7 черв. 2019 р.). Суми, 13–21. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716584/>.

У статті з'ясовано суть поняття «громадянська культура», визначено її складники, роль у побудові відкритого демократичного суспільства. Акцентовано роль державної мови у становленні громадянської культури, оптимальність її формування на міжпредметній текстоцентричній основі. Проаналізовано джерельну базу, визначено поняттєвий апарат, викладено основні результати досліджень науковців щодо трьох універсальних ключових компетентностей – громадянської, соціальної і культурної. Сформульовано мету й завдання розвитку громадянської культури, виокремлено важливі для її становлення цінності. Визначено оптимальні шляхи виховання громадянської культури на уроках української мови; надано методичні рекомендації; визначено очікувані результати. Підбито підсумки і спрогнозовано перспективи подальшого дослідження проблеми.

[160] Бондаренко Н. В. Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. *Молодь і ринок*. 2019. №8(175). С. 94–99. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717349/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Formuvannia kulturnoi kompetentnosti yak kluchovoi na urokakh ukrainskoi movy [Formation of cultural competence as a key element in the Ukrainian language lessons]. *Molod i rynok*, 8(175), 94–99. (DOI: 10.24919/2308-4634.2019.179415).

<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717349/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови. *Молодь і ринок*, 8(175), 94–99. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717349/>

Порушено проблему культури як визначального складника «індексу людського розвитку» й показника успішності країни, збереження культурної ідентичності української нації в умовах глобалізації світу; акцентовано життєву необхідність формування у здобувачів освіти культурної компетентності як ключової; окреслено зміст розвитку культурної компетентності та умов ефективного її формування.

[161] Бондаренко Н. В. Цінності об'єднаної Європи та їх формування в Українській новій школі. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*. Papers of the 8th International Scientific Conference. Stuttgart. Stuttgart: ORT Publishing, 2019. Pp. 62–74. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716727/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Tsinnosti obiednanoi Yevropy ta yikh formuvannia v Ukrainskii novii shkoli [Values of the united Europe and their formation in the Ukrainian new school]. *Science progress in European countries : new concepts and modern solutions*. Papers of the 8th International Scientific Conference. Stuttgart, Germany, 62–74. <http://lib.iitta.gov.ua/716727/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Цінності об'єднаної Європи та їх формування в Українській новій школі. *Science progress in European countries : new concepts and modern solutions*. Papers of the 8th International Scientific Conference. Stuttgart. Stuttgart: ORT Publishing, 62–74. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/716727/>.

Автор аналізує питання, пов'язані із закономірним поверненням України в європростір, що сприятиме формуванню в українського народу проєвропейського мислення, налаштованості на розбудову держави і Української нової школи зокрема. Європейські цінності стануть результативною складовою ефективного освітнього процесу (системою ціннісних орієнтацій особистості), якщо: увідповіднити зміст освіти загальноєвропейському контексту; збагатити зміст базових навчальних предметів ціннісними знаннями і смислами, відомостями про європейські демократичні здобутки, цінності та ідеали; згармонізувати національний і загальноєвропей-

ський компонент; формувати компетентності, необхідні для органічного входження в європейське співтовариство; ієрархізувати й усистемнити засвоєні цінності, які справлятимуть регуляційний вплив на особистість, а знання спроектують на дії і вчинки.

[162] Бондаренко Н. В. Читання як засіб активізації мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. С. 264–270. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716112/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2019). Chytannia yak zasib aktyvizatsii movlennievoi diialnosti uchniv na urokakh ukrainskoi movy [Reading as a means of activating the speech activity of pupils in Ukrainian lessons]. *VII Voloshynski chytannia «Shkilna movno-literaturna osvita: tradytsii i novatorstvo»*. Kyiv: UOVTS «Orion», 264–270. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716112/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2019). Читання як засіб активізації мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*. Київ, УОВЦ «Оріон», 264–270. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716112/>.

Автор розглядає проблему читання як засіб активізації мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови. Якість сприймання й розуміння тексту узалежнено від виду читання. Зазначено, що критерії розмежування видів читання чисельні й взаємопов'язані. Вони ґрунтуються на домінуючих властивостях читацької діяльності. Основна диференціація здійснюється за гучністю й беззвучністю читання, його призначенням і функціями.

2020

[163] Бондаренко Н. В. Запитання як пусковий механізм світопізнання й компетентнісного навчання. *Fundamental and applied research in the modern world*. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2020. Pp. 195–204. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722079/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Zapytannia yak puskovyi mekhanizm svitopiznannia y kompetentnisnoho navchannia [Questions as a trigger mechanism of cognition of the world and competential learning]. *Fundamental and applied research in the modern world*. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA, 195–204. <http://lib.iitta.gov.ua/722079/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Запитання як пусковий механізм світопізнання й компетентнісного навчання. *Fundamental*

and applied research in the modern world. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 195—204. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722079/>.

Акцентовано проблему навчання здобувачів освіти ставити доцільні присутні запитання й адекватно відповідати на них; розкрито визначальну роль запитань–відповідей у пізнанні й компетентнізації освіти; розглянуто підстави класифікації запитань; визначено вміння, пов'язані з опануванням мистецтва запитань–відповідей; накреслено шляхи розв'язання проблеми.

[164] Бондаренко Н. В. Україна в оптиці PISA-2018 – міжнародного дослідження якості освіти. *Perspectives of science and education : the 14th International youth conference* (New York, USA, January 17, 2020). SLOVO\WORD, New York, USA. 2020. P. 296–307. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/718938/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Ukraine v optytsi PISA-2018 – mizhnarodnoho doslidzhennia yakosti osvity [Ukraine in the International PISA 2018 Education Quality Survey]. *Perspectives of science and education : the 14th International youth conference*. SLOVO\WORD, New York, USA, 296–307. <http://lib.iitta.gov.ua/718938/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Україна в оптиці PISA-2018 – міжнародного дослідження якості освіти. *Perspectives of science and education : the 14th International youth conference* (New York, USA, January 17, 2020). SLOVO\WORD, New York, USA, 296–307. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/718938/>.

Автор аналізує навчальні досягнення українських учнів у рамках міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018. Окреслено пов'язані з ними освітні проблеми й акцентовано увагу на унікальній системі, що дає змогу вивчати українську мову на основі текстів.

[165] Бондаренко Н. В. Формування читацької грамотності учнів у контексті стандартів PISA-2018: методичні рекомендації. *Українська мова і література в школі*. 2020. №4. С. 2–14. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722178/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Formuvannia chytatskoi hramotnosti uchniv u konteksti standartiv PISA: metodychni rekomendatsii [Formation of reading literacy of pupils in the context of PISA standards: methodological recommendations]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 2–14. <http://lib.iitta.gov.ua/722178/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Формування читацької грамотності учнів у контексті стандартів PISA-2018: методичні рекомендації. *Українська мова і література в школі*, (4), 2–14. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722178/>.

Проаналізовано матеріали міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні щодо читацької грамотності учнівства. Описано категорійний спектр читацької грамотності; надано перелік умінь, що визначають її сформованість; розкрито причини констатованого стану, а також зроблені PISA висновки й пропозиції. В основу пропонованих автором рекомендацій щодо формування в українського учнівства читацької грамотності покладено текстоцентричний і компетентнісний підходи. Враховано надані вітчизняними й закордонними експертами висновки і пропозиції щодо піднесення рівня читацької культури здобувачів освіти.

[166] Бондаренко Н. В. Інноваційна взаємодія освітянських структур як рушій якісних змін в освіті України. *Scientific achievements of modern society*. Abstracts of the 10th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 276–282. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/720670/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Innovatsiina vzaiemodiia osvitiyanskykh struktur yak rushii yakisnykh zmin v osviti Ukrainy [Innovative interaction of educational structures as a driver of qualitative changes in education in Ukraine]. *Scientific achievements of modern society*. Abstracts of the 10th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom, 276–282. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/720670/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Інноваційна взаємодія освітянських структур як рушій якісних змін в освіті України. *Scientific achievements of modern society*. Abstracts of the 10th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom, 276–282. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/720670/>.

У статті порушено проблему увідповіднення української системи освіти світовим освітнім трендам. Увагу сфокусовано на розробленні, опануванні та впровадженні освітніх інновацій на засадах взаємодії педагогічної науки, шкільної практики, методичної служби, системи вдосконалення кваліфікації педагогічних працівників.

[167] Бондаренко Н. В. Компетентнісно орієнтоване навчання української мови в закладах загальної середньої освіти Київщини: науково-практичний семінар із майстер-класами. *Українська мова та література в школі*. 2020. №4. С. 58–60. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723704/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Kompetentnisno oriientovane navchannia ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity Kyivshchyny: naukovo-praktychnyi seminar iz maister-klasamy [Competence-oriented teaching of the Ukrainian language in general secondary education institutions of Kyiv region: scientific-practical

seminar with master classes]. *Ukrainska mova ta literatura v shkoli*, (4), 58–60. <http://lib.iitta.gov.ua/723704/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Компетентнісно орієнтоване навчання української мови в закладах загальної середньої освіти Київщини: науково-практичний семінар із майстер-класами. *Українська мова та література в школі*, (4), 58–60. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723704/>.

Наголошено на тому, що успішне розв'язання завдань реформування Української нової школи, поставлених перед педагогічною спільнотою, значною мірою залежить від усвідомлення закладених у ній концептуальних положень та ідей.

Імовірні деформації на шляху впровадження будь-яких реформ нерідко зумовлені їх різнотлумаченням з боку теоретиків і практиків, які мислять і оперують різними категоріями, спілкуються незрозумілою одне одному мовою. Тому неодмінною передумовою ефективного впровадження результатів педагогічних досліджень у шкільну практику є постійна взаємодія науковців і педагогів-предметників, усвідомлення і прийняття вчителами пропонуваного змін, інновацій, розуміння й погодження категорійного апарату, термінології, якими оперує наука.

[168] Бондаренко Н. В. Людиномір Дмитра Онковича. *Українська мова і література в школі*. 2020. №4. С. 30–31. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723706/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Liudynomir Dmytra Onkovycha [Dmytro Onkovychs manometer]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 30–31. <http://lib.iitta.gov.ua/723706/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. Людиномір Дмитра Онковича. *Українська мова і література в школі*, (4), 30–31. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723706/>.

Розкрито світоглядні орієнтири, життєвий і творчий шлях Дмитра Онковича, наведено зразки поезій талановитого письменника.

[169] Бондаренко Н. В. Модернізована Європейська рамка ключових компетентностей: нова грамотність як інновація для України. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій*. Київ; Біла Церква: Авторитет, 2020. С. 117–119. (DOI: 10.32405/978-966-97763-9-6-2020-117-119). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/721033/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Modernizovana Yevropeiska ramka kliuchovykh kompetentnostei: nova hramotnist yak innovatsiia dlia Ukrainy [Modernized European Framework of Key Competences: New Literacy as an Innovation for Ukraine]. *Pedahohichna komparatyvistyka i mizhnarodna osvita 2020: hlobalizovanyi prostir innovatsii*. Kyiv; Bila Tserkva: Avtorytet, 117–119.

(DOI: 10.32405/978-966-97763-9-6-2020-117-119).
<http://lib.iitta.gov.ua/721033/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Модернізована Європейська рамка ключових компетентностей: нова грамотність як інновація для України. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій*. Київ; Біла Церква: Авторитет, 117–119. (DOI: 10.32405/978-966-97763-9-6-2020-117-119). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/721033/>.

У цифрову добу відбувається стрімкий розвиток комп'ютерних мереж, комунікаційних та інформаційних технологій. За цих умов сучасний полісеміотичний світ і насамперед освіта як інформаційно відкрита і сприйнятлива до змін система потребують комунікаційного дискурсу нового виду.

[170] Бондаренко Н. В. Нелінійний текст як ресурс модернізації підручникотворення. *Проблеми сучасного підручника* : зб. тез Міжнародної наук.-практ. інтернет конференції, м. Київ, 28–29 травня 2020 р. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 17–19. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/734993/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Nelineiniyi tekst yak resurs modernizatsii pidruchnykotvorennia [Non-linear text as a resource for modernizing manual creation]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka* : zb. tez Mizhnarodnoi nauk.-prakt. Internet konferentsii, m. Kyiv, 28–29 travnia 2020 r. Kyiv: Pedahohichna dumka, 17–19. <http://lib.iitta.gov.ua/734993/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Нелінійний текст як ресурс модернізації підручникотворення. *Проблеми сучасного підручника* : зб. тез Міжнародної наук.-практ. інтернет конференції, м. Київ, 28–29 травня 2020 р. Київ, Педагогічна думка, 17–19. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/734993/>.

Акцентовано графічно-знакову форму традиційної структури лінійного тексту, яка є носієм інших форм – образної, візуальної, мовно-абстрактної, звукової, паралінгвістичної.

Розглянуто проблему сумісності, розширення й поєднання цих форм, коли вихід за межі стереотипних уявлень про лінійність еволюціонує в напрямі появи нових структурних візуально-символьних комунікаційних компонентів і розвитку здатності взаємозамінюватися й інтегруватися для альтернативного вираження смислів, вириватися з орбіти знакової парадигми.

[171] Бондаренко Н. В. Пріоритетні напрями реформування шкільної мовної освіти в Україні. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії*. Київ – Біла Церква: Видавництво «Авторитет»; ФОП Курбанова Ю. В., 2020. С. 69–71. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/721281/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Priorytetni napriamy reformuvannia shkilnoi movnoi osvity v Ukraini [Priority areas for reforming school language education in Ukraine]. *Istoriia ta filosofii osvity v nezalezhnii Ukraini: zdobutky i stratehii*. Kyiv – Bila Tserkva: Vydavnytstvo «Avtorytet»; FOP Kurbanova Yu. V., 69–71. <http://lib.iitta.gov.ua/721281/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Пріоритетні напрями реформування шкільної мовної освіти в Україні. *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії*. Київ – Біла Церква: Видавництво «Авторитет»; ФОП Курбанова Ю. В., 69–71. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/721281/>.

Ідеться про реформування шкільної мовної освіти в Україні і потребу в інвентаризації освітньої системи з метою наближення її до світових і європейських стандартів. Автор порушує актуальні питання, що стосуються вивчення та імплементації досвіду найуспішніших країн, і доводить необхідність пошуку оптимального співвідношення між сформованими національними традиціями і сучасними тенденціями, які зумовлені євроінтеграцією і входженням України у світовий освітній простір.

[172] Бондаренко Н. В. Розвиваємо ключові компетентності: міжпредметний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2020. №4. С. 33–40. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722180/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Rozvyvaiemo kluchovi kompetentnosti: mizhpredmetnyi aspekt [We develop key competencies: interdisciplinary aspect]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4), 33–40. <http://lib.iitta.gov.ua/722180/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Розвиваємо ключові компетентності: міжпредметний аспект. *Українська мова і література в школі*, (4), 33–40. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722180/>.

У статті розкрито основні поняття компетентнісної освіти. Подано перелік наскрізних життєво необхідних ключових компетентностей, які мають формуватися на уроках з усіх предметів. Обґрунтовано оптимальність опанування ключових компетентностей на текстоцентричній основі. Розкрито можливості смислової інфраструктури тексту для формування необхідних фонових знань і розвитку ключових компетентностей, які охоплюють усі галузі. Запропоновано конкретні практичні завдання для розвитку у здобувачів освіти базових універсальних компетентностей.

[173] Бондаренко Н. В. Специфіка опрацювання норм української літературної мови в ліцеї. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2020 рік*. Київ: Педагогічна думка, 2020, С. 37–38. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723407/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Spetsyfyka opratsiuvannia norm ukrainskoi literaturnoi movy v litsei [Specifics of elaboration of norms of Ukrainian literary language in lyceum]. *Anotovani rezultaty*

naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy za 2020 rik. Kyiv: Pedahohichna dumka, 37–38. <http://lib.iitta.gov.ua/723407/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Специфіка опрацювання норм української літературної мови в ліцеї. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2020 рік*. Київ: Педагогічна думка, 37–38. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723407/>.

Проаналізовано норми сучасної української літературної мови і розкрито специфіку їх опрацювання в ліцеї.

[174] Бондаренко Н. В. Традиційні методи навчання української мови: сучасний контекст. *Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти* : зб. матер. круглого столу, присвяченого пам'яті чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. Біляєва Олександра Михайловича. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 13–18 URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723410/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Tradytiini metody navchannia ukrainskoi movy: suchasnyi kontekst [Traditional methods of teaching the Ukrainian language: modern kontekst]. *Problemy metodiv kompetentnisno oriientovanoho navchannia ukrainskoi movy v zakladakh zahalnoi serednoi osvity* : zb. mater. kruhloho stolu, prysviachenoho pam'iaty chl.-kor. NAPN Ukrainy, d-ra ped. nauk, prof. Biliaieva Oleksandra Mykhailovycha. Kyiv: Pedahohichna dumka, 13–18. <http://lib.iitta.gov.ua/723410/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Традиційні методи навчання української мови: сучасний контекст. *Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти* : зб. матер. круглого столу, присвяченого пам'яті чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. Біляєва Олександра Михайловича. Київ: Педагогічна думка, 13–18. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723410/>.

У статті аналізуються традиційні методи навчання української мови в сучасному контексті.

[175] Бондаренко Н. В. Україна під «ноювою парасолькою грамотності». *Нова педагогічна думка*. 2020. №2(102). С. 55–59. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/721413/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Ukraine pid «novoioi parasolkoiu hramotnosti» [Ukraine under the «new literacy umbrella»]. *Nova pedahohichna dumka*, 2(102), 55–59. <http://lib.iitta.gov.ua/721413/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Україна під «ноюю парасолькою грамотності». *Нова педагогічна думка*, 2(102), 55–59. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/721413/>.

У статті відстежено трансформацію традиційного поняття «грамотність», зумовлену стрімким розвитком надсучасних технологій та урізноманітненням способів передачі інформації.

Акцентовано актуальність формування здатності вільно переходити з однієї знакової системи на іншу, розпізнавати, оцінювати, інтерпретувати й перекодувувати за потреби інформаційні структури.

Окреслено, обґрунтовано й по-сучасному інтерпретовано розширене категорійне поле новітньої грамотності, об'єднане під «ноюю парасолькою грамотності», а також накреслено шляхи її формування.

[176] Бондаренко Н. В. Уміння запитувати й відповідати як невід'ємний складник компетентнісного навчання. *World science: problems, prospects and innovations*. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2020. Pp. 210–219. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723141/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Uminnia zapytuvaty y vidpovidaty yak nevidiemnyi skladnyk kompetentnisocho navchannia [The ability to ask and answer as an integral part of competency-based education]. *World science: problems, prospects and innovations*. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2020, 210–219. <http://lib.iitta.gov.ua/723141/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Уміння запитувати й відповідати як невід'ємний складник компетентнісного навчання. *World science: problems, prospects and innovations*. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing, Toronto, Canada, 210–219. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/723141/>.

Обґрунтовано актуальність умінь запитувати-відповідати для компетентнізації освіти й успішного життєздійснення особистості; акцентовано взаємозалежність запитань і відповідей; визначено вміння, важливі для опанування мистецтва відповідей; розкрито структурні компоненти відповідей; узагальнено наявні класифікації відповідей; схарактеризовано різні види і форми відповідей; визначено їх освітній потенціал.

[177] Бондаренко Н. В. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA–2018. *Український педагогічний журнал*. 2020. №2. С. 95–103. (DOI 10.32405/2411-1317-2020-2-95-103). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721386/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Chytatska hramotnist ukrainskoho uchnivstva: aktsenty PISA-2018 [Reading literacy of ukrainian pupils: highlights of PISA-2018]. *Ukrainskyi pedahohichnyi*

zhurnal, (2), 96–103. (DOI 10.32405/2411-1317-2020-2-95-103). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721386/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA–2018 *Український педагогічний журнал*, (2), 95–103. (DOI 10.32405/2411-1317-2020-2-95-103). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721386/>.

Увагу сфокусовано на одному з трьох напрямів міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 – читацькій грамотності. Окреслено категорійне поле у зіставленні української та закордонної терміносистем, проаналізовано матеріали – оприявлені тексти, тестові завдання й результати їх виконання українським учнівством.

З'ясовано чинники впливу на якість формування і вияву умінь, які визначають рівень читацької грамотності, причини констатованого її рівня й перспективи розвитку.

Зроблено висновки з моніторингу, надано рекомендації щодо його вдосконалення й піднесення рівня читацької компетентності здобувачів освіти.

Г1781 Бондаренко Н. В. Читацька грамотність: порядок денний для України. *Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. VIII Волошинські читання: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф.* Київ: УОБЦ Орion», 2020. С. 72–77. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/720517/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Chytatska hramotnist: poriadok denniy dlia Ukrainy [Reading literacy: an agenda for Ukraine]. *Shkilna literaturna osvita: tradytsii i novatorstvo. VIII Voloshynski chytannia: zb. tez vseukr. nauk.prakt. conf.* Kyiv: UOVTs Orion», 72–77. <http://lib.iitta.gov.ua/720517/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Читацька грамотність: порядок денний для України. *Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. VIII Волошинські читання: зб. тез всеукр. наук.-практ. конф.* Київ: УОБЦ Орion», 72–77. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/720517/>.

Автор аналізує читацьку грамотність українських підлітків беручи до уваги результати міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 і визначає шляхи увідповіднення її світовим стандартам.

[179] Бондаренко Н. В. Як збалансувати цифрове й гуманітарне в освіті. *The world of science and innovation. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference.* Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2020. Pp. 267–277. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721818/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2020). Yak zbalansuvaty tsyfrove y humanitarne v osviti [How to balance digital and humanitarian in education]. *The world of science and innovation.* London, United Kingdom, 267–277. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721818/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2020). Як збалансувати цифрове й гуманітарне в освіті. *The world of science and innovation*. Abstracts of the 2nd International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. London, United Kingdom, 267–277. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721818/>.

Розкрито ознаки цифрової доби; розглянуто шляхи употужнення позитивного і зменшення негативного впливу новітніх технологій через освіту; накреслено шляхи формування в учнів гуманістичних якостей для адекватної відповіді на виклики майбутнього, зокрема й через збалансування природничо-математичної і гуманітарної галузей знань.

[180] Бондаренко Н. В., Кизенко В. І., Косянчук С. В. Запитування як універсальна життєутворювальна навичка XXI століття. *Organizational problems of life quality management in the conditions of globalization*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole. 2020. P. 20–28. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723202/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Kyzenko, V. I. & Kosianchuk, S. V. (2020). Zapytvannia yak universalna zhyttietvoriuvalna navychka XXI stolittia [Asking questions as a universal life-affirming skill of the XXI century]. *Organizational problems of life quality management in the conditions of globalization*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 20–28. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723202/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Кизенко, В. І., Косянчук, С. В. (2020). Запитування як універсальна життєутворювальна навичка XXI століття. *Organizational problems of life quality management in the conditions of globalization*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 20–28. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723202/>.

Актуалізовано проблему запитань і процес пошуку відповідей на них як важливого інструменту успішної самореалізації особистості в усіх сферах життя у контексті глобальних викликів. Запропоновано алгоритмічну модель постановки запитань з метою їх використання у навчальній діяльності здобувачів загальної середньої освіти.

[181] Горошкіна О. М., Бондаренко Н. В., Попова Л. О. *Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту: методичний посібник*. Київ: «КОНВІ ПРІНТ», 2020. 128 с. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722967/>.

REFERENCES Horoshkina, O. M., Bondarenko, N. V. & Popova, L. O. (2020). *Metodyka kompetentnisno orientovanoho navchannia ukraïnskoi movy uchniv litseiu na rivni standartu : metodychnyi posibnyk* [Methods of competence-oriented teaching of the Ukrainian language to lyceum students at the standard level: methodical

manual]. Kyiv: «KONVI PRINT», 128. <http://lib.iitta.gov.ua/722967/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Горошкіна, О. М., Бондаренко, Н. В. & Попова, Л. О. (2020). *Методика компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту : методичний посібник*. Київ: «KONVI PRINT», 128. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/722967/>.

У посібнику представлено теоретико-практичні аспекти методики компетентісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту. Окреслено напрями роботи з унормування українського мовлення ліцеїстів на засадах компетентісного підходу й формування компетентного мовця на уроках української мови в 10–11 класах. Запропоновано зразки вправ і завдань, які реалізують теоретичні положення розробленої методики.

2021

[182] Богданець-Білоskalенко Н., Бондаренко Н., Бурда М. та інші. *Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали*. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с. (DOI: 10.32405/978-966-644-596-7-2021-192). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/726079/>.

REFERENCES Bohdanets-Biloskalenko, N., Bondarenko, N., Burda, M. ta inshi. (2021). *Dystantsiine navchannia v umovakh karantynu: dosvid ta perspektyvy. Analityko-metodychni materialy* [Distance learning in quarantine: experience and prospects. Analytical and methodological materials]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 192. (DOI: 10.32405/978-966-644-596-7-2021-192). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/726079/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Богданець-Білоskalенко, Н., Бондаренко, Н., Бурда, М. & інші. (2021). *Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали*. Київ: Педагогічна думка, 192. (DOI: 10.32405/978-966-644-596-7-2021-192). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/726079/>.

Представлено аналітико-методичні матеріали, що висвітлюють досвід організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах карантинних обмежень. Окреслено перспективи розвитку дистанційного навчання.

[183] Бондаренко Н. В. Активізація пізнавальної діяльності учнів засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички : Міжнар. наук.-практ. Інтернет конференція*. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 11–13. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725646/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2021). *Aktivizatsiia piznavalnoi diialnosti uchniv zasobamy pidruchnyka ukrainskoi movy* [Activation

of students cognitive activity by means of the Ukrainian language textbook]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka: kliuchovi kompetentnosti ta predmetni navychky*: Mizhnar. nauk.-prakt. Internet konferentsiia. Kyiv: Pedahohichna dumka, 11–13. <http://lib.iitta.gov.ua/725646/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2021). Активізація пізнавальної діяльності учнів засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: Міжнар. наук.-практ. Інтернет конференція. Київ: Педагогічна думка, 11–13. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725646/>.

Обґрунтовано роль підручника української мови в активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

[184] Бондаренко Н. В. Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. Вип. 27. С. 15–21. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/729474/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2021). Mediatekst yak resurs osuchasnennia y zbahachennia zmistu pidruchnyka ukrainskoi movy [Media text as a resource for modernizing and enriching the content of the Ukrainian language textbook]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, (27), 15–26. <http://lib.iitta.gov.ua/729474/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2021). Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*, (27), 15–21. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/729474/>.

Актуалізовано проблему оновлення і збагачення змісту паперових підручників кількарічної давнини, за якими сучасне цифрове покоління за своєю «учораšní» неоновлювані знання. Розв'язання проблеми вбачається у використанні медіатекстів на уроках з усіх предметів і української мови зокрема.

Це дасть змогу розширити рамки традиційного підручника, збагатити й осучаснити когнітивну карту предметного змісту української мови, мовленнєво-мисленнєву діяльність учнів найновішою інформацією з усіх галузей знань у річищі діалогізації, уміжпредметнення й компетентнізації освітнього процесу.

Схарактеризовано функції, ознаки й різновиди медіатексту як міждисциплінарного феномена; запропоновано методику роботи з медіатекстами з огляду на їх специфіку; наведено орієнтовну тематику і зразки завдань.

[185] Бондаренко Н. В. Методи навчання у контексті проблематизації мовної освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2021 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2021. С. 41–42. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729893/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2021). Metody navchannia u konteksti problematyzatsii movnoi osvity [Teaching methods in the context of problematization of language education]. *Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky za 2021 rik*. Kyiv: Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy, Pedahohichna dumka, 41–42. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729893>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2021). Методи навчання у контексті проблематизації мовної освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2021 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 41–42. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729893/>.

Автор порушує проблему реалізації потенціалу сучасного інформаційного глобалізованого суспільства: не лише транслювати інформацію, а й пропонувати ідеї, виробляти позицію, надавати оцінку, розробляти аналітику постановки проблем, розв'язувати проблемні ситуації тощо.

[186] Бондаренко Н. В. Ресурсний потенціал уміжпредметнення у компетентнісному навчанні мови. *International scientific innovations in human life*. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2021. P. 107–116. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/726150/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2021). Resursnyi potentsial umizhpredmetnennia u kompetentnisnomu navchanni movy [Resource potential of intersubjectship connecting in competential language study]. *International scientific innovations in human life*. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom, 107–116. <http://lib.iitta.gov.ua/726150/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2021). Ресурсний потенціал уміжпредметнення у компетентнісному навчанні мови. *International scientific innovations in human life*. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom, 107–116. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/726150/>.

Обґрунтовано об'єктивність інтегрування наук і невідворотність міждисциплінарного підходу до розв'язання локальних і глобальних проблем людства; розкрито сутність уміжпредметнення української мови як навчального предмета; визначено шляхи реалізації потенціалу уміжпредметнення для формування українськомовної і решти ключових компетентностей в умовах реформування шкільної освіти.

Водночас наголошено на неприпустимості інтегрування таких монопредметів як українська мова й історія, що визначають національну ідентичність.

[187] Бондаренко Н. В. Текст-метод і досвід його ефективного застосування у навчанні мови. *The world of science and innovation*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom. 2021. P. 369–378. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/724020/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2021). Tekst-metod i dosvid yoho efektyvnoho zastosuvannya u navchanni movy [Text-method and experience of its effective application in language teaching]. *The world of science and innovation*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom, 369–378. <http://lib.iitta.gov.ua/724020/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2021). Текст-метод і досвід його ефективного застосування у навчанні мови. *The world of science and innovation*. Cognum Publishing House. London, United Kingdom, 369–378. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/724020/>.

Обґрунтовано актуальність і природовідповідність опанування мови на основі тексту; схарактеризовано основні якості тексту з огляду на багатаспектність його дослідження; визначено освітній потенціал і методичні функції тексту; описано досвід успішної реалізації компетентнісного й текстоцентричного підходів і розкрито підтвержені переваги ефективного застосування текст-методу в навчанні мови.

Г1881 Бондаренко Н. В. Традиційний метод розповіді у сучасному навчанні мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст* : зб. матер. круглого столу, присвяч. пам'яті чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 8–13. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736174/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2021). Tradytiiniy metod rozpovidu u suchasnomu navchanni movy [The traditional method of narration in modern language learning]. *Metody navchannia ukrainskoi movy: suchasnyi kontekst* : zb. mater. kruhloho stolu, prysviach. pamiati chl.-kor. NAPN Ukraini, d-ra ped. nauk, prof. Biliaieva Olexsandra Mykhailovycha (25 bereznya 2021 r., m. Kyiv). Kyiv: Pedahohichna dumka, 8–13. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736174/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2021). Традиційний метод розповіді у сучасному навчанні мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст* : зб. матер. круглого столу, присвяч. пам'яті чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 8–13. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736174/>.

Актуалізовано проблему трансформації загальновідомих методів (розповіді й лекції) в аспекті мотиваційного забезпечення й діалогізації як самих методів, так і освітнього процесу загалом.

Г189 Бондаренко Н. В. Як учити учнів запитувати – відповідати на основі текст-методу. *Fundamental and applied research in the modern world*. BoScience Publisher. Boston, USA. 2021. P. 250–259. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/724119/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2021). Yak uchyty uchniv zapytuvaty – vidpovidaty na osnovi tekst-metodu [How to teach pupils to ask-answer based on the text method]. *Fundamental and applied research in the modern world*. BoScience Publisher. Boston, USA, 250–259. <http://lib.iitta.gov.ua/724119/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2021). Як учити учнів запитувати – відповідати на основі текст-методу. *Fundamental and applied research in the modern world*. BoScience Publisher. Boston, USA, 250–259. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/724119/>.

У статті акцентовано увагу на вмінні запитувати і відповідати для реалізації успішного життєздійснення особистості. Визначено найважливіші вміння, обґрунтовано систему оволодіння мистецтвом запитувати й відповідати текстовим методом. Автор описує досвід успішного застосування розробленої нею системи у викладанні української мови, а також доводить переваги та ефективність цієї системи.

[190] Бондаренко Н. В., Васьковская Е. Е., Косянчук С. В. Диалогизация как ресурс изучения языка в контексте обновления традиционных методов обучения. *Humanitarian Balkan Research*. 2021. Vol. 5. No.1(11). P. 10–15. DOI: 10.34671/SCH.HBR.2021.0501.0001. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724617/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V., Vaskovskaya, E. E. & Kosyanchuk, S. V. Dialogizatsiya kak resurs izucheniya yazyka v kontekste obnovleniya traditsionnyih metodov obucheniya [Dialogization as a resource of language learning in the context of updating traditional teaching methods]. *Humanitarian Balkan Research*, 5, 1(11), 10–15. (DOI: 10.34671/SCH.HBR.2021.0501.0001). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724617/>. [in Russian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., Васьковская, Е. Е. & Косянчук, С. В. (2021). Диалогизация как ресурс изучения языка в контексте обновления традиционных методов обучения. *Humanitarian Balkan Research*, 5, 1(11), 10–15. (DOI: 10.34671/SCH.HBR.2021.0501.0001). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724617/>.

У статті обґрунтовано актуальність проблеми оновлення традиційних методів навчання мови у контексті діалогізації освітнього процесу. Сфокусовано увагу на тому, що актуальність діалогізації основних сфер життя лише зростатиме в умовах взаємопов'язаного й взаємозалежного глобалізованого цифрового світу. Доведено безальтернативність діалогізації освітнього процесу; необхідність перезавантаження традиційних репродуктивних методів навчання мови на її основі; теоретично обґрунтовано сутність, роль, місце, визначено шляхи й засоби діалогізації навчання мови як інструмента оновлення традиційних методів навчання; наведено перевірені способи функціонального збагачення традиційних методів навчання мови новими сучасними ефективними методами і прийомами. Ак-

центровано важливість широкого розуміння діалогу як категорії людинознавства; об'єктивну потребу розширити діапазон спілкування вчителя й учнів, наповнити його значущим для обох сторін змістом; схарактеризовано різницю між звичайним і навчальним діалогом; визначено й описано такі умови діалогізації навчання мови як застосування особистісно орієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів; утвердження в освітньому процесі суб'єкт-суб'єктних стосунків; побудова навчання на соціокультурній, текстовій і діяльнісній основі, ґрунтованій на запитаннях і відповідях; впровадження в освітній процес сучасних діалогічних методів, елементів евристичного і проблематизованого навчання; діалогічна трансформація традиційних методів; широке застосування інтерактивних форм навчання. Найпершою умовою діалогізації освітнього процесу визнано оволодіння учнями мистецтвом запитань – відповідей. Представлено й описано розроблену авторами класифікаційну модель запитань.

[191] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Загальнонавчальні методи як дидактичний інструмент інтелектуалізації освіти. *Digital transformation of society: theoretical and applied approaches*. Monograph 46. Katowice: Publishing House of University of Technology, 2021. Pp. 82–94. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/728003/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2021). Zahalnonavchalni metody yak dydaktychnyi instrument intelektualizatsii osvity [General teaching methods as a didactic tool of intellectualization of education]. *Digital transformation of society: theoretical and applied approaches*. Monograph 46. Katowice: Publishing House of University of Technology, 82–94. <http://lib.iitta.gov.ua/728003/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2021). Загальнонавчальні методи як дидактичний інструмент інтелектуалізації освіти. *Digital transformation of society: theoretical and applied approaches*. Monograph 46. Katowice: Publishing House of University of Technology, 82–94. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/728003/>.

Актуалізовано проблему формування української національної патріотичної еліти – візіонерів, стратегів, спроможних відповідати на сучасні виклики, проєктувати й будувати успішне європейське майбутнє України. Акцентовано роль знань в інтелектуалізації освітнього процесу, визначено перелік інтелектуальних умінь, розкрито ключові категорійні поняття. Схарактеризовано роль, сутність і механізми застосування загальнонавчальних методів, спрямованих на збагачення інтелектуального потенціалу, розвиток мисленнєвої, мовленнєвої, пізнавальної, дослідницької, творчої активності учнів.

[192] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Класифікаційна модель запитань для реалізації в освітньому процесі. *Нова педагогічна думка*.

2021. №1(105). С. 12–17. (DOI: 10.37026/2520-6427-2021-105-1-12-17). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724888/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2021). Klasyfikatsiina model zapytan dlia realizatsii v osvitnomu protsesi [Classification model of questions for realization in the educational process]. *Nova pedahohichna dumka*, 1(105), 12–17. (DOI: 10.37026/2520-6427-2021-105-1-12-17). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724888/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2021). Класифікаційна модель запитань для реалізації в освітньому процесі. *Нова педагогічна думка*, 1(105), 12–17. (DOI: 10.37026/2520-6427-2021-105-1-12-17). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724888/>.

У статті порушено проблему навчання здобувачів освіти ставити доцільні присутні запитання й грамотно відповідати на них. Розкрито визначальну роль запитань – відповідей у пізнанні й компетентнізації освіти. Саме за компетентнісного її трансформування традиційний пріоритет у запитуванні переходить від учителя до учня. Згідно з критерієм смислової специфіки виокремлено такі види запитань: за цільовим призначенням – екзистенційні, уточнювальні, контрольні; за допустимістю – допустимі, недопустимі; за функціональною спрямованістю – основні, доповнювальні; за рівнем поінформованості співрозмовників – власне запитання, метазапитання. З огляду на семантичні особливості будови логічних конструкцій запитань виділяють такі підстави їх типізації: за логічною структурою підстави (за синтаксичною будовою) – прості, складні; за смисловою спрямованістю (семантичною ознакою) – на доповнення, на вирішення; за умовами формулювання – відкриті, закриті. Залежно від характеру формулювання виокремлюють такі форми запитань: запитання-прохання; запитання-дискусія (рекомендація); запитання-розумове завдання; запитання-вимога; запитання-анкета та ін. Авторами статті розроблено класифікаційну модель запитань для використання в освітній і самоосвітній діяльності учнів.

[193] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Пропозитивне думання як детермінанта аксіологізації освітнього процесу. *Selected aspects of digital society development*. Monograph. Publishing House of University of Technology, Katowice. 2021. P. 106–114. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725705/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2021). Propozytywne dumannia yak determinanta aksiologizatsii osvitnoho protsesu [Propositive thinking as a determinants of axiologization of the educational process]. *Selected aspects of digital society development*. Monograph (ed. by T. Nestorenko and A. Ostenda). Publishing House of University of Technology, Katowice, 106–114. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725705/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. Пропозитивне думання як детермінанта аксіологізації освітнього процесу. *Selected aspects of digital society development*. Monograph. Publishing House of University of Technology, Katowice, 106–114. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725705/>.

Актуалізовано ідею пропозитивності як визначальну для органічного входження українців у світове співтовариство і членства України в Європейському Союзі. Обґрунтовано необхідність утвердження пропозитивності як національної ідеї через освіту і культуру, становлення пропозитивного світосприймання, розвитку пропозитивного думання як важливих складників проектування прийдешнього, життєвого успіху кожної особистості й прогресу суспільства загалом. Наголошено на необхідності увідповіднення української системи освіти завданням розвитку пропозитивності, уконтекстення пропозитивності в процес компетентнізації школи, розроблення наукових засад життєствердної освіти, аксіологізації освітнього процесу, системного збагачення всіх його компонентів.

[194] Горошкіна О. М., Бондаренко Н. В., Новосьолова В. І., Попова Л. О. Методи навчання української мови у версії вчителів-предметників. *Проблеми сучасного підручника*. 2021. Вип. 27. С. 55–63. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/729477/>.

REFERENCES Horoshkina, O. M., Bondarenko, N. V., Novosiova, V. I. & Popova, L. O. (2021). Metody navchannia ukrainskoi movy u versii vchyteliv-predmetnykiv [Methods of teaching the Ukrainian language in the version of subject teachers]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, (27), 55–63. <http://lib.iitta.gov.ua/729477/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Горошкіна, О. М., Бондаренко, Н. В., Новосьолова, В. І. & Попова, Л. О. (2021). Методи навчання української мови у версії вчителів-предметників. *Проблеми сучасного підручника*, (27), 55–63. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/729477/>.

У статті проаналізовано й узагальнено результати онлайн-анкетування вчителів щодо теорії і практичного застосування методів навчання української мови. Обґрунтовано актуальність проблеми добору ефективних методів навчання української мови.

Зроблено висновок про необхідність їх упорядкування, модернізації й розроблення методики ефективного застосування у контексті компетентнісних перетворень в освіті.

[195] Lavrov E., Paderno P., Siryk O., Burkov E., Kosianchuk S., Bondarenko N., Kyzenko V. Analysis of Working Conditions and Modeling of Activity Algorithms for Contact-Center Operators. *Proceedings of the 8th International Ergonomics Conference*. March, 2021. Switzerland: Springer, 2021. Pp.121–128. (DOI:10.1007/978-3-030-66937-9_14). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725063/>.

REFERENCES Lavrov, E., Paderno, P., Siryk, O., Burkov, E., Kosianchuk, S., Bondarenko, N. & Kyzenko, V. (2021). Analysis of Working Conditions and Modeling of Activity Algorithms for Contact-Center Operators. *Proceedings of the 8th International Ergonomics Conference*. March, 2021. Switzerland: Springer, 121-128. (DOI:10.1007/978-3-030-66937-9_14). <http://lib.iitta.gov.ua/725063/>. [in English]

APA STYLE Lavrov, E., Paderno, P., Siryk, O., Burkov, E., Kosianchuk, S., Bondarenko, N. & Kyzenko, V. (2021). Analysis of Working Conditions and Modeling of Activity Algorithms for Contact-Center Operators. *Proceedings of the 8th International Ergonomics Conference*. March, 2021. Switzerland: Springer, 121-128. (DOI:10.1007/978-3-030-66937-9_14). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725063/>.

У статті розглянуто питання забезпечення діяльності операторів обробки інформації у контактних центрах. Досліджено чинники, що знижують ефективність роботи операторів кол-центрів. Запропоновано метод формалізованого опису діяльності операторів, використання якого дає змогу оцінити надійність їх діяльності та оптимізувати умови праці.

[196] Lavrov E., Paderno P., Siryk O., Kyzenko V., Kosianchuk S., Bondarenko N., Burkov E. Functional Networks for Modeling and Optimization Human-Machine Systems. *Proceedings of the 8th International Ergonomics Conference*. March, 2021. Switzerland: Springer, 2021. Pp.189-196. (DOI:10.1007/978-3-030-66937-9_21). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725155/>.

REFERENCES Lavrov, E., Paderno, P., Siryk, O., Kyzenko, V., Kosianchuk, S., Bondarenko, N. & Burkov, E. (2021.) Functional Networks for Modeling and Optimization Human-Machine Systems. *Proceedings of the 8th International Ergonomics Conference*. March, 2021. Switzerland: Springer, 189-196. (DOI:10.1007/978-3-030-66937-9_21). <http://lib.iitta.gov.ua/725155/>. [in English]

APA STYLE Lavrov, E., Paderno, P., Siryk, O., Kyzenko, V., Kosianchuk, S., Bondarenko, N. & Burkov, E. Functional Networks for Modeling and Optimization Human-Machine Systems. *Proceedings of the 8th International Ergonomics Conference*. March, 2021. Switzerland: Springer, 189-196. (DOI:10.1007/978-3-030-66937-9_21). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/725155/>.

У статті розглянуто проблему надійності систем людина-машина та моделювання взаємодії людина – машина. Показано переваги функціональних мереж для ергономіки. Наведено класифікацію моделей для опису діяльності людини та її взаємодії з машиною; опис математичного апарату функціональних мереж; характеристики моделей для опису, оцінки й оптимізації алгоритмів діяльності людини-оператора у процесі роботи з автоматами; приклади моделей систем управління складними об'єктами

різних типів. Описано комп'ютерну систему для моделювання й оптимізації діяльності операторів систем управління.

2022

[197] Бондаренко Н. В. Актуальні опції теорії методів навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2022. №4(163). С. 13–18. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/731347/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Aktualni optsii teorii metodiv navchannia ukrainskoi movy [Actual options of the theory of study methods of the Ukrainian language]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, 4(163), 13–18. <http://lib.iitta.gov.ua/731347/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Актуальні опції теорії методів навчання української мови. *Українська мова і література в школі*, 4(163), 13–18. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/731347/>.

Обґрунтовано актуальність проблеми сучасного трактування методів навчання української мови, їх оптимального вибору й доцільного застосування. Подано визначення, розкрито сутність і природу понять «метод» і «прийом»; відстежено взаємозв'язки і взаємопереходи між ними; висвітлено основні функції методів навчання мови; з'ясовано узалеженість від цілей, змісту освіти, рівня навчальних можливостей учнів тощо; розкрито специфіку. Визначено чинники, які удоцільнюють вибір методів і прийомів, та умови їх ефективного застосування, зокрема за дистанційного і змішаного навчання.

[198] Бондаренко Н. В. Ефективнісний ресурс традиційних методів навчання української мови. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2022. С. 89–90. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733895>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Efektyvnisnyi resurs tradytsiinykh metodiv navchannia ukrainskoi movy [Effectiveness of the resource of traditional methods of teaching the Ukrainian language]. *Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky za 2022 rik*. Kyiv: Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy, Pedahohichna dumka, 89–90. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733895>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Ефективнісний ресурс традиційних методів навчання української мови. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 89–90. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733895>.

Проаналізовано переваги творчої версії монологічного мовлення на уроках української мови. Збагачена сучасними підходами, вона передбачає злагодженість, взаємодоповнюваність учительового й учнівського повідом-

лень, заснованих на співпраці й співтворчості, спорадичній наявності діалогічної взаємодії. Творча версія монологу підсилює мотивованість, зацікавленість учнів, потребу їх усамостійнення в ролі дослідників, співдоповідачів і доповідачів.

[199] Бондаренко Н. В. Ідеї українських інтелектуалів як підложжя національно-патріотичного виховання. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*. Суми: КЗ Сумський ІППО. 2022. С. 1–13. (DOI: 10.54264/M008). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731118/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Idei ukrainskykh intelektualiv yak pidlozhzhia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [Ideas of Ukrainian intellectuals as a basis for national-patriotic education]. *Formuvannia hromadianskoi kultury v novii ukrainskii shkoli: tradytsiini ta innovatsiini praktyky*. Sumy: KZ Sumskyi OIPPO, 1–13. (DOI: 10.54264/M008). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731118/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Ідеї українських інтелектуалів як підложжя національно-патріотичного виховання. *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики*. Суми: КЗ Сумський ІППО, 1–13. (DOI: 10.54264/M008). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731118/>.

Автор актуалізує проблему національно-патріотичного виховання в умовах російсько-української війни. З'ясовано причини послаблення уваги до національно-патріотичного виховання. Акцентовано національну ідентичність як основний ресурс протидії кремлю, що ґрунтується на українській мові, історії і культурній спадщині. Актуалізовано ідеї українських інтелектуалів минулого і сучасного з метою усамодостатнення, збагачення й оновлення системи національно-патріотичного виховання; визначено його зміст і завдання. Надано рекомендації педагогам-предметникам з основних галузей знань.

[200] Бондаренко Н. В. Модерна українська ідентичність як основа формування європейськості майбутньої еліти. *Обдаровані діти – скарб нації*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2022. С. 139–149. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731816/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Moderna ukrainska identychnist yak osnova formuvannia yevropeiskosti maibutnoi elity [Modern Ukrainian identity as a basis for the formation of the Europeanness of the future elite]. *Obdarovani dity – skarb natsii!* Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 139–149. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731816/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Модерна українська ідентичність як основа формування європейськості майбутньої еліти.

Обдаровані діти – скарб нації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 139–149. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731816/>.

Автор наголошує на необхідності пришвидшення знакових реформ, зокрема освітньої, з огляду на уреальнення кандидатства України в Європейському Союзі. Акцентовано важливість інтелектуального складника освіти, становлення обдарованих дітей як представників майбутньої європейської еліти України. порушено питання відновлення й повернення вкраденої і привласненої московитами української історії, наведено історичні докази. Визначено основні пазли конструювання модерної української ідентичності з перспективою її уконтекстення в наднаціональну європейську ідентичність. Розкрито проблему становлення національної і культурної ідентичності на уроках предметів суспільно-гуманітарного спрямування.

Надано конкретні рекомендації.

[201] Бондаренко Н. В. Підручник у когнітивному просторі турбулентного інформаційного середовища. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу*. Київ: Педагогічна думка, 2022. С. 84–87. (DOI: 10.32405/978-966-644-616-2-2022-390). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731880/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Pidruchnyk u kohnityvnomu prostori turbulentnoho informatsiinoho seredovishcha [A textbook in the cognitive space of a turbulent information environment]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka: navchalno-metodychne zabezpechennia osvithnoho protsesu v umovakh voiennoho chasu*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 84–87. (DOI: 10.32405/978-966-644-616-2-2022-390). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731880/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Підручник у когнітивному просторі турбулентного інформаційного середовища. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу*. Київ: Педагогічна думка, 84–87. (DOI: 10.32405/978-966-644-616-2-2022-390). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731880/>.

Наголошено на визначальній ролі інформації в цивілізованому світі як основи для прийняття рішень на всіх рівнях і етапах розвитку суспільства і держави. Інформаційний простір України трансформується в жорстких реаліях глобалізації, диджиталізації, війни і потребує захисту від дезінформації, зокрема в підручникотворенні.

[202] Бондаренко Н. В. Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї. *Проблеми ціннісної суб'єктності України: місія науки і освіти*. Київ: Інститут обдарованої

дитини НАПН України. 2022. С. 178–188. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Tsinnisna samoaktualizatsiia uchnivstva yak resurs urealnennia ukraïnskoi natsionalnoi idei [Valuable self-actualization of apprenticeship as a resource for the implementation of the Ukrainian national idea]. *Problemy tsyvilizatsiinoi subiektnosti Ukrainy: misiia nauky i osvity*. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 178–188. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї. *Проблеми ціннісної суб'єктності України: місія науки і освіти*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 178–188. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732333/>.

Автор розкриває сутність феномена «цінності», їх інструментальний потенціал, вплив на проектування й життєздійснення особистості. Ієрархізовано екзистенційні цінності, що викристалізувалися упродовж російсько-української війни. Акцентовано ціннісне центрування України на свободі, за яку століттями й у сьогоденні віддають життя українці. З'ясовано підстави чільного місця свободи в структурі ідентичності й загальноаксіологічному освітньому дискурсі. Актуалізовано ідеї українських інтелектуалів щодо тожсамості й національної ідеї. Розкрито визначальні параметри цінності як такої та її взаємозв'язок з аксіологією, ціннісними орієнтаціями, національною ідентичністю, національною ідеєю та самоактуалізацією здобувачів освіти.

[203] Бондаренко Н. В. Якість підручників у фокусі експертної оцінки. *Проблеми сучасного підручника*. 2022. Вип. 28. С. 5–17. (DOI: 10.32405/2411-1309-2022-28-6-17). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731858/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2022). Yakist pidruchnykiv u fokusi ekspertnoi otsinky [Quality of textbooks in the focus of expert assessment]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, (28), 5–17. (DOI: 10.32405/2411-1309-2022-28-6-17). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731858/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2022). Якість підручників у фокусі експертної оцінки. *Проблеми сучасного підручника*, (28), 5–17. (DOI: 10.32405/2411-1309-2022-28-6-17). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731858/>.

Порушено проблему якості підручника у контексті компетентнізації освіти. На основі експертизи підручників української мови для 5 класу відзначено позитивні тенденції й окреслено перспективи їх розвитку; виявлено й розкрито типові недоліки, з'ясовано їх об'єктивні й суб'єктивні причини. Акцентовано увагу на таких тезах як недоцільність продукування чимбільшої кількості підручників, що різняться лише дидактичним

матеріалом, за рахунок їх якості; необхідність оптимізувати кількість підручників із того самого предмета на основі їх альтернативності як визначального критерію; неунікненність удосконалення методики експертного оцінювання потенційних підручників, процедури їх конкурсного відбору й грифування. Надано пропозиції й рекомендації, що дадуть змогу авторам уникнути помилок і покращити якість потенційних підручників.

[204] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Актуальність парадигмоємних зрушень в освітній теорії і практиці. *Modern research in world science*. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 612–618. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/730301/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2022). Aktualnist paradyhmoiemykh zrushen v osvittii teorii i praktytsi [The relevance of paradigm shifts in educational theory and practice]. *Modern research in world science*. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine, 612–618. <http://lib.iitta.gov.ua/730301/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2022). Актуальність парадигмоємних зрушень в освітній теорії і практиці. *Modern research in world science*. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine, 612–618. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/730301/>.

Глобальні трансформації у світоглядній площині, в процесах компетентнізації і формування у здобувачів освіти ключових умінь XXI століття, спричинені війною країни-агресора проти України, неминуче актуалізують необхідність пришвидшеної глибинної модернізації не лише української, а й світової освітології й педагогічної практики. Утверджуватиметься нова якість українця-громадянина, українця-патріота, європейця й громадянина світу. А це потребуватиме увідповіднення змісту освіти й програмування практикоорієнтованих педагогічних технологій на утвердження людяності, українськості, європейськості.

[205] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. *Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації*. Київ: Фенікс. 2022. 64 с. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/732103/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2022). *Natsionalno-patriotychne vykhovannia u konteksti suchasnykh vyklykiv : metodychni rekomendatsii* [National-patriotic education in the context of modern challenges: methodical recommendations]. Kyiv: Feniks, 64. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732103/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2022). *Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації*. Київ: Фенікс, 64. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/732103/>.

Грунтовані на наукових дослідженнях і передовому педагогічному досвіді методичні рекомендації присвячено проблемі національно-патріотичного виховання громадян нового еволюційного ступеня розвитку і трансформації його завдань у контексті форсмажорних викликів російсько-української війни.

Визначено шляхи піднесення ефективності національно-патріотичного виховання, актуалізовано педагогічну спадщину, з'ясовано ключові поняття, виокремлено й висвітлено ціннісний аспект проблеми. Запропоновано ефективні форми, методи і засоби формування національно свідомого громадянина-патріота на уроках предметів суспільно-гуманітарного і природничо-математичного спрямування. Надано конкретні рекомендації, наведено зразки завдань, що реалізують теоретичні положення наукових досліджень.

Матеріали сприятимуть піднесенню професійного й інтелектуального рівня освітян, підвищенню їх кваліфікації. Вони нададуть істотну допомогу в здійсненні національно-патріотичного виховання як осердя освітнього процесу в умовах жорстких сьогоденних викликів.

Рекомендації адресовано широким колам освітян і громадськості: учителям, методистам, авторам програм і підручників, науковцям, викладачам, студентам закладів професійної і вищої освіти, управлінцям, політикам.

[206] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Проблематизація як атрактор удосконалення мовної освіти. *Digitalization and information society. Selected issues*. Monograph 53. Publishing House of University of Technology, Poland, Katowice. 2022. P. 161–184. (DOI: 10.54264/M008). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731132/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2022). Problematyzatsiia yak atraktor udoskonalennia movnoi osvity [Problematization as attractor of perfecting language education]. *Digitalization and information society. Selected issues*. Monograph 53. Publishing House of University of Technology, Poland, Katowice, 161–184. (DOI: 10.54264/M008). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731132/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. Проблематизація як атрактор удосконалення мовної освіти. *Digitalization and information society. Selected issues*. Monograph 53. Publishing House of University of Technology, Poland, Katowice, 161–184. (DOI: 10.54264/M008). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731132/>.

Обґрунтовано актуальність проблематизованого навчання в сучасному інформаційному глобалізованому суспільстві.

Розглянуто детермінантність проблематизованого навчання, розкрито його сутність і визначено структуру.

Проаналізовано психологічні закономірності розв'язання проблем і дидактичні особливості опанування шкільного курсу української мови на основі проблематизованого навчання.

З'ясовано роль і місце проблемної ситуації, проблемних запитань і завдань, відповідних методів у реалізації проблематизованого опанування навчального матеріалу; наведено приклади.

Схарактеризовано методи, визначено сильні й слабкі сторони проблематизованого навчання, спрогнозовано подальший його розвиток.

[207] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Пропозитивність як провідна ціннісна детермінанта шкільної освіти. *Modern research in world science*. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 702–709. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/730480/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2022). Propozytyvnist yak providna tsinnisna determinanta shkilnoi osvity [Propositivty as a leading value determinant of school education]. *Modern research in world science*. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine, 702–709. <http://lib.iitta.gov.ua/730480/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2022). Пропозитивність як провідна ціннісна детермінанта шкільної освіти. *Modern research in world science*. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine, 702–709. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/730480/>.

На протывагу жорстоким реаліям російсько-української війни актуалізовано пропозитивність як чинник парадигмального зрушення в українській освіті. А це передбачає формування здатності мислити і діяти крізь призму успішного прийдешнього, запрограмувати себе на позитив, формувати пропозитивне думання і світосприймання, пропагувати й утверджувати пропозитивність як складову національної ідеї.

[208] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Український метавесвіт освіти XXI століття: цінності — уміння — знання. *Edukacja i społeczeństwo VII*. Opole: wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska. 2022. P. 412–431. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732315/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2022). Ukrainskyi metavesvit osvity XXI stolittia: tsinnosti – uminnia – znannia [Ukrainian meta-universe of education of the 21 century: values – skills – knowledge]. *Edukacja i społeczeństwo VII*. Opole: wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska, 412–431. http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732315. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. Український метавесвіт освіти XXI століття: цінності – уміння – знання. *Edukacja i społeczeństwo VII*. Opole: wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i

Administracji w Opolu, Polska, 412–431. URI:
<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/732315/>.

Образ Сучасної Української Європейської школи узалежнено від тенденцій і трендів прийдешнього. Схарактеризовано 12 технологій (за Кевіном Келлі), які визначатимуть розвиток людської цивілізації на три наступні десятиліття. Проаналізовано тенденції трансформації сучасного ринку праці; акцентовано його специфіку у повоєнній Україні. З'ясовано особливості, освітні потреби й розкрито потенціал прийдешнього покоління «альфів», що йде на зміну центеніалам. Виявлено негативні наслідки багатозадачності, у якій перебувають сучасні учні, запропоновано запобіжники від її згубного впливу. Уміння XXI століття розглянуто у контексті акмеології. Запропоновано тріаду Цінності – Уміння – Знання, що відображає логіку й поетапність становлення юної особистості; розкрито механізми її функціонування упродовж життя. Запропоновано check list із 10 метаумінь, обґрунтовано їх топовість.

2023

[2091] Bondarenko N. V. Автентичність оптики головного дзеркала: освітня європеїнтеграція України. *The scientific paradigam in the context of technological development and social change*. Monograph. Part 2. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. Pp. 264–287. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/735122/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2023). Avtentychnist optyky holovnoho dzerkala: osvitiia yevroreintehratsiia Ukrainy [Authenticity of the optics of the main mirror: ducational european integration of Ukraine]. *The scientific paradigam in the context of technological development and social change*. Monograph. Part 2. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 264–287. <http://lib.iitta.gov.ua/735122/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Bondarenko, N. V. (2023). Автентичність оптики головного дзеркала: освітня європеїнтеграція України. *The scientific paradigam in the context of technological development and social change*. Monograph. Part 2. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 264–287. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/735122/>.

Наближення перспектив реїнтеграції України в Європейський Союз ґрунтується на синергії розуму, категорій мислення, оцінок себе, світу і себе в цьому світі. У структурованому розділі монографії, виданої в ЄС, з'ясовуються й усуваються причини і наслідки деформації московією образу України, українців, історії, культури, мови, що стало приводом для повномасштабної російсько-української війни. Розкриття правдивого образу України й українців є важливим завданням науки й освіти країни. Мета роботи – розкрити освітню європеїнтеграцію України на тлі реїнтеграції країни в Європу, що є глибинним процесом трансформації світосприймання, життєвої філософії, переорієнтації установок, критеріїв і оцінок,

позбавлення від ціннісних, ідеологічних, мовних, політичних, економічних, культурних, духовних та інших деформацій. Методологія дослідження ґрунтується на таких загальнодослідницьких методах як логічний, історичний, аксіоматичний, діалектичний. Застосовуються спостереження, абстрагування, конкретизація, декомпозиція, узагальнення, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання. Впровадження розроблених матеріалів і рекомендацій в освітній процес закладів загальної середньої освіти України на уроках предметів суспільно-гуманітарного і природничо-математичного спрямування, а також у позакласну роботу, засвідчили їх цінність, оригінальність, ефективність і результативність. Порушення й розв'язання актуальних для України проблем відновлення національної ідентичності, історичної справедливості, позбавлення від ціннісних, ідеологічних, мовних, політичних, економічних, культурних деформацій унаслідок перебування в складі московської імперії і створення правдивого образу України й українців для самих себе й для світу сприятиме органічному входженню самодостатньої держави в цивілізовану сім'ю європейських народів.

[210] Бондаренко Н. В. Знакові постаті у ціннісному вимірі STEM-освіти. *STEAM-освіта: від теорії до практики* : матеріали круглого столу (Київ, 24 березня 2023 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. С. 15–24. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/735192/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2023). Znakovi postati u tsinnisnomu vymiri STEM-osvity [Prominent figures in the value dimension of STEM education]. *STEAM-osvita: vid teorii do praktyky* : materialy kruhloho stolu (Kyiv, 24 bereznia 2023 roku). Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 15–24. <http://lib.iitta.gov.ua/735192/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2023). Знакові постаті у ціннісному вимірі STEM-освіти. *STEAM-освіта: від теорії до практики* : матеріали круглого столу (Київ, 24 березня 2023 року). Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 15–24. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/735192/>.

Статтю присвячено проблемі становлення й уперспективнення ціннісної особистості на прикладі життєпису знакових постатей вітчизняної і світової науки у процесі вивчення предметів природничо-математичного напрямку, об'єднаного акронімом STEAM.

З'ясовано специфіку STEAM-освіти зіставно з гуманітарною, яка неунікненно потребує уконтекстування в конкретну національну культуру; обґрунтовано природність і необхідність ціннісного контексту опанування природничих наук, технології, інженерії, мистецтва й математики.

Надано стислий життєпис знакових постатей української наукової еліти у цих галузях, вияскравлено їх світосприймання, ціннісні пріоритети і значущі для людства здобутки.

Наведено зразки завдань.

[211] Бондаренко Н. В. Інноваційний потенціал традиційної шкільної лекції. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2023. С. 70–71. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738871/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2023). Innovatsiyni potentsial tradytsiynoi shkilnoi leksi [Innovative potential of the traditional school lecture]. *Anotovani rezultaty naukovo-doslidnoi roboty Instytutu pedahohiky za 2023 rik*. Kyiv, Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy, Pedahohichna dumka, 70–71. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738871/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2023). Інноваційний потенціал традиційної шкільної лекції. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2023 рік*. Київ, Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 70–71. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738871/>.

Модернізація традиційних методів навчання і зокрема лекції має відбуватися шляхом аксіологізації, реалізації розвивального потенціалу, інтелектуалізації, проблематизації й діалогізації. Водночас розвивальний потенціал цих методів нерозривно пов'язується з інтелектуалізацією освітнього процесу, актуалізацією мисленнєвої діяльності учнів.

[212] Бондаренко Н. В. Патріотика як засіб виховання українського учнівства. *Молодь і ринок*. 2023. № 10(218). С. 45–49. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737526/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2023). Patriotyka yak zasib vyhovannia ukrainskoho uchnivstva [Patriotism as a means of education of Ukrainian discipleship]. *Molod i rynok*, 10(218), <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737526/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2023). Патріотика як засіб виховання українського учнівства. *Молодь і ринок*, 10(218), 45–49. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737526/>.

Проблему національно-патріотичного виховання розглянуто у контексті екзистенційних викликів українству. Розкрито категорійний апарат; визначено мету, завдання, окреслено зміст національно-патріотичного виховання в оновленій освітній парадигмі, етапи становлення патріотизму. Запропоновано шляхи його формування в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Наведено зразки завдань на основі друкованих і медіатекстів патріотичного спрямування.

[213] Бондаренко Н. В. Синхронізація методів навчання й виховання у підручнику як вимога часу. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення* : збірник тез доповідей / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. [Електронне видання]. Київ: Педа-

гогічна думка, 2023. С. 145–149. URI:
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738393>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2023). Synkhronizatsiia metodiv navchannia u vykhovannia u pidruchnyku yak vymoha chasu [Synchronization of methods of studies and education in a textbook as a requirement of time]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka: navchalno-metodychne zabezpechennia osvithnoho protsesu v umovakh voiennoho chasu ta povoiennoho vidnovlennia* : zbirnyk tez dopovidei / [red. kol.; holov. red. – O. M. Topuzov]. [Elektronne vydannia]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 145–149. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738393/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2023). Синхронізація методів навчання й виховання у підручнику як вимога часу. *Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення* : збірник тез доповідей / [ред. кол.; голов. ред. – О. М. Топузов]. [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 145–149. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738393/>.

Відзначено унікальну можливість, яку дає освіта для аксіологізації суспільства як цілісної спільноти. Адже школа – єдина інституція, крізь яку проходить кожен українець. Освіта зобов'язана бути ціннісною. Цінності пронизують усю систему освіти і, працюючи з учнями, виховуючи і навчаючи їх, педагоги передають цінності. Провідна роль у цьому процесі належить підручнику. У кожному випускникові має гармонійно поєднатися високоморальна ціннісна особистість, високопрофесійний фахівець і свідомий громадянин України. Наголошено, що сучасна українська школа гідно реалізує поставлені перед нею освітні цілі й завдання в умовах російсько-української війни.

[214] Бондаренко Н. В. Традиційні методи навчання мови як ресурс діалогізації освітнього процесу. *Методи компетентнісного навчання української мови* : зб. матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. Біляєва Олександра Михайловича (28 вересня 2023 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2023. С. 12–18. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738078/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2023). Tradytiini metody navchannia movy yak resurs dialohizatsii osvithnoho protsesu [Traditional methods of language learning as a resource for dialogization the educational process]. *Metody kompetentnisnoho navchannia ukrainskoi movy* : zb. materialiv kruhloho stolu, prysviachenoho pamiatii chl.-kor. NAPN Ukrainy, d-ra ped. nauk, prof. Biliaieva Olexsandra Mykhailovycha (28 veresnia 2023 r., m. Kyiv), Kyiv, Pedahohichna dumka, 12–18. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738078/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2023). Традиційні методи навчання мови як ресурс діалогізації освітнього процесу. *Методи компетентнісного навчання української мови* : зб. матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. Біляєва Олександра Михайловича (28 вересня 2023 р., м. Київ). Київ, Педагогічна думка, 12–18. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738078/>.

Актуалізовано органічність діалогізації освітнього процесу як інноваційного ресурсу розвитку особистості й одного з дієвих способів увідповіднення традиційних методів навчання вимогам сучасності. Вона ґрунтується на тому, що компетентнісна освіта розглядає особистість як продукт і результат діалогічного спілкування, тобто як інтерсуб'єктне утворення. Увагу зосереджено на посиленні діалогічної взаємодії за рахунок активності учня у навчальному діалозі щодо засвоєння нових знань і набуття умінь, на способах і засобах діалогізації традиційного монологу вчителя, що слугують активізації когнітивної, мисленневої, аксіологічної, поведінкової, креативної, рефлексійної та емоційної сфер особистості учня, сприяють його ціннісному становленню, усамодостатненню, розвиткові довірчих партнерських стосунків із педагогом і однокласниками.

[215] Бондаренко Н. В. «Читання як життєва стратегія»: реалізація державної політики книгочитання-2032 у підручникотворенні. *Проблеми сучасного підручника*. 2023. №30. С. 19–31. (DOI: 10.32405/2411-1309-2023-30-19-31). URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736229/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. (2023). «Chytannia yak zhyttieva stratehiia»: realizatsiia derzhavnoi polityky knyhochytannia-2032 u pidruchnykotvorenni» [«Reading as a life strategy»: implementation of the state policy on book reading-2032 in the process of creating textbooks]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*, (30), 19–31. (DOI: 10.32405/2411-1309-2023-30-19-31). <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736229/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. (2023). «Читання як життєва стратегія»: реалізація державної політики книгочитання-2032 у підручникотворенні» *Проблеми сучасного підручника*, (30), 19–31. (DOI: 10.32405/2411-1309-2023-30-19-31). URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736229/>.

Актуалізовано порушену на державному рівні проблему книгочитання. Її своєчасність узв'язано з щоденною діяльністю кожної людини, зокрема інформаційною, пізнавальною, професійною, її життєпроекуванням і життєздійсненням. Доведено особливу гостроту проблеми для українського суспільства на тлі світової тенденції згасання культури вдумливого читання й незадовільного рівня читацької грамотності, яку визначено одним із наскрізних умінь у Європейській Рамці ключових компетентностей для навчання упродовж життя і в Законі України «Про освіту».

З'ясовано роль читання в стимулюванні роботи мозку, розвитку й збереженні пам'яті, профілактиці хвороби Альцгеймера, у посиленні стресостійкості, що надважливо в умовах російсько-української війни, у підвищенні імовірності досягнення поставлених цілей, у розвитку системного критичного мислення й набутті ключових умінь для опанування майбутньої професії. Проаналізовано сучасний стан читання, аргументований соціологічними дослідженнями. З'ясовано причини зниження інтересу українців до читання. Встановлено причинно-наслідкові зв'язки між неформованістю вміння читати й інтелектуальними і культурними лакунами, зниженням уваги, збідненням спектра емоцій, нездатністю вчитися, аналізувати, здійснювати інші мисленеві операції, моделювати, неспроможністю генерувати нові знання, ідеї, критично, креативно й інноваційно мислити і діяти. Проаналізовано державну Стратегію розвитку читання на період до 2032 року – «Читання як життєва стратегія», – що визначає мету, цілі й завдання держави у цій царині, а також очікувані результати; виокремлено й конкретизовано завдання освітньої галузі щодо реалізації Стратегії. Розв'язання проблеми вбачається у розробленні на рівні програм і реалізації в підручнику змісту опанування читання як виду мовленнєвої діяльності, визначення необхідних умінь і результатів у контексті увідповіднення текстів для читання основним критеріям і вимогам цифрової доби. Визначено перспективи подальших досліджень.

[216] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Аксіологічний концепт національно-патріотичного виховання. Київ: Фенікс. 2023. 52 с. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734569/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2023). *Aksiologichnyi kontsept natsionalno-patriotychnoho vykhovannia* [Axiological concept of national-patriotic education]. Kyiv: Feniks, 52. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734569/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2023). *Аксіологічний концепт національно-патріотичного виховання*. Київ, 52. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734569/>.

Концепт присвячено проблемі аксіологізації освіти як умови глибинної трансформації вітчизняної і глобальної архітектури безпеки, заснованої на національних і планетарних цінностях, у контексті екзистенційних викликів українству.

Концептуалізація аксіологічного виховання, наукове обґрунтування методологічних засад, категорійного апарату, мети, завдань, принципів, логістика моделювання національно-патріотичного виховання учнівства, критерії очікуваного результату і шляхи реалізації нададуть педагогам дидактичні інструменти для ефективного формування ціннісної особистості випускника – людини і професіонала з високим почуттям гідності й честі, свідомого громадянина і патріота України, готового її боронити, розбудовувати, утверджувати гуманізм, державність і європерспективу. Концепт адресовано широким колам освітян і

громадськості: учителям, методистам, авторам програм і підручників, науковцям, викладачам, студентам закладів професійної і вищої освіти, управлінням, політикам, державним службовцям, зацікавленим у ефективному вирішенні завдань розбудови Української Європейської освіти.

[217] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання: концептуалізація державницького потенціалу української нації. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу*. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 324–326. (DOI: 10.31392/conf.UDU.2023.16.02). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734398/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2023). Natsionalno-patriotychne vykhovannia: kontseptualizatsiia derzhavnytskoho potentsialu ukrainskoi natsii [National-patriotic education: conceptualization of the state potential of the Ukrainian nation]. *Moder nizatsiia pedahohichnoi osvity u hlobalnomu vymiri bezpeky sotsialno-turbulentnoho svitu*. Kyiv: Vyd-vo UDU imeni Mykhaila Drahomanova, 324–326. (DOI: 10.31392/conf.UDU.2023.16.02). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734398/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2023). Національно-патріотичне виховання: концептуалізація державницького потенціалу української нації. *Модернізація педагогічної освіти у глобальному вимірі безпеки соціально-турбулентного світу*. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 324–326. (DOI: 10.31392/conf.UDU.2023.16.02). URI: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734398/>.

Розглянуто важливі аспекти національно-патріотичного виховання і громадянської освіти у розвитку ключових положень розроблених авторами методичних рекомендацій «Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів», які ґрунтуються на наукових дослідженнях і передовому педагогічному досвіді.

[218] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Онлайн-читання як новий вид грамотності у контексті психострунності особистості. *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywy*. Tom XV: *Badania naukowe w kontekście wyzwań i konfliktów* / [Red.: J. Grzesiak, I. Zymomyra, W. Ilnytskyj]. Konin – Użhorod – Przemyśl – Chersoń, Poswit, 2023. 68–70. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737401/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2023). Onlainchytannia yak novyi vyd hramotnosti u konteksti psykhostrunnosti osobystosti [Online reading as a new type of literacy in the context of the psychostringnesse of the individual]. *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywy*. Tom XV: *Badania naukowe w kontekście wyzwań i konfliktów* / [Red.: J. Grzesiak, I. Zymomyra,

W. Ilnytskyj]. Konin – Užhorod – Przemyśl – Chersoń, Poswit, 68–70. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737401/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., & Косянчук, С. В. (2023). Он-лайн-читання як новий вид грамотності у контексті психострунності особистості. *Rozwój nowoczesnej edukacji i nauki – stan, problemy, perspektywy*. Tom XV: *Badania naukowe w kontekście wyzwań i konfliktów* / [Red.: J. Grzesiak, I. Zymomrya, W. Ilnytskyj]. Konin – Užhorod – Przemyśl – Chersoń, Poswit, 68–70. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737401/>.

Розвиток сучасної освіти і науки характеризує поступ будь-якого суспільства, а особливо – в добу глобалізації й диджиталізації. Якщо ідеться про основну мету читання текстів на традиційних і електронних носіях, то ця мета аж ніяк не змінюється: інформацію треба знаходити; докладати зусиль для її зрозуміння; вміти й постійно навчатися оцінювати здобуту інформацію; здійснювати її смислово переробку; застосувати для розв'язання життєвих проблем. Автори наголошують на необхідності дослідження методики онлайн-читання як нового виду грамотності у контексті цифрової реальності.

[219] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Освітнє лідерство у сучасному науковому дискурсі закордоння: концептна актуалізація. *Science and technology: problems, prospects and innovations*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp.144–153. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/734327/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2023). Osvitnie liderstvo u suchasnomu naukovomu diskursi zakordonnia: kontseptna aktualizatsiia [Educational leadership in the modern scientific discourse abroad: conceptual actualization]. *Science and technology: problems, prospects and innovations*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan, 144–153. <http://lib.iitta.gov.ua/734327/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2023). Освітнє лідерство у сучасному науковому дискурсі закордоння: концептна актуалізація. *Science and technology: problems, prospects and innovations*. CPN Publishing Group. Osaka, Japan, 144–153. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/734327/>.

За 5-ю статтею (пункт 1) Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», державна політика у цій сфері має реалізовуватися передусім у процесі національно-патріотичного, військово-патріотичного виховання й громадянської освіти.

Результати дослідження аксіологічних аспектів сучасних концепцій освітнього лідерства у науковому дискурсі закордоння сприятимуть актуалізації лідерства педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти в Україні.

[220] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Психологічна й психолого-педагогічна підтримка учнів як чинники розвитку психострунності особистості. *Modern problems of science, education and society*. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 476–482. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736942/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2023). Psyholohichna i psyholoho-pedahohichna pidtrymka uchniv yak chynnyk psyhostrunnosti osobystosti [Psychological and psychological-pedagogical support of school pupils as factors in the development of psychostringnesse of the individual]. *Modern problems of science, education and society*. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Kyiv, Ukraine, 476–482. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736942/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В., & Косянчук, С. В. (2023). Психологічна й психолого-педагогічна підтримка учнів як чинники розвитку психострунності особистості. *Modern problems of science, education and society*. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Kyiv, Ukraine, 476–482. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736942/>.

Актуалізовано психологічну й психолого-педагогічну підтримку суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчально-виховному середовищі закладів загальної середньої освіти. Автори вперше обґрунтовують поняття «психострунність особистості», яке пропонується до наукового, педагогічного, психолого-педагогічного вжитку. Дослідники розглядають індивідуально-психологічні новоутворення, пов'язані з психострунністю особистості, у системі психологічної підтримки за ціннісними координатами – «життєактивність ↔ внутрішній спокій».

[221] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Українська тожсамість як ціннісна константа національно-патріотичного виховання. *Modern problems of science, education and society*. The 2nd International scientific and practical conference). SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine. 2023. Pp. 473–479. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/735016/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2023). Ukrainska tozhshamist yak tsinnisna konstanta natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [Ukrainian identity as a valuable constant of national-patriotic education]. *Modern problems of science, education and society*. The 2nd International scientific and practical conference). SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine, 473–479. <http://lib.iitta.gov.ua/735016/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко, Н. В. & Косянчук, С. В. (2023). Українська тожсамість як ціннісна константа національно-патріотичного виховання. *Modern problems of science, education and society*. The

2nd International scientific and practical conference). SPC «Sci-conf.com.ua», Kyiv, Ukraine, 473–479. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/735016/>.

Процес засвоєння знань і формування компетентностей ґрунтується на принципі єдності гносеологічного (когнітивного) й аксіологічного (ціннісного) як єдино можливого способі пізнання, освоєння й перетворення дійсності. Нерозривна діалектична єдність гносеологічного й ціннісного виявляється у взаємодії з текстами культури як висхідним матеріалом гуманітарного пізнання. Авторський аксіологічний концепт національно-патріотичного виховання упроблемнює аксіологізацію вітчизняної освіти, що розглядається як умова і потреба глибинного викристалізовування національних і планетарних цінностей за екзистенційних викликів українству, спричинених передусім російсько-українською війною й обстоюванням незалежності України як держави. Наразі порушення й розв'язання актуальних освітніх проблем кореспондує з відновленням національної ідентичності, історичної справедливості й узв'язнюється з входженням України в цивілізований європейський простір.

[222] Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Формування громадянської компетентності і розвиток національно-патріотичної свідомості учнівства: ціннісні концепти. *Modern research in world science*. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine. 2023. Pp. 600–606. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/734212/>.

REFERENCES Bondarenko, N. V. & Kosianchuk, S. V. (2023). Formuvannia hromadianskoi kompetentnosti i rozvytok natsionalno-patriotychnoi svidomosti uchnivstva: tsinnisni kontsepty [The formation of civic competence and the development of national-patriotic consciousness of pupils: value concepts]. *Modern research in world science*. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine, 600–606. <http://lib.iitta.gov.ua/734212/>. [in Ukrainian]

APA STYLE Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. (2023). Формування громадянської компетентності і розвиток національно-патріотичної свідомості учнівства: ціннісні концепти. *Modern research in world science*. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. SPC «Sci-conf.com.ua». Lviv, Ukraine, 600–606. URI: <http://lib.iitta.gov.ua/734212/>.

Формування в учнів громадянської компетентності й розвиток національно-патріотичної свідомості розглядаються як винятково важливі завдання педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Ключова роль у процесі здійснення життєвих планів кожного випускника належить українській мові. Мовне, моральне, національно-патріотичне й громадянське виховання органічно узв'язане з соціалізаційними й соціальними чинниками.

**Перелік назв друкованих праць Неллі Бондаренко
(за видами друкованої продукції)**

**МОНОГРАФІЇ,
ЧАСТИНИ МОНОГРАФІЙ,
ВИДАНІ В ІНШИХ КРАЇНАХ**

1. Загальнонавчальні методи як дидактичний інструмент інтелектуалізації освіти (Польща) [191]
2. Запитування як універсальна життєутворювальна навичка XXI століття (Польща) [180]
3. Проблематизація як атрактор удосконалення мовної освіти (Польща) [206]
4. Пропозитивне думання як детермінанта аксіологізації освітнього процесу (Польща) [193]
5. Український метавсесвіт освіти XXI століття: цінності — уміння — знання (Польща) [208]
6. Автентичність оптики головного дзеркала: освітня євроінтеграція України (Латвія) [209]

КНИГИ, ЧАСТИНИ КНИГ

1. Добросвіт: Читанка для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з мовами навчання національних меншин [32]
2. Мальва: Післябукварна читанка [14]
3. Педагогічні технології [3]
4. Робота з текстом на уроках української мови у 5–7 класах [70]
5. Робота над типами мовлення у 5–6 класах [62]
6. Світлиця: читанка для 3 кл. [19]
7. Українська мова та література. 5–11 класи: методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2015/ 2016 навчальному році з коментарем провідних фахівців [116]
8. Українська мова. Збірник тестових завдань [74]
9. Формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови [129]

ПІДРУЧНИКИ І ПОСІБНИКИ

1. Методика компетентнісно орієнтованого навчання української мови учнів ліцею на рівні стандарту: методичний посібник [181]
2. Навчання української мови в старшій школі на академічному рівні [97]
3. Українська мова: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. та польською мовами [55]
4. Українська мова: підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою [61]
5. Українська мова: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою [67]
6. Українська мова. Підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. [124]
7. Українська мова: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою [73]
8. Українська мова: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою [80]
9. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч. [81]
10. Українська мова: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. з російською мовою навчання [85]
11. Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. рос. мовою [92]
12. Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч. [87]
13. Українська мова: підруч. для 11 кл. загальноосвіт. навч. закл. з укр. мовою навч. [93]

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

1. Мова і розмова. Програма і матеріали до уроків української (державної) мови для шкіл національних меншин [5]
2. Мова і розмова. Програми та матеріали до уроків української мови для шкіл з румунською, угорською, польською та іншими мовами навчання. 2–4 класи [8]
3. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою: Українська мова. 5 клас 12-річної школи [48]

4. Українська мова [програма для 10–11 кл.], академічний рівень. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: 10–11 кл. [86]
5. Українська мова [програма для 5–11 кл.]. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів : 5–11 кл. [21]
6. Українська мова [програма для 5–12 кл.] [47]
7. Українська мова [програма для 5–9 кл.]. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів : 5–9 кл. [104]
8. Українська мова [програма для 5–9 кл.]. Програми для середньої загальноосвітньої школи: 5–9 кл. [109]
9. Українська мова. 10–11 класи. Рівень стандарту. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407) [133]
10. Українська мова. 5–11 класи: Навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2016/2017 навчальному році з коментарем провідних фахівців [125]
11. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 5 клас [105]

КОНЦЕПЦІЇ

1. Аксиологічний концепт національно-патріотичного виховання [216]
2. Концепція вивчення української мови в 5–12 класах загальноосвітньої школи з російською мовою навчання [29]
3. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання [30]
4. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання [36]
5. Концепція підручника української мови для шкіл з російською мовою навчання [43]
6. Концепція шкільної мовної освіти національних спільнот в Україні [4]

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
І МАТЕРІАЛИ АНАЛІТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО
СПРЯМУВАННЯ**

1. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали [182]
2. Експертиза шкільного підручника: коментарі й рекомендації експертам. Українська мова [117]
3. Методичний коментар щодо вивчення базових предметів у 5–11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році з урахуванням змін у програмах [115]
4. Навчально-методичне забезпечення вивчення української мови у 2008/2009 навчальному році [69]
5. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [205]
6. Нотатки з міжнародного семінару. Концептуальні засади мовної освіти національних меншин (текст виступу) [16]
7. Перші підсумки. Про роботу спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з методики викладання мови [10]
8. Підручник у когнітивному просторі турбулентного інформаційного середовища [201]
9. Погляд крізь роки. Інституту педагогіки АПН України – 75 [26]
10. Рекомендації щодо викладання української мови у новому навчальному році [31]
11. Формування читацької грамотності учнів у контексті стандартів PISA-2018: методичні рекомендації [165]

СТАТТІ У НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАННЯХ УКРАЇНИ

1. Аналіз правописних помилок учнів 5–7 класів та шляхи запобігання їм [106]
2. Будова слова. Словотвір. Орфографія (чергування голосних і приголосних звуків у коренях слів [37]
3. Вивчення прислівника в 7 класі [44]
4. Вивчення української мови за новою системою: попередні підсумки і найближчі перспективи [56]

5. Виховання громадянськості старшокласників на уроках української мови [143]
6. Властивості українського правопису як основа формування правописної компетентності учнів [98]
7. Державна мова – за новими програмами [12]
8. Державна мова у контексті мовної освіти [7]
9. Диктант як ефективний прийом навчання правопису [110]
10. Засвоєння якостей зразкового мовлення як передумова вдосконалення мовленнєвої культури старшокласників [75]
11. Зміни в змісті і структурі програм з української мови для 5–11 класів шкіл з російською мовою навчання [20]
12. Зміни в програмі з української мови для 10–11 класів та перспективи програмотворення [121]
13. Інкультурація здобувачів освіти у процесі компетентнісного навчання української мови [145]
14. Календарне планування уроків української мови для 9 класу шкіл із російською мовою навчання [76]
15. Календарне планування. 2 клас [17]
16. Класифікаційна модель запитань для реалізації в освітньому процесі [192]
17. Концептуальні засади навчання української мови в профільній школі (академічний рівень) [72]
18. Концептуальні засади підручника «Українська мова» для 8 класу ЗНЗ з навчанням українською [111]
19. Критерії оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів 5–11 класів шкіл з російською, болгарською, кримськотатарською мовами навчання [23]
20. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови та мов національних меншин [68]
21. Культуромовний аспект формування правописної компетентності учнів [94]
22. Курс української мови як державної крізь призму українознавства [13]
23. Лексикологія. 5 клас [33]
24. Лист. Адреса. Урок розвитку мовлення в 5 класі [24]
25. Лінгвістичні засади роботи над стилістичним синтаксисом рідної мови в 11 класі профільної школи (академічний рівень) [77]
26. Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови [184]

27. Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу [100]
28. Методи навчання української мови у версії вчителів-предметників [194]
29. Мовна надмірність і мовна недостатність у системі роботи зі стилістики і культури мовлення [82]
30. Навчання грамоти в курсі «Мова і розмова» [18]
31. Навчання державної мови за новими програмами (11 клас) [88]
32. Навчання державної мови за новими програмами і підручником [83]
33. Навчання діалогічного мовлення [25]
34. Невикористані резерви навчання грамоти [9]
35. Невикористані резерви навчання грамоти [15]
36. Невід'ємний складник системної перебудови мовної освіти [49]
37. Непроминуще значення доробку Василя Сухомлинського для розбудови Нової української школи [153]
38. Новий підручник як невід'ємна складова системної перебудови мовної освіти [50]
39. Новий підручник як складник системної перебудови мовної освіти [51]
40. Орієнтовне календарне планування уроків і контролю за рівнем навчальних досягнень з української мови учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (I семестр) [53]
41. Орієнтовне календарне планування уроків і тематичного контролю за рівнем навчальних досягнень з української мови учнів 5 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання (II семестр) [54]
42. Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю для шкіл з російською мовою навчання. Українська мова. 5 клас [52]
43. Патріотика як засіб виховання українського учнівства [212]
44. «Перезавантаження» програм з мови: стан, виклики, перспективи [113]
45. Перші кроки з новим підручником [60]
46. Правописні поняття як базові у формуванні правописної компетентності учнів [95]

47. Про «Концепцію мовної освіти національних спільнот в Україні» [6]
48. Про викладання державної мови у 1996/1997 навчальному році [11]
49. Проблеми словникової роботи на уроках української мови та шляхи їх розв'язання [45]
50. Проблеми формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови та шляхи їх розв'язання [96]
51. Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей [131]
52. Риторичний аспект культури мовлення у новому підручнику «Українська мова» для 11 класу [89]
53. Робота з фразеологічним словником на уроках української мови в 5 класі [46]
54. Робота над заміткою дискусійного характеру в газету [38]
55. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови [138]
56. Система роботи над описом зовнішності людини в 7 класі [39]
57. Словникова робота в процесі вивчення морфології [57]
58. Словникова робота на уроках розвитку мовлення в 5–7 класах [63]
59. Словникова робота як один із аспектів реалізації соціокультурної змістової лінії [64]
60. Соціальне спрямування сучасних технологій навчання української мови старшокласників [137]
61. Способи семантизації слів на уроках української мови [58]
62. Становлення правописної компетентності учнів 5–7 класів на основі врахування внутрішньопредметних зв'язків [102]
63. Теоретичні аспекти роботи над мовленнєвою культурою старшокласників [90]
64. Удосконалення експертизи шкільних підручників [132]
65. Удосконалення мовленнєвої культури старшокласників на основі знань про норми української літературної мови [91]
66. Узагальнення і систематизація найважливіших відомостей з мови в курсі старшої школи [84]
67. Україна під «новою парасолькою грамотності» [175]

68. Українська для шкіл з російською мовою навчання 7 клас [65]
69. Українська для шкіл з російською мовою навчання. Орієнтовне календарне планування уроків і тематичного контролю для 8 класу 12-річної школи [71]
70. Українська для шкіл з російською мовою навчання: результати і перспективи роботи за новою системою [66]
71. Українська мова для шкіл з російською мовою [79]
72. Українська мова у фокусі перспектив реформування старшої школи [140]
73. Українська мова. Орієнтовне календарне планування уроків та тематичного контролю у закладах загальної середньої освіти з російською мовою навчання [59]
74. Уроки зв'язного мовлення в 5 класі [34]
75. Уроки навчання грамоти за програмою «Мова і розмова» [22]
76. Уроки навчання грамоти за програмою «Мова і розмова» [27]
77. Уроки розвитку зв'язного мовлення в 5 класі [35]
78. Уроки розвитку зв'язного мовлення в 5 класі. Докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета [28]
79. Уроки розвитку мовлення (5 клас) [40]
80. Формування культурної компетентності як ключової на уроках української мови [160]
81. Формування правописної компетентності учнів 5–7 класів на уроках розвитку зв'язного мовлення [103]
82. Фразеологія (5 клас) [41]
83. Читання як проблема методики навчання української мови [42]
84. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA–2018 [177]
85. Якість підручників у фокусі експертної оцінки [203]
86. «Читання як життєва стратегія»: реалізація державної політики книгочитання-2032 у підручникотворенні» [215]
87. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання [156]

СТАТТІ У НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ (ЖУРНАЛАХ)

1. Важлива грань полікультурного виховання. До концепції мовної освіти національних спільнот [1]

2. Державна мова у школах національних спільнот: про методологічні підходи до створення курсу з цього предмета [2]
3. Розвиваємо ключові компетентності: міжпредметний аспект [172]

СТАТТІ У НАУКОВИХ ВИДАННЯХ УКРАЇНИ І ЗБІРНИКАХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

1. Актуальні опції теорії методів навчання української мови [197]
2. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі [130]
3. Загальнолюдські й національні цінності в системі профільного навчання української мови [99]
4. Ідеї українських інтелектуалів як підложжя національно-патріотичного виховання [199]
5. Компетентнісно орієнтоване навчання української мови в закладах загальної середньої освіти Київщини: науково-практичний семінар із майстер-класами [167]
6. Лінгвістичні засади компетентнісної методики навчання синтаксису [112]
7. Лінгвістичні й методичні аспекти вивчення простого односкладного речення в школі [118]
8. Людиномір Дмитра Онковича [168]
9. Методи формування правописної компетентності учнів основної школи на уроках української мови [108]
10. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови у 5–11 класах загальноосвітніх навчальних закладів у 2016/2017 навчальному році [123]
11. Модерна українська ідентичність як основа формування європейськості майбутньої еліти [200]
12. Модернізована Європейська рамка ключових компетентностей: нова грамотність як інновація для України [169]
13. Мотивування здобувачів освіти до читацької діяльності [152]
14. Наукові засади перебудови шкільного курсу синтаксису на основі сучасних підходів [119]

15. Національно-патріотичне виховання: концептуалізація державницького потенціалу української нації [217]
16. Норми української літературної мови в курсі старшої школи [134]
17. Опрацювання морфологічних норм української мови на засадах компетентнісного підходу [154]
18. Порушення лексичних норм та шляхи запобігання їх в українському мовленні старшокласників [135]
19. Пріоритетні напрями реформування шкільної мовної освіти в Україні [171]
20. Проектна діяльність учнів на уроках української мови [127]
21. Ситуаційні вправи на уроках української мови [128]
22. Соціальний аспект формування українськомовної компетентності старшокласників [139]
23. Соціокультурний аспект формування правописної компетентності учнів 5–7 класів [101]
24. Стан і перспективи програмотворення: дидактико-методичні аспекти [122]
25. Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї [202]
26. Читання як засіб активізації мовленнєвої діяльності учнів на уроках української мови [162]

СТАТТІ, ІНДЕКСОВАНІ У МІЖНАРОДНІЙ НАУКОМЕТРИЧНІЙ БАЗІ SCOPUS

1. Analysis of Working Conditions and Modeling of Activity Algorithms for Contact-Center Operators [195]
2. Functional Networks for Modeling and Optimization Human-Machine Systems [196]

СТАТТІ У НАУКОВИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ ІНШИХ ДЕРЖАВ

1. Диалогизация как ресурс изучения языка в контексте обновления традиционных методов обучения (Болгарія) [190]

НАУКОВІ ТЕЗИ

1. Використання тексту для формування правописної компетентності учнів [107]

2. Ефективнісний ресурс традиційних методів навчання української мови [198]
3. Інноваційний потенціал традиційної шкільної лекції [211]
4. Методи навчання у контексті проблематизації мовної освіти [185]
5. Навчання синтаксису української мови у 8–9 класах на основі інноваційних підходів [126]
6. Нелінійний текст як ресурс модернізації підручникотворення [170]
7. Перспективи розвитку теорії і практики підручника української мови [155]
8. Практичні аспекти компетентнісного навчання української мови старшокласників [136]
9. Реалізація актуальних підходів у системі навчання української мови учнів 8-9 класів [114]
10. Синхронізація методів навчання й виховання у підручнику як вимога часу [213]
11. Специфіка опрацювання норм української літературної мови в ліцеї [173]
12. Формування синтаксичної компетентності учнів 8–9 класів на текстоцентричній основі [120]

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКИХ
І МІЖНАРОДНИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ,
ПРОВЕДЕНИХ В УКРАЇНІ**

1. Активізація пізнавальної діяльності учнів засобами підручника української мови [183]
2. Актуальність парадигмоємних зрушень в освітній теорії і практиці [204]
3. Інноваційність як ресурс оновлення мовної освіти в Україні [146]
4. Культурна компетентність як проблема української лінгводидактики [148]
5. Культурна матриця опанування української мови [142]
6. Культуромовний розвиток особистості: співдослідження науковців і педагогів-практиків [149]
7. Онлайн-читання як новий вид грамотності у контексті психострунності особистості [218]

8. Пропозитивність як провідна ціннісна детермінанта шкільної освіти [207]
9. Психологічна й психолого-педагогічна підтримка учнів як чинники розвитку психострунності особистості [220]
10. Українська тожсамість як ціннісна константа національно-патріотичного виховання [221]
11. Феномен українськомовної компетентності: психодидактика педагогічних технологій у процесі соціалізації і самовизначення особистості [141]
12. Формування громадянської компетентності і розвиток національно-патріотичної свідомості учнівства: ціннісні концепти [222]
13. Формування громадянської культури старшокласників засобами української мови [159]
14. Читацька грамотність: порядок денний для України [178]

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ КОНФЕРЕНЦІЙ,
ПРОВЕДЕНИХ В ІНШИХ ДЕРЖАВАХ**

1. Динаміка мовної ситуації в Україні крізь призму лінгводидактики [144]
2. Запитання як пусковий механізм світопізнання й компетентнісного навчання [163]
3. Інноваційна взаємодія освітянських структур як рушій якісних змін в освіті України [166]
4. Компетентнізація шкільної освіти: українська версія [147]
5. Мейнстрім освітнього прогресу в Україні – компетентність ↔ креативність [150]
6. Мовні акценти шкільної реформи в Україні [151]
7. Освітнє лідерство у сучасному науковому дискурсі закордоння: концептна актуалізація [219]
8. Ресурсний потенціал уміжпредметнення у компетентнісному навчанні мови [186]
9. Текст-метод і досвід його ефективного застосування у навчанні мови [187]
10. Україна в оптиці PISA-2018 – міжнародного дослідження якості освіти [164]
11. Українська нова школа у контексті світових трендів освіти [157]

12. Українська школа – Z: меседжі нової влади щодо освіти і науки в Україні [158]
13. Уміння запитувати й відповідати як невід’ємний складник компетентнісного навчання [176]
14. Цінності об’єднаної Європи та їх формування в Українській новій школі [161]
15. Як збалансувати цифрове й гуманітарне в освіті [179]
16. Як учити учнів запитувати – відповідати на основі текст-методу [189]

МАТЕРІАЛИ СЕМІНАРІВ, КРУГЛИХ СТОЛІВ, ФОРУМІВ

1. Знакові постаті у ціннісному вимірі STEM-освіти [210]
2. Текстоцентрична система вивчення державної мови: теоретичні і практичні аспекти [78]
3. Традиційний метод розповіді у сучасному навчанні мови [188]
4. Традиційні методи навчання мови як ресурс діалогізації освітнього процесу [214]
5. Традиційні методи навчання української мови: сучасний контекст [174]

БІБЛІОГРАФІЧНО-РЕФЕРАТИВНЕ ВИДАННЯ

Бондаренко Неллі Володимирівна

Теорія, методика, освітня практика

Анотований

показчик друкованих праць:

(ДСТУ 8302:2015; References; APA style)

Упорядкування – С. В. Косянчук

Верстання, дизайн, обкладинка – С. В. Косянчук

Підписано до друку 25.01.2024 р.

Формат 60x90 ¹/₁₆

Гарнітура: Verdana. Папір офс. Друк офс.

Ум. друк. арк. 10,25. Обл.-вид. акр. 11,38.

Зам. № 24-016.

Віддруковано в друкарні

ПП «Видавництво «Фенікс»

Св-во суб'єкта видавничої справи ДК № 271 від 07.12.2000 р.

03067, м. Київ, вул Шутова, 13б

www.fenixprint.com.ua